

HOGE RAAD VAN FINANCIËN

Studiecommissie voor de vergrijzing

JAARLIJKS VERSLAG

Juli 2023

De leden van de Studiecommissie voor de Vergrijzing:

de Heer J. Van Gompel, Voorzitter

de Heer G. De Smet, op voordracht van de Minister van Begroting

de Heer V. Magnée, op voordracht van de Nationale Bank van België

de Heer P. Raes, op voordracht van de Minister van Sociale Zaken

Mevrouw E. Vanalme, op voordracht van de Minister van Financiën

Mevrouw S. Weemaes, op voordracht van het Federaal Planbureau

Het Secretariaat:

Mevrouw G. De Vil

Mevrouw N. Fasquelle

SYNTHESE	1
a. Context en definities	3
b. De budgettaire kosten van de vergrijzing	4
c. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing	7
DE BUDGETTAIRE EN SOCIALE GEVOLGEN VAN DE VERGRIJZING	11
Inleiding	13
1. Evolutie van de sociale uitgaven tegen 2070	15
1.1. Inleiding	15
1.2. Het referentiescenario van de SCvV	16
1.2.1. De demografische determinanten	17
1.2.2. Socio-economische en macro-economische determinanten	20
1.2.3. De determinanten van sociaal beleid	28
1.3. Vooruitzichten op middellange en lange termijn voor sociale uitgaven - referentiescenario	31
1.3.1. De budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn (2022-2028)	31
1.3.2. De budgettaire kosten van de vergrijzing op lange termijn (2022-2070)	33
1.3.3. De budgettaire kosten van de vergrijzing per entiteit	35
1.4. Alternatieve scenario's	37
1.4.1. Alternatief macro-economisch scenario	37
1.4.2. Alternatieve scenario's in het kader van het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd	40
1.4.3. Werkloosheidsgraad en alternatieve demografische hypothesen	45
2. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing	47
2.1. Definitie en methodologie voor het meten van het armoederisico	47
2.2. Geobserveerd armoederisico op basis van EU-SILC enquête	51
2.2.1. Gegevens van de EU-SILC enquête	51
2.2.2. Armoederisico ouderen en gepensioneerden	52
2.2.3. Armoederisico bij alternatieve monetaire armoededrempels	58
2.2.4. Aanvullende armoede-indicatoren	60
2.3. Projectie van sociale houdbaarheid tot 2070	63
2.3.1. Inleiding	63
2.3.2. Evolutie van het armoederisico	65
2.3.3. Evolutie van de ongelijkheid	70

3. Bijlagen.....	73
Bijlage 1 - Maatregelen en hervormingen op het gebied van sociale uitgaven	73
Bijlage 2 - Gedetailleerde tabellen van de determinanten van de sociale uitgaven en de budgettaire kosten van de vergrijzing	84
Bijlage 3 - Armoederisico bij gepensioneerden en ouderen: bijkomende indicatoren	86

SYNTHESE

Synthese

a. Context en definities

Wettelijk kader

De Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) werd opgericht door de wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds. De wet van 18 december 2016¹ heeft het Zilverfonds opgeheven, maar het voortbestaan van de SCvV bevestigd. Deze wet heeft het opschrift van de wet van 5 september 2001 namelijk vervangen door 'Wet tot oprichting van een Studiecommissie voor de Vergrijzing en opstelling van een Vergrijzingsnota.' De SCvV publiceert jaarlijks een verslag over de budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing van de Belgische bevolking.

Budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing, waar gaat het over?

Het eerste hoofdstuk van het jaarverslag 2023 gaat over de *budgettaire gevolgen* van de vergrijzing en presenteert de evolutie van alle sociale uitgaven gedaan door de overheid tot 2070. Die evolutie wordt geïllustreerd aan de hand van de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2070, met name de variatie tussen die twee jaren van alle sociale uitgaven, uitgedrukt in procentpunt van het bbp.

Het tweede hoofdstuk gaat dieper in op de *sociale gevolgen van de vergrijzing*. In dit verslag wordt de sociale houdbaarheid van de vergrijzing hoofdzakelijk geanalyseerd aan de hand van het armoederisico van gepensioneerden. Naast een historisch overzicht en de huidige observatie wordt ook een projectie tot 2070 voorgesteld. De hypothesen die aan de basis liggen van de projectie van de armoede-indicatoren sluiten aan bij de hypothesen die zijn gebruikt voor de evaluatie van de budgettaire kosten van de vergrijzing.

Onzekerheid wordt belicht via de analyse van alternatieve scenario's

De budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing zijn gevoelig voor onzekerheden rond de toekomstige evoluties van de verschillende determinanten ervan en de gebruikte hypothesen, zoals bijvoorbeeld over het gedrag van de burgers naar aanleiding van bepaalde pensioenhervormingen. Daarom wordt naast het referentiescenario een alternatief scenario voor de belangrijkste macro-economische parameter productiviteit gepresenteerd, alsook twee alternatieve scenario's voor het pensioengedrag na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd in 2025 en 2030. Wat betreft de impact van de werkloosheidsgraad op lange termijn en de belangrijkste hypothesen van de demografische projectie (d.w.z. vruchtbaarheid, sterfte, internationale migratie) op de budgettaire kosten, werden eerder al verschillende analyses opgenomen in de vorige verslagen van de Studiecommissie voor de Vergrijzing.

¹ Wet van 18 december 2016 tot regeling van de erkenning en de afbakening van de crowdfunding en houdende diverse bepalingen inzake financiën.

Het SCvV-verslag presenteert vooruitzichten tot 2070, en dus geen voorspellingen. Voorspellingen pogen de best mogelijke raming te geven van een nabije toekomst (een jaar, of zelfs twee jaar). Vooruitzichten die worden opgesteld over een langere periode, berusten onvermijdelijk op hypothesen en gaan uit van een constant beleid. Vooruitzichten beweren niet 'het' exacte cijfer te geven voor een gegeven horizon, maar vormen een besluitvormingsinstrument waarmee het debat kan worden gevoerd.

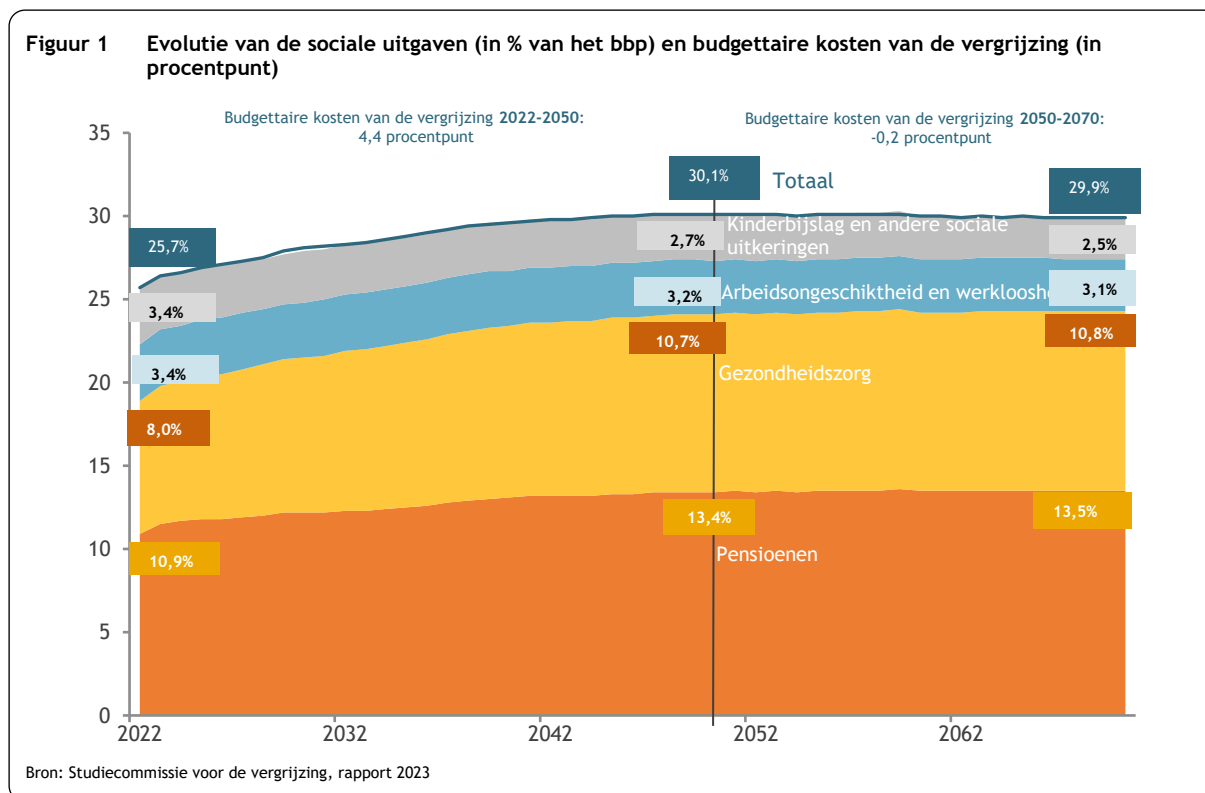
b. De budgettaire kosten van de vergrijzing

Voornaamste resultaten

Op basis van de hypothesen van het referentiescenario stijgen de sociale overheidsuitgaven van 25,7% van het bbp in 2022 tot 29,9% van het bbp in 2070. De budgettaire kosten van de vergrijzing bedragen dus 4,2 procentpunt van het bbp tussen 2022 en 2070.

Tussen 2022 en 2050 bedragen de budgettaire kosten van de vergrijzing 4,4 procentpunt van het bbp als gevolg van de uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg, die in deze periode aanzienlijk toenemen. Daartegenover staat dat de uitgaven voor werkloosheid en kinderbijslag verminderen. De verhouding van de sociale uitgaven tot het bbp vermindert vervolgens licht tussen 2050 en 2070 door de dalende uitgaven voor arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, kinderbijslag en andere sociale uitgaven. Deze vermindering is het gevolg van de gedeeltelijke welvaartsaanpassing van de uitkeringen, en meer in het bijzonder van de forfaitaire uitkeringen en de minima die een jaarlijkse reële aanpassing krijgen van 1% terwijl het gemiddeld loon (of de productiviteit) in deze periode jaarlijks met 1,5% stijgt.

Hypothesen en analyse van alternatieve scenario's

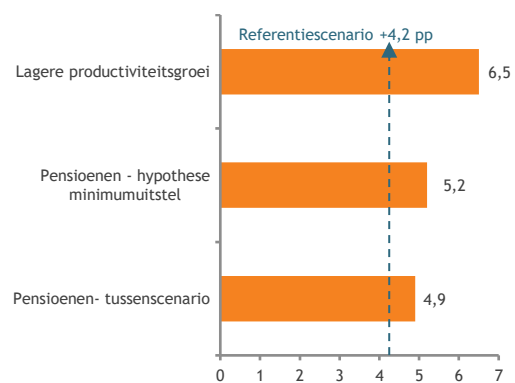
De langetermijnvooruitzichten van de sociale uitgaven maken het mogelijk de budgettaire kosten van de vergrijzing te bepalen. Zij berusten op vier soorten determinanten: demografische, socio-economische en macro-economische determinanten en determinanten van sociaal beleid. Met de *demografische determinanten* is het mogelijk de bevolking per leeftijd en geslacht te ramen die in België verblijft in de periode tot 2070. De *socio-economische determinanten* splitsen de bevolking uit in socio-economische categorieën die relevant zijn voor de projectie van de sociale uitgaven (bijvoorbeeld het aantal uitkeringsgerechtigden), naar geslacht en leeftijdsgroep, of per leeftijdsjaar. De *macro-economische determinanten* hebben betrekking op de evolutie van de arbeidsmarkt en de groei van de arbeidsproductiviteit en maken het mogelijk de economische groei te bepalen. De *determinanten van sociaal beleid* hebben betrekking op reële herwaarderingen van de sociale uitkeringen. Het referentiescenario gaat uit van een ongewijzigde wettelijke en institutionele context, maar integreert de maatregelen die zijn doorgevoerd, of waarvan de modaliteiten voldoende duidelijk zijn, tot 6 juni 2023. De voorgestelde maatregelen met betrekking tot pensioenen die nog door de huidige regering moeten worden besproken en beslist, zijn niet in het verslag opgenomen.

Om de onzekerheid rond al deze hypothesen en de impact ervan op de budgettaire kosten van de vergrijzing in kaart te brengen, presenteert de SCvV, zoals hierboven vermeld, elk jaar alternatieve scenario's. Het SCvV-verslag van 2023 presenteert een alternatief macro-economisch scenario voor de productiviteitsgroei en twee alternatieve scenario's voor het pensioengedrag na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd in 2025 en 2030. Het alternatief macro-economisch scenario gaat uit van een lagere groei van de jaarlijkse productiviteitstoename op lange termijn: 1% vanaf 2035 in plaats van een verdere toename van die groei tot 1,5% in 2045 in het referentiescenario. Wat betreft het gedrag na de

verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd, gaat het referentiescenario uit van een verschuivingshypothese. Hierbij wordt verondersteld dat elk individu zijn of haar pensioen met een jaar (twee jaar) uitstelt, parallel met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd, en dit zowel op de wettelijke pensioenleeftijd als bij vervroegde pensionering. Vergeleken met dit *maximale gedrag* van pensioenuitstel, gaat een alternatief scenario uit van een *minimaal gedrag*: het scenario van minimumuitstel waarbij alleen personen die, als de wettelijke leeftijd niet was verhoogd, op hun 65e met pensioen zouden zijn gegaan met een loopbaan van minder dan 42 jaar, hun pensioen uitstellen omdat ze daartoe worden verplicht aangezien ze niet voldoen aan de voorwaarde voor vervroegd pensioen. Een tweede alternatief scenario stelt een *tussenscenario* voor (tussen het scenario van minimumuitstel en de verschuivingshypothese van het referentiescenario). In dit tussenscenario stellen alle personen die zonder de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd op de wettelijke leeftijd met pensioen zouden zijn gegaan, 65 jaar in 2025 en 66 jaar in 2030 en ongeacht de duur van hun loopbaan, hun pensionering een jaar (twee jaar) uit.

In het scenario met een lagere gemiddelde productiviteitsgroei, bedragen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2070 6,5 procentpunt van het bbp, of een stijging van 2,3 procentpunt van het bbp ten opzichte van het referentiescenario. Deze toename is voornamelijk het gevolg van de lagere economische groei, waardoor het gewicht van alle sociale uitgaven toeneemt. De twee alternatieve scenario's voor pensioengedrag na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd verhogen ook de budgettaire kosten van de vergrijzing. Ze bedragen 5,2 procentpunt in het scenario van minimumuitstel en 4,9 procentpunt in het tussenscenario, of een stijging van respectievelijk 1,0 en 0,7 procentpunt ten opzichte van het referentiescenario. Deze stijging wordt verklaard door hogere pensioenuitgaven en een lagere economische groei.

Figuur 2 Budgettaire kosten van de vergrijzing 2019-2070, referentiescenario en alternatieve scenario's
In procentpunt van het bbp

Bron: Studiecommissie voor de vergrijzing, rapport 2023

Verschil met de raming in het verslag van 2022

In vergelijking met de resultaten van het SCvV-verslag van 2022, liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2070 iets hoger in de nieuwe vooruitzichten, namelijk 0,3 procentpunt van het bbp. Dit positieve verschil is toe te schrijven aan de middellangetermijnperiode 2022-2028 en in het bijzonder aan de opwaartse herziening van de uitgaven voor acute gezondheidszorg onder meer omwille van een methodologische herziening van het middellangetermijnmodel voor acute gezondheidszorg.

c. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing

De sociale houdbaarheid van de vergrijzing wordt geanalyseerd aan de hand van het armoederisico. Iemand loopt een armoederisico als het equivalent beschikbaar inkomen (of het beschikbaar inkomen gecorrigeerd voor de samenstelling van het huishouden) lager is dan 60% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen in België.

Een analyse van armoede-indicatoren op basis van de EU-SILC enquête

Het verslag geeft een overzicht van (de evolutie van) het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden naar leeftijd, gezinstype en geslacht, en vergelijkt hun armoederisico met dat van de buurlanden. Uit de meest recente EU-SILC enquête blijkt dat het armoederisico in 2021 13,2% bedraagt voor de totale bevolking, 15,6% voor gepensioneerden en 17,9% voor personen van 65 jaar en ouder. Het hogere armoederisico van 65-plussers ten opzichte van gepensioneerden kan worden verklaard door het feit dat 65-plussers die niet het statuut van gepensioneerde hebben, over het algemeen weinig of geen arbeidsverleden hebben.

Gepensioneerden, en vooral ouderen, hebben dus een groter armoederisico dan de totale bevolking. Bij deze conclusie moeten we echter twee kanttekeningen maken die te maken hebben met de wijze waarop het armoederisico wordt gemeten. Het beschikbaar inkomen waarop het armoederisico is gebaseerd houdt immers geen rekening met het vermogen.

Zo houdt het beschikbaar inkomen vooreerst geen rekening met de eigendom van een woning. Eigenaars van een woning betalen geen huur waardoor hun levensstandaard hoger zal zijn dan die van huurders met hetzelfde beschikbaar inkomen. Uit een analyse blijkt dat het armoederisico bij ouderen sterk vermindert als de 'geïmputeerde huur' (de huur die de eigenaars zouden hebben moeten betalen als zij huurders waren geweest van de woning waarin zij wonen) wordt toegevoegd aan het beschikbaar inkomen. Dat effect wordt verklaard door het grote aantal ouderen dat een eigen huis bezit zonder hypotheek.

Ten tweede worden aanvullende pensioenen in België veelal als een kapitaal uitgekeerd en niet als een maandelijks inkomen waardoor ze vaak niet in het beschikbaar inkomen zijn opgenomen. Iemand met een laag eerstelijerspensioen kan dus als een persoon met een armoederisico worden aanzien terwijl deze persoon in het verleden een hoog aanvullend pensioen heeft ontvangen. In het rapport wordt een kort overzicht gegeven van het belang van tweedelijerspensioenen. Hieruit blijkt onder meer dat recent rustgepensioneerden mannen (63%) vaker dan vrouwen (45%) toegang hebben tot een aanvullend pensioen met een gemiddeld kapitaal van respectievelijk 83 762 euro en 41 546 euro. Er is echter een zeer grote ongelijkheid in de ontvangen kapitalen waarbij een groot deel slechts een beperkte kapitaaluitkering ontvangt en een klein deel een erg hoge uitkering.

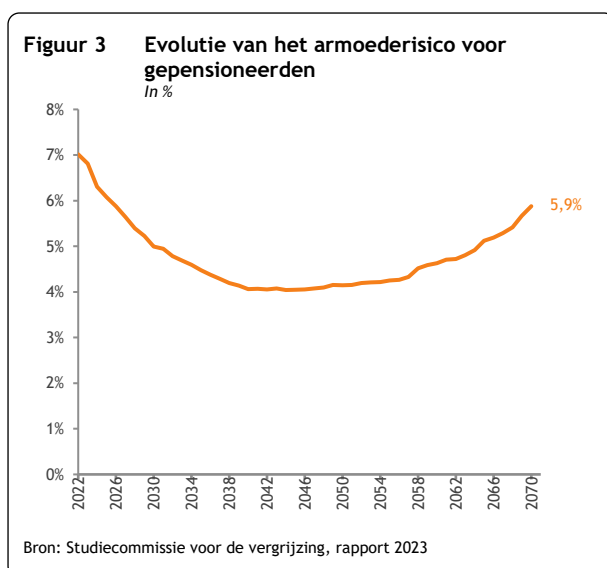
Omdat de analyse van armoede niet mag worden beperkt tot monetaire indicatoren neemt het verslag ook (de evolutie van) andere aanvullende indicatoren in overweging, namelijk de indicator voor materiële en sociale deprivatie en subjectieve armoede. Deze indicatoren geven een bijkomende nuancering van het relatief hoge armoederisico van ouderen en gepensioneerden.

De projecties van het armoederisico en inkomensongelijkheid onder gepensioneerden

Volgens het referentiescenario daalt het armoederisico van gepensioneerden tot het midden van de jaren 2040 en begint het te stijgen vanaf het midden van de jaren 2050. Vier factoren dragen bij tot deze evolutie, die in verschillende perioden een verschillend effect hebben. Een eerste factor is de reële herwaardering van de pensioenminima en de IGO (inkomensgarantie voor ouderen) volgens de besliste reële verhogingen over de periode 2021-2024 en vanaf 2025 volgens de parameters voor de berekening van de beschikbare welvaartsenveloppes, zoals voorzien in het Generatiepact (een jaarlijkse verhoging van 1% voor deze minima). Tot het midden van de jaren 2030 stijgen de minima sneller dan de armoedegrens. Een tweede factor die bijdraagt tot een daling van het armoederisico bij gepensioneerden tot 2040 is de toegenomen en verwachte verdere toename van de arbeidsmarktparticipatie van vrouwen. Hierdoor zullen steeds meer vrouwen een langere loopbaan en bijgevolg hogere rustpensioenen hebben.

Een derde factor bestaat uit een verschuiving in de samenstelling van de groep oudere alleenstaande vrouwen: de proportie weduwen wordt meer dan gehalveerd, terwijl de aandelen van nooit gehuwde en gescheiden vrouwen toenemen. Weduwen hebben, ten opzichte van andere alleenstaande vrouwen, een laag armoederisico door de overlevingspensioenen, die gebaseerd zijn op het rustpensioen van hun overleden echtgenoot, al dan niet in combinatie met een eigen rustpensioen. Ten vierde wordt de stijging van het armoederisico vanaf 2050 versterkt door de toename van de groep gepensioneerden geboren in het buitenland, die verhoudingsgewijs een kortere loopbaan en dus een hoger armoederisico hebben. Deze laatste factor verklaart onder meer het verschil met de projectie van het armoederisico bij gepensioneerden volgens het referentiescenario van de SCvV 2022, waar er een constante daling van het armoederisico over de projectieperiode werd geraamd. Het simulatiemodel heeft ondertussen een grondige revisie gekend en één van de belangrijkste vernieuwingen is de modellering van de internationale immigratie en emigratie. Merk op dat aangezien de SCvV-voorzichten van het armoederisico op andere inkomensbegrippen zijn gebaseerd dan de EU-SILC, de resultaten vooral dienen te worden gezien als een instrument om de evolutie van het armoederisico weer te geven dan wel het niveau.

In het referentiescenario neemt de inkomensongelijkheid onder gepensioneerden, gemeten door de Gini-index, af tot het einde van de jaren 2050 waarna ze weer zou toenemen. De daling van de ongelijkheid is het gevolg van dezelfde factoren als de daling van het armoederisico. Enerzijds wordt de ongelijkheid beïnvloed door de gehanteerde welvaartshypothesen, afgeleid uit het Generatiepact, zoals hierboven vermeld. Anderzijds leidt de toegenomen arbeidsmarktparticipatie van vrouwen en de verdere toename daarvan in de toekomst tot een daling van de inkomensongelijkheid tot 2040. De toename van de inkomensongelijkheid onder gepenseer-

den vanaf het begin van de jaren 2050 is te wijten aan de toenemende groep van individuen geboren in het buitenland onder gepensioneerden.

De impact van alternatieve scenario's op het armoederisico

In het scenario van lagere productiviteitsgroei (zie deel over de budgettaire kosten van de vergrijzing) daalt het armoederisico van gepensioneerden over de hele projectieperiode. De loongroei in het alternatief scenario is immers gematigder (1% per jaar vanaf 2035 in plaats van een verdere groei tot 1,5% in 2045 in het referentiescenario) waardoor ook de armoededrempel aan een trager tempo stijgt terwijl de minimumpensioenen en IGO onafhankelijk evolueren van de loongroei en dus aan dezelfde snelheid als in het referentiescenario. Ten slotte heeft de lagere loongroei pas zeer geleidelijk aan een effect op de pensioenen zelf. De lagere armoededrempel in de variant impliceert dus een kleiner armoederisico bij gepensioneerden.

**DE BUDGETTAIRE EN SOCIALE
GEVOLGEN VAN DE VERGRIJZING**

Inleiding

De Studiecommissie voor de Vergrijzing (SCvV) publiceert jaarlijks een verslag over de budgettaire en sociale gevolgen van de vergrijzing. Het eerste hoofdstuk van het verslag 2023 presenteert de evolutie van alle sociale overheidsuitgaven tot 2070. Die evolutie wordt geïllustreerd aan de hand van de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2070, met name de variatie tussen die twee jaren van alle sociale uitgaven, uitgedrukt in procentpunt van het bbp. De budgettaire kosten van de vergrijzing zijn gevoelig voor onzekerheden rond toekomstige evoluties van de determinanten ervan, zoals bijvoorbeeld de evolutie van de economische groei en de bevolking, of gedragseffecten naar aanleiding van een hervorming. Dit jaar stelt het verslag in detail de resultaten voor van een scenario met lagere productiviteit en twee alternatieve hypothesen voor gedragsreacties op de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd.

Het tweede hoofdstuk gaat dieper in op de sociale gevolgen van de vergrijzing. Zij worden hoofdzakelijk geanalyseerd aan de hand van het armoederisico onder gepensioneerden. Enerzijds geeft dit rapport een overzicht van het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden op basis van de gegevens van de EU-SILC-enquête en wordt hun armoederisico vergeleken met andere groepen personen en met de buurlanden. Anderzijds worden de langetermijnvooruitzichten van de evolutie van het armoederisico en de inkomensongelijkheid bij gepensioneerden en de totale bevolking voorgesteld. De hypothesen die aan de basis liggen van de projectie van deze indicatoren zijn identiek aan de gehanteerde hypothesen voor de evaluatie van de budgettaire kosten van de vergrijzing. Verder bevat het verslag nog drie bijlagen. Een eerste bijlage heeft betrekking op de maatregelen en hervormingen inzake sociale uitgaven die in rekening zijn gebracht in dit verslag. De tweede bijlage bevat gedetailleerde tabellen met de determinanten van de evolutie van de sociale uitgaven op lange termijn. Tot slot geeft de derde bijlage meer gedetailleerde informatie over het armoederisico aan de hand van figuren.

De Studiecommissie voor de Vergrijzing

Wettelijke context

De Studiecommissie voor de Vergrijzing werd opgericht door de wet van 5 september 2001 tot waarborging van een voortdurende vermindering van de overheidsschuld en tot oprichting van een Zilverfonds. De wet van 18 december 2016 heeft het Zilverfonds opgeheven maar het voortbestaan van de SCvV bevestigd. Deze wet heeft het opschrift van de wet van 5 september 2001 namelijk vervangen door 'Wet tot oprichting van een Studiecommissie voor de vergrijzing en opstelling van een Vergrijzingsnota.'

Het verslag van de Studiecommissie voor de Vergrijzing

Het SCvV-verslag presenteert vooruitzichten tot 2070, en dus geen voorspellingen. Voorspellingen pogen de best mogelijke raming te geven van een nabije toekomst (een jaar, of zelfs twee jaar). Vooruitzichten die worden opgesteld over een langere periode berusten onvermijdelijk op hypothesen. Gezien de onzekerheid waarmee bepaalde hypothesen worden omgeven, worden gevoeligheidsanalyses van de resultaten voor bepaalde sleutelparameters voorgesteld.

Vooruitzichten beweren niet 'het' exacte cijfer te geven voor een gegeven horizon, maar vormen een besluitvormingsinstrument waarmee het debat ter zake kan worden gekaderd. Ze houden alleen rekening met maatregelen die al zijn genomen of beslist voor de toekomst en lopen niet vooruit op toekomstige maatregelen¹. Het zijn dus projecties bij constant beleid.

Onzekerheden

Ten slotte herinneren we eraan dat deze vooruitzichten betrekking hebben op sociale en budgettaire gevolgen van de vergrijzing, zonder rekening te houden met andere uitdagingen zoals de klimaatverandering, en gebaseerd zijn op een ongewijzigd sociaal-economisch stelsel.

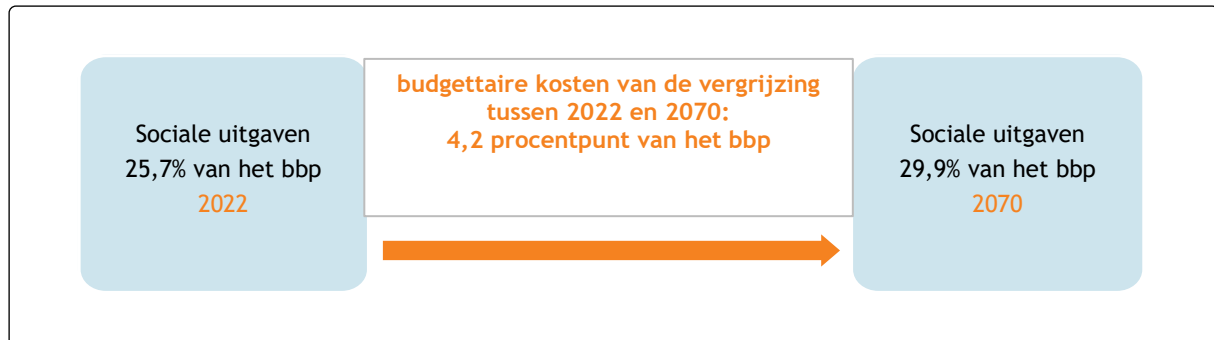
De Studiecommissie voor de Vergrijzing benadrukt dat, naast de onzekerheden die inherent zijn aan langetermijnvooruitzichten, er ook nog de blijvende onzekerheid is over de oorlog in Oekraïne en de gevolgen daarvan.

¹ <https://lalieux.belgium.be/nl/voorstel-tot-structurele-pensioenhervorming-van-minister-karine-lalieux>

1. Evolutie van de sociale uitgaven tegen 2070

1.1. Inleiding

Dit eerste hoofdstuk presenteert de evolutie van alle sociale overheidsuitgaven tot 2070. De indicator die doorgaans wordt gebruikt voor de berekening van die evolutie is het concept “budgettaire kosten van de vergrijzing” dat de variatie tussen twee jaren van alle sociale uitgaven in verhouding tot het bbp weergeeft. Ze worden dus uitgedrukt in procentpunt van het bbp.

Op lange termijn wordt de evolutie van de sociale uitgaven altijd weergegeven in verhouding tot de evolutie van het bbp. Enerzijds heeft het immers weinig zin deze evolutie in monetaire eenheden weer te geven, aangezien de algemene welvaart (bbp) en bijgevolg ook de capaciteit om deze uitgaven te financieren, sterk verandert. Anderzijds maakt dit het ook mogelijk het effect van de prijzen op de evolutie van de sociale uitgaven op lange termijn nagenoeg te neutraliseren. Merk op dat de budgettaire kosten van de vergrijzing, ondanks de mogelijk misleidende benaming, niet alleen betrekking hebben op de verandering in de pensioen- en gezondheidsuitgaven, maar ook op de verandering van alle andere sociale uitgaven (arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, kinderbijslag, arbeidsongevallen, beroepsziekten, uitkeringen voor personen met een handicap, leefloon, overbruggingsrecht, enz.).

Het referentiescenario steunt op de demografische vooruitzichten 2022-2070 en op de economische vooruitzichten 2023-2028 van het Federaal Planbureau. Alle ingevoerde maatregelen, of aangekondigde maatregelen waarvan de modaliteiten op 6 juni 2023 voldoende duidelijk zijn, met betrekking tot de sociale uitgaven, zijn eveneens opgenomen. Merk ten slotte op dat de budgettaire kosten van de vergrijzing alleen rekening houden met de sociale uitgaven ten laste van de overheid (eerste pijlerpensioenen). De SCvV verstrekt echter ook informatie over de pensioenen van de tweede pijler. In het verslag van vorig jaar werd specifiek aandacht besteed aan de regeling waarin de gepensioneerde zijn of haar tweedepijlerpensioen heeft opgebouwd (werknemer, zelfstandige of beide). In dit verslag wordt specifieke aandacht besteed aan een analyse van de tweede pijler per geslacht en pensioenregeling op basis van de gegevens op Pensionstat.be (kader 6).

1.2. Het referentiescenario van de SCvV

Om vooruitzichten van de sociale uitgaven op lange termijn op te stellen zijn hypothesen nodig over de evolutie van de determinanten ervan, die in drie categorieën kunnen worden onderverdeeld: (1) demografische determinanten, (2) socio-economische en macro-economische determinanten en (3) determinanten op het vlak van sociaal beleid. Samen bepalen deze determinanten het algemene kader of 'referentiescenario' waarbinnen de sociale uitgaven worden geprojecteerd.

Het referentiescenario wordt opgesteld in een ongewijzigde wettelijke en institutionele context, maar integreert de besliste hervormingen (zie sectie 1.2.3) maar niet de aangekondigde pensioenhervorming. Tabel 1 geeft een overzicht van het langetermijnreferentiescenario.

Op middellange termijn is de macro-economische omgeving overgenomen uit de 'Economische vooruitzichten 2023-2028' die het Federaal Planbureau in juni 2023 heeft gepubliceerd².

Tabel 1 Het referentiescenario van de Studiecommissie voor de Vergrijzing

Demografisch scenario	2022	2028	2050	2070
Vruchtbaarheidsgraad (aantal kinderen per vrouw)	1,6	1,6	1,7	1,7
Levensverwachting bij de geboorte: mannen (jaar)	79,8	81,4	85,4	88,3
Levensverwachting bij de geboorte: vrouwen (jaar)	84,2	85,3	87,9	90,0
Migratiesaldo	100 348*	32 150	26 758	25 222
*2022: hoog migratiesaldo door start oorlog in Oekraïne				
Sociaal-economisch en macro-economisch scenario (op lange termijn)				
Percentage schoolgaande kinderen				
- 3-14 jaar	100%			
- 15-35 jaar	Afhankelijk van de waargenomen trend in de activiteitsgraad en met mogelijke maatregelen			
	2022	2028	2050	2070
Activiteitsgraad				
- 18-66 jaar	77,3%	80%	83,4%	83,3%
- 55-66 jaar	58,6%	66,5%	76,2%	76,3%
Werkloosheidsgraad	8,1%	7,2%	7,0%	7,0%
Werkgelegenheidsgraad				
- 18-66 jaar	71,0%	74,4%	77,5%	77,5%
- 55-66 jaar	53,7%	62%	71,3%	71,5%
Productiviteit (jaarlijkse groei)	1,1%	0,5%	1,5%	1,5%
Sociaal-beleidsscenario's vanaf 2025				
Maatregelen en parameters voor de berekening van de budgettaire enveloppe bestemd voor de welvaartsaanpassingen				
- Loonplafond	1,25% per jaar			
- Minimumrecht per loopbaanjaar	1,25% per jaar			
- Niet-forfaitaire uitkeringen (algemene regeling)	0,50% per jaar			
- Forfaitaire uitkeringen en minima	1,00% per jaar			

Bron: Studiecommissie voor de Vergrijzing, Verslag 2023.

² Federaal Planbureau, 'Economische vooruitzichten 2023-2028', Reeks Vooruitzichten, juni 2023.

1.2.1. De demografische determinanten

Het referentiescenario van de SCvV steunt op de ‘Demografische vooruitzichten 2022-2070’ die het Federaal Planbureau (FPB) en Statbel (Algemene Directie Statistiek) in januari 2023 publiceerden³. De nationale demografische projecties zijn gebaseerd op drie types van hypothesen: vruchtbaarheid, levensverwachting en internationale migratie. Dit deel bevat een overzicht van de hypothesen die zijn gebruikt in de demografische projecties, evenals de belangrijkste resultaten van de bevolkingsprojectie tot 2070.

a. De componenten van de bevolkingsgroei

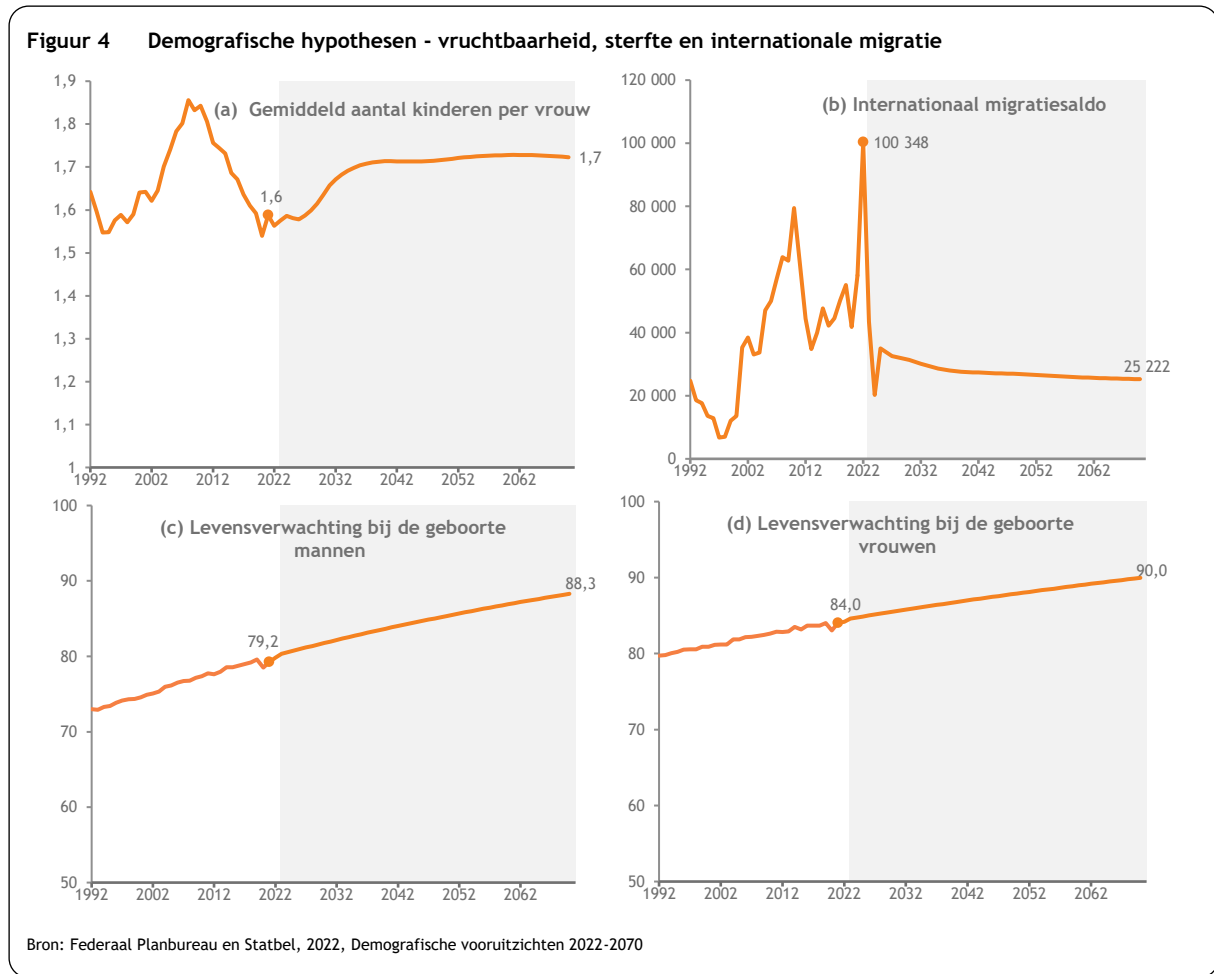
Wat de *vruchtbaarheid* betreft (figuur 4 (a)), gaan de demografische vooruitzichten voor 2022-2070 uit van een geleidelijk herstel van de vruchtbaarheid tegen 2040, die zich vervolgens tot 2070 op ongeveer 1,7 kinderen per vrouw stabiliseert. Bijgevolg zullen de niveaus van eind jaren 2000 (1,86 kinderen per vrouw) op lange termijn niet meer worden gehaald. Het herstel op middellange termijn is dus slechts gedeeltelijk. Het bevat:

- een hersteleffect van uitgestelde geboorten na de opeenvolgende crisissen sinds 2008 (financiële en economische crisis, gezondheids crisis en oorlog in Oekraïne);
- maar ook een verandering in waarden en een toename in onzekerheid over de toekomstige evolutie van onze samenleving, wat een (neerwaarts) effect kan hebben op het aantal kinderen dat koppels wensen.

Op het niveau van de *internationale migratie* (figuur 4 (b)), is het migratiesaldo (d.w.z. de immigraties min emigraties) gebaseerd op een projectie van de immigratie naar België en de emigratie vanuit België⁴. Het saldo is positief gedurende de hele projectieperiode, met een gemiddelde van 30 000 netto migraties per jaar. Als gevolg van de oorlog in Oekraïne was de geraamde netto migratie voor 2022 uitzonderlijk hoog (100 000 netto migraties). In 2024 zal het migratiesaldo daarentegen lager zijn als gevolg van de veronderstelde emigratie van een deel van de vluchtelingen uit Oekraïne.

³ Federaal Planbureau, Statbel, ‘Demografische vooruitzichten 2022-2070’, Reeks Vooruitzichten, januari 2023.

⁴ Voor meer informatie over de methodologie die wordt gebruikt om de internationale migratie te projecteren, zie: VANDRESSE, M. (2015), *Een modellering van de toekomstige evolutie van de internationale migratie voor België*, Working Paper 02-15, Brussel, Federaal Planbureau.

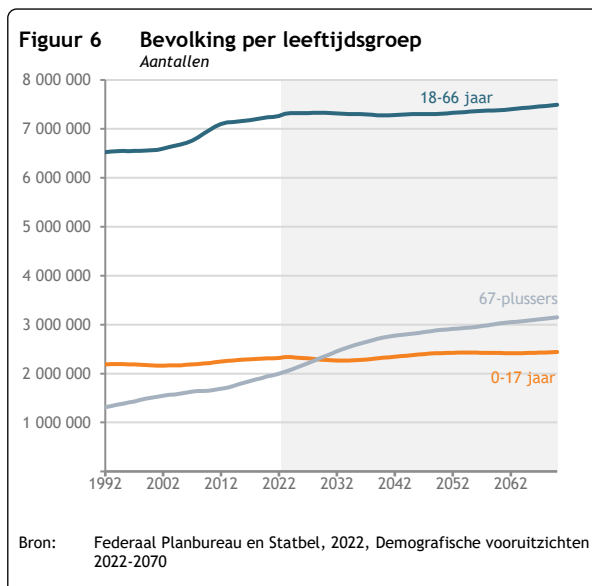
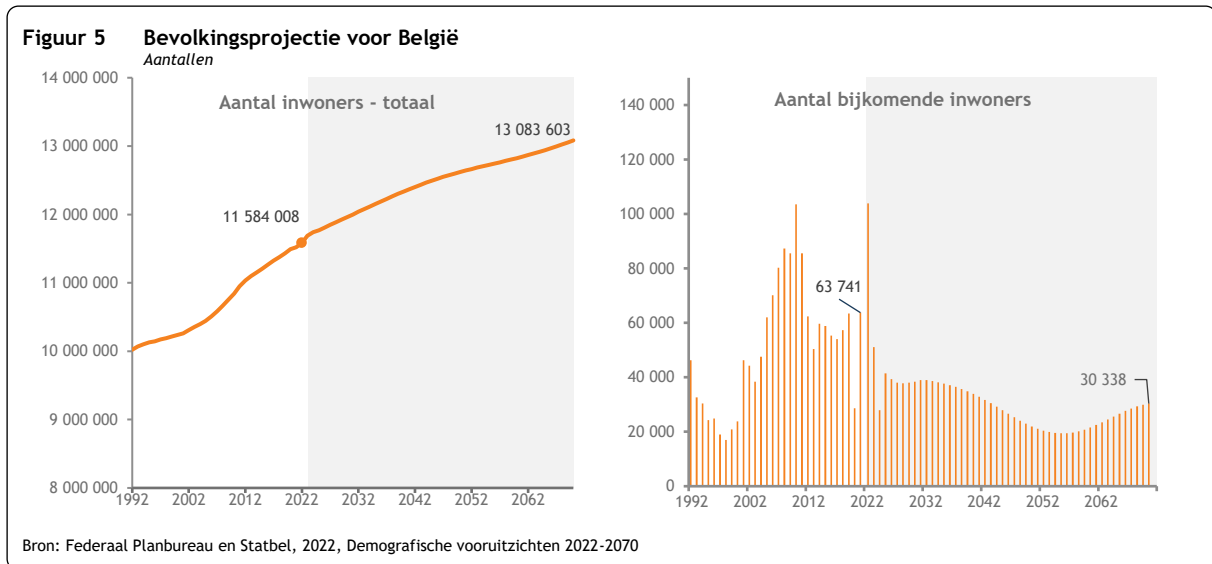

De hypothese betreffende de *sterftekansen* is gebaseerd op een voortzetting van de trends van de afgelopen drie decennia. Met de oversterfte in 2020 als gevolg van covid-19 is geen rekening gehouden om de langetermijntrend te schatten. De toename van de levensverwachting bij geboorte tussen 2022 en 2070 is 9 jaar voor mannen (figuur 4 (c)), en 6 jaar voor vrouwen (figuur 4 (d)). Het verschil in levensverwachting tussen mannen en vrouwen bedraagt 4,8 jaar in 2021, maar verkleint tot 1,7 jaar in 2070.

We willen benadrukken dat het meten van de levensverwachting zoals hier voorgesteld, de gemiddelde levensduur weergeeft van een persoon die in het jaar t is geboren, ervan uitgaande dat hij of zij gedurende zijn of haar hele leven dezelfde levensomstandigheden ervaart als in het jaar t . Dit verklaart de daling van de levensverwachting in 2020 ten opzichte van 2019, na de oversterfte door de covid-19-epidemie. Dit verklaart ook waarom de levensverwachting vanaf 2021 weer het niveau van voor de crisis bereikt. De sterfte in 2021 werd immers niet significant beïnvloed door covid-19.

b. Demografische groei

Figuur 5 toont de bevolkingsprojectie voor België. Rekening houdend met de hierboven beschreven hypothesen, neemt het aantal inwoners in België toe van 11,6 miljoen op 1 januari 2022 tot 13,1 miljoen in 2070, ofwel 1,5 miljoen extra inwoners. Sinds 1992 is de bevolking in België met gemiddeld 52 000 inwoners per jaar gestegen. In de projectie schommelt die groei rond 31 000 inwoners per jaar tot 2070.

De groei van de verschillende leeftijdscategorieën is erg verschillend. De bevolking van 0 tot 17 jaar stijgt met 5,3%, de bevolking op arbeidsleeftijd van 18 tot 66 jaar stijgt met 3,1%, terwijl die van 67 jaar en ouder met bijna 57,5% toeneemt. De leeftijdsstructuur van de bevolking wijzigt dus aanzienlijk op lange termijn met een daling van het aandeel van de jongeren van 0 tot 17 jaar en van de 18-66-jarigen en een sterke stijging van het aandeel van de 67-plussers. De vergrijzing van de bevolking is duidelijk: de afhankelijkheidsratio van ouderen (die wordt berekend als de verhouding tussen het aantal personen van 67 jaar en ouder en het aantal personen tussen 18 en 66 jaar) stijgt van 27,5% in 2022 tot 42,0% in 2070.

Vergelijking met het SCvV-rapport van 2022 – De verschillen met de vorige demografische vooruitzichten voor 2021-2070 zijn beperkt op lange termijn. Tegen 2070 laten de nieuwe resultaten een iets lagere afhankelijkheidsratio van ouderen (67+/18-66) zien (42,0% ten opzichte van 42,6% in de vooruitzichten voor 2021-2070 - Update Oekraïne); ook tegen 2050 (39,6% ten opzichte van 40,0% in de vooruitzichten voor 2021-2070 - Update Oekraïne).

Meer gedetailleerde resultaten van de 'Demografische vooruitzichten 2022-2070' worden in de bijlage 2 voorgesteld, alsook de verschillen met de vorige vooruitzichten 2021-2070 - Update Oekraïne⁵ die waren opgenomen in de projecties van het SCvV-verslag 2022.

⁵ Federaal Planbureau, Statbel, 'Demografische vooruitzichten 2021-2070 - Update Oekraïne', Federaal Planbureau, Reeks Vooruitzichten, juni 2022.

1.2.2. Socio-economische en macro-economische determinanten

De belangrijkste variabelen van de socio-economische en macro-economische determinanten zijn de productiviteit, de economische groei en een reeks variabelen met betrekking tot de arbeidsmarkt (activiteitsgraad, werkloosheidsgraad, werkgelegenheidsgraad) en inactiviteit, d.w.z. mensen die noch werk hebben noch werkloos zijn. We herinneren eraan dat voor de middellange termijn de evolutie van deze variabelen is overgenomen uit de 'Economische vooruitzichten 2023-2028' die het Federaal Planbureau in juni 2023 heeft gepubliceerd⁶.

a. Kans van overgang van de ene socio-economische categorie naar de andere

De bevolking wordt opgesplitst in socio-economische categorieën die relevant zijn om de sociale uitgaven te projecteren (bijvoorbeeld het aantal uitkeringsgerechtigden), naar geslacht en leeftijdsgroep, of zelfs per leeftijdsjaar. De projectiemethode past de kans om van de ene socio-economische categorie naar een andere over te gaan (of om in een socio-economische categorie te blijven) toe op de opeenvolgende generaties.

In het kader van de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd in 2025 en 2030 werd een specifieke hypothese met betrekking tot het pensioneringsgedrag opgesteld. Het betreft de verschuivingshypothese die ervan uitgaat dat een verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd met één jaar (twee jaar) resulteert in een pensioneringsuitstel van gemiddeld één jaar (twee jaar) op alle leeftijden (dus niet enkel op de wettelijke pensioenleeftijd maar ook bij vervroegde pensionering). Tegelijk wordt rekening gehouden met de kansen op instroom in de invaliditeit die met de leeftijd toenemen.

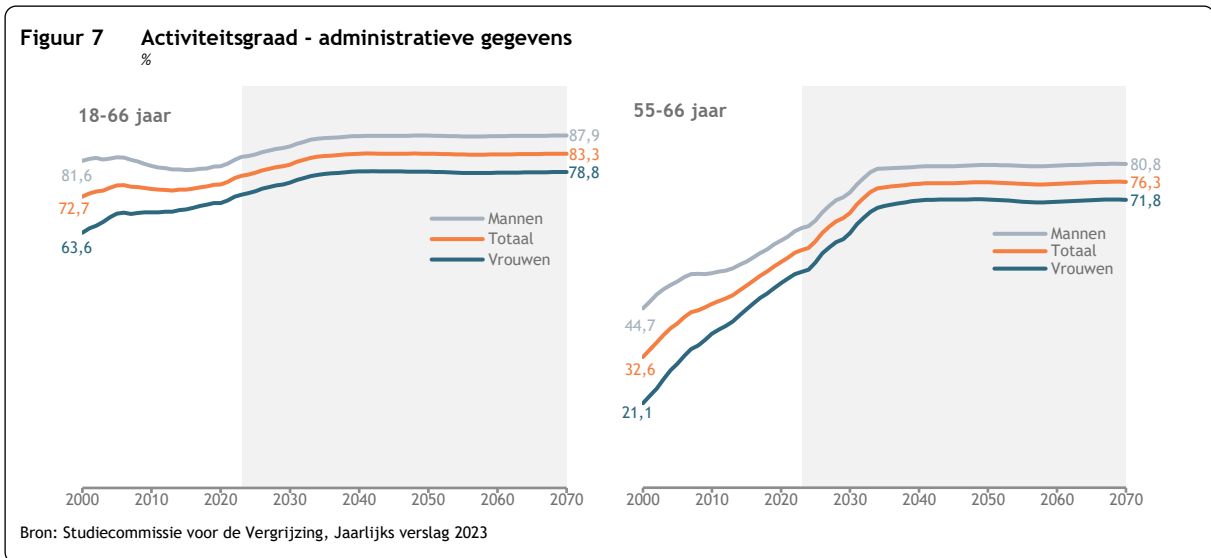
b. Arbeidsmarkt

Activiteitsgraad

De indicatoren m.b.t. de arbeidsmarkt zijn gebaseerd op administratieve gegevens (zie Focus Werkgelegenheidsgraad, SCvV-verslag 2022). De activiteitsgraad geeft de verhouding weer tussen de beroepsbevolking en de bevolking van 18 tot 66 jaar. De beroepsbevolking omvat alle personen die aanwezig zijn op de arbeidsmarkt, of alle werkenden en werklozen (inclusief de oudere werklozen met maxi-vrijstelling en de werkzoekende werklozen met bedrijfstoelag). De evolutie van het aantal actieven is dus enerzijds het resultaat van de demografische evolutie en anderzijds van de evolutie van de activiteitsgraden, gebaseerd op de bovenvermelde overgangskansen.

Over de gehele projectieperiode, tussen 2022 en 2070, stijgt de activiteitsgraad met 6,1 procentpunt. Deze stijging is het resultaat van de toenemende arbeidsparticipatie van vrouwen en van de pensioenhervorming van 2015, waardoor met name de activiteitsgraad van de 55-66-jarigen stijgt (+17,7 procentpunt).

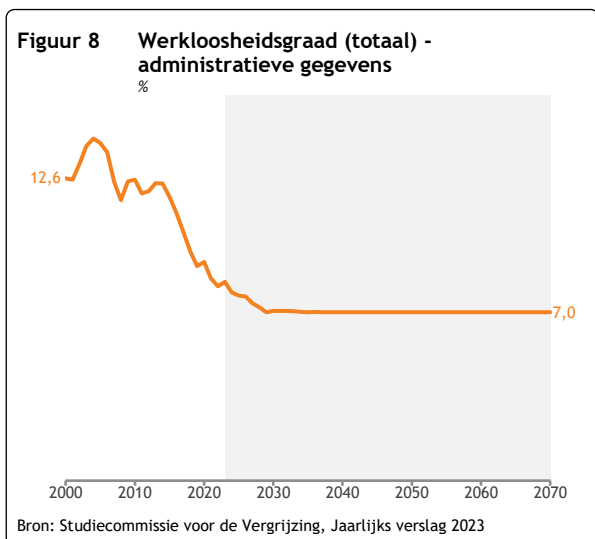
⁶ Federaal Planbureau, 'Economische vooruitzichten 2023-2028', Reeks Vooruitzichten, juni 2023.

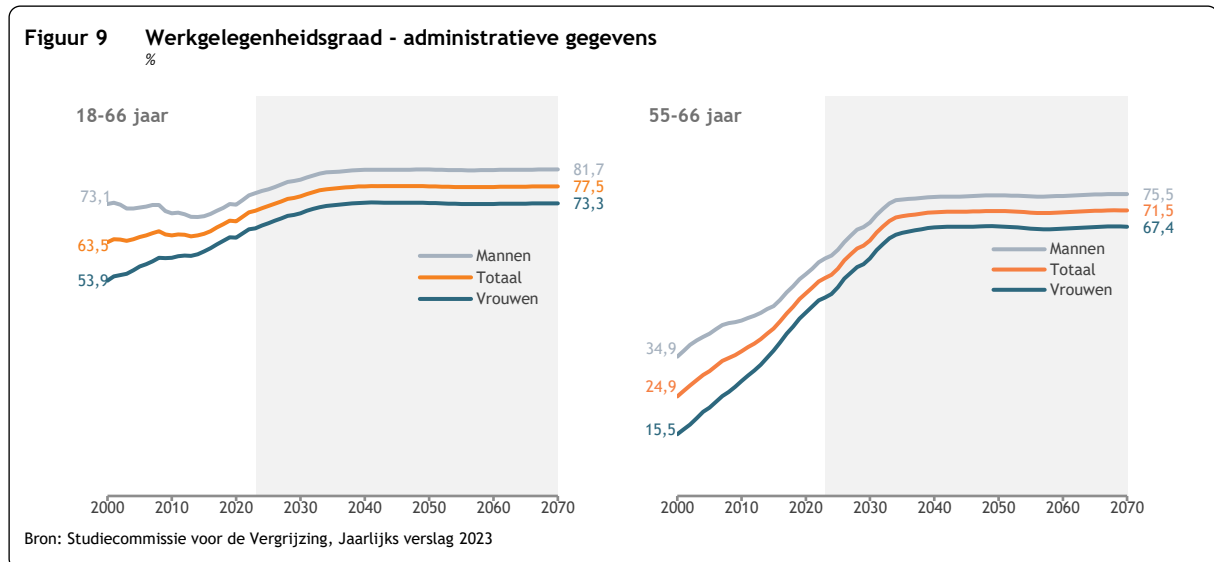

Werkloosheids- en werkgelegenheidsgraad

Aan het einde van de middellangetermijnperiode, in 2028, bedraagt de werkgelegenheidsgraad 74,4% en de werkloosheidsgraad 7,2%, respectievelijk een stijging met 3,3 procentpunt en een daling met 0,9 procentpunt ten opzichte van 2022.

Na 2028 daalt de werkloosheidsgraad bij hypothese verder tot 7% in 2029, het structurele langetermijnniveau dat in het referentiescenario door de SCvV wordt verondersteld. Zodra dit structurele niveau is bereikt, blijft de werkloosheidsgraad tot 2070 constant op dit niveau. De evolutie van de werkgelegenheidsgraad weerspiegelt vanaf dan dus die van de activiteitsgraad (aanbodmodel – zie kader 1). Tussen 2022 en 2070 stijgt de werkgelegenheidsgraad van 71,0% tot 77,5%, een stijging met 6,5 procentpunt.

Vergelijking met het SCoV-verslag van 2022 - In vergelijking met de vorige vooruitzichten, is de evolutie van de activiteitsgraad gunstiger, voornamelijk door de observaties van 2022, die hoger blijken te zijn dan verwacht. De evolutie van de werkloosheidsgraad op lange termijn verschilt niet van de vorige vooruitzichten. Bijgevolg is de werkgelegenheidsgraad in het Verslag van 2023 hoger dan in het verslag van vorig jaar. Een gedetailleerde vergelijkende tabel is opgenomen in bijlage 2.

Kader 1 Doelstelling van een werkgelegenheidsgraad bij de 20-65-jarigen van 80%

In het regeerakkoord van 30 september 2020^[1] heeft de Belgische regering de doelstelling van een werkgelegenheidsgraad bij de 20- tot 64-jarigen van 80% in 2030 vooropgesteld. Deze doelstelling is gebaseerd op gegevens van de Arbeidskrachtenenquête, terwijl de Studiecommissie voor de Vergrijzing administratieve gegevens gebruikt. De werkgelegenheidsgraden die in dit rapport worden voorgesteld, kunnen dus niet rechtstreeks worden afgezet tegen de doelstelling van de regering.

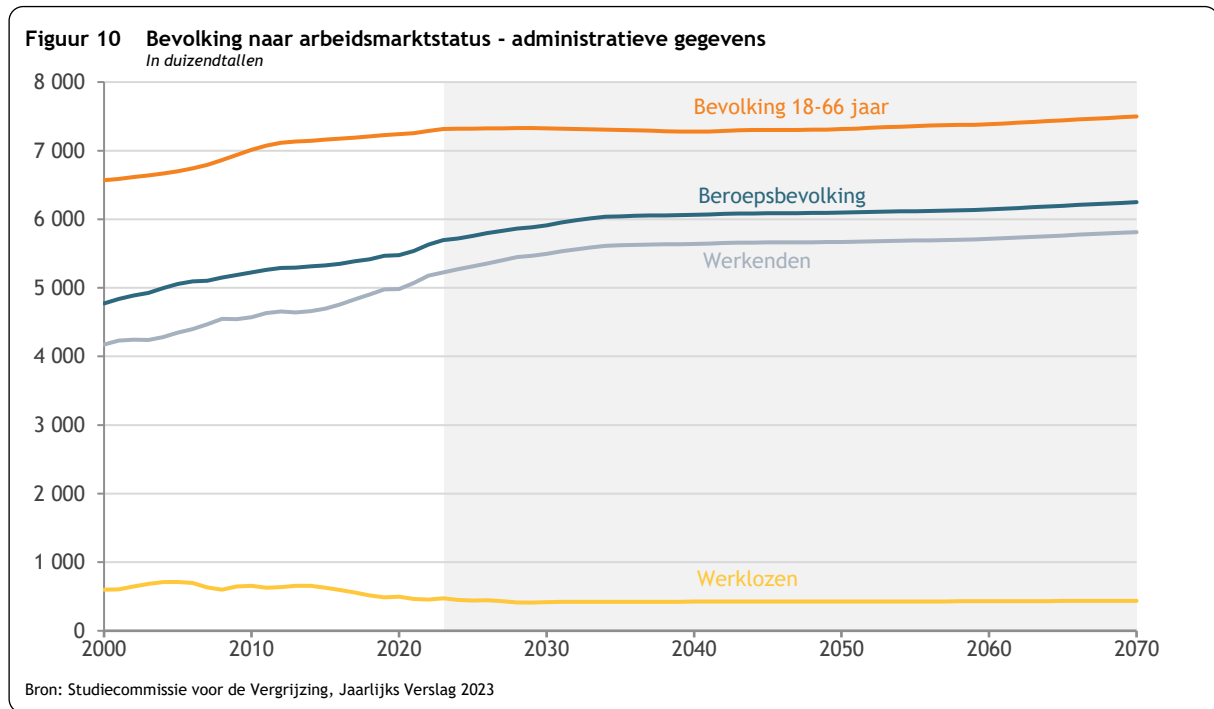
Volgens de projecties van de Studiecommissie voor de Vergrijzing zal de werkgelegenheidsgraad bij de 20- tot 64-jarigen in 2030 77,4% bedragen. Omgezet naar een concept dat vergelijkbaar is met de doelstelling van de regering zou deze werkgelegenheidsgraad 75,0% bedragen in 2030. Dit zou nog steeds een kloof van 5,0 procentpunt betekenen ten opzichte van de doelstelling van 80%.

¹ https://www.belgium.be/sites/default/files/Regeerakkoord_2020.pdf

Van de bevolking op arbeidsleeftijd naar het aantal werkenden en werklozen

Figuur 10 illustreert de evolutie van het aantal personen (in duizendtallen) op de arbeidsmarkt. Na een merkelijke stijging in 2022 van de bevolking in de leeftijd tussen 18 en 66 jaar als gevolg van de komst van vluchtelingen uit Oekraïne, blijft de bevolking op arbeidsleeftijd van 18 tot 66 jaar relatief stabiel tot 2030 op ongeveer 7,35 miljoen personen, en daalt vervolgens tot een minimum van 7,28 miljoen rond 2040. Deze daling weerspiegelt het geleidelijke verlaten van de babyboomgeneratie uit de bevolking

onder de 66 jaar en de daling van de vruchtbaarheid vanaf 1965. De beroepsbevolking, bestaande uit werkenden en werklozen, neemt echter niet in dezelfde mate af door de verdere stijging van de activiteitsgraden, voornamelijk tot 2035. Als gevolg daarvan blijft de beroepsbevolking toenemen. Vanaf de jaren 2040 neemt zowel de bevolking van 18 tot 66 jaar als de beroepsbevolking toe tot het einde van de projectieperiode.

Tussen 2022 en 2070 groeit de beroepsbevolking met 618 100 personen, terwijl de leeftijdsgroep van 18 tot 66 jaar met 209 400 personen toeneemt. De werkgelegenheid stijgt met meer dan 635 300 personen, terwijl de werkloosheid daalt met meer dan 17 100 personen.

Vergelijking met het SCvV-verslag van 2022 – In vergelijking met het referentiescenario van het SCvV-verslag van 2022 ligt de bevolking op arbeidsleeftijd in 2070 iets hoger, namelijk 1,9%. Deze toename, in combinatie met een iets hogere activiteitsgraad, leidt tot een beroepsbevolking die 3,4% hoger ligt in 2070, alsook tot een hogere werkgelegenheid en werkloosheid (zie tabel 16 in bijlage 2 voor een gedetailleerde vergelijking).

Demografische en socio-economische afhankelijkheidsratio's

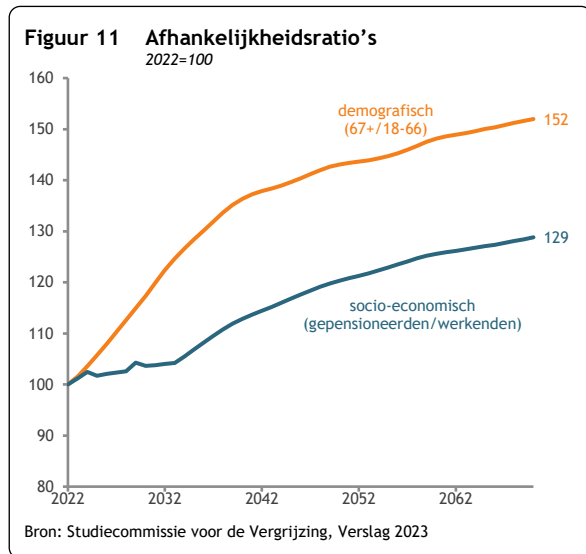
De hierboven voorgestelde factoren (demografie en werkgelegenheidsgraad) kunnen worden gebruikt om de demografische en de socio-economische afhankelijkheidsratio's te berekenen en te vergelijken. De demografische afhankelijkheidsratio is de verhouding tussen de 67-plussers en de bevolking van 18 tot 66 jaar, terwijl de socio-economische afhankelijkheidsratio de verhouding weergeeft tussen het aantal pensioengerechtigden en het aantal werkenden.

Om de toekomstige evolutie van deze twee ratio's te vergelijken, toont figuur 11 de evolutie van de twee ratio's als index (2022 = 100). Terwijl de demografische afhankelijkheidsratio tussen 2022 en 2070 met 52% toeneemt, neemt de socio-economische ratio met 29% toe. De opwaartse trend in de socio-economische ratio is lager dan die van de demografische ratio als gevolg van de volgende twee mechanismen:

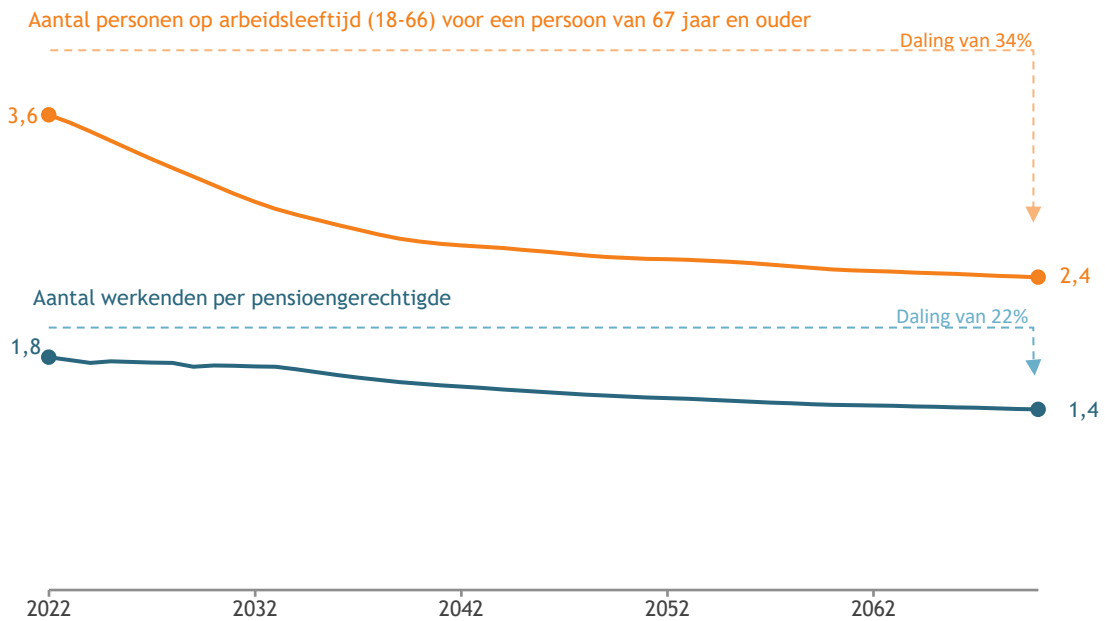
- Het effect op het aantal werkenden (de noemer van de socio-economische ratio): de stijging van de activiteitsgraad (figuur 7), vooral bij vrouwen, betekent dat de beroepsbevolking blijft groeien. Op lange termijn, wanneer de structurele werkloosheidsgraad wordt bereikt in 2029, zal deze toename van de beroepsbevolking een gunstig effect hebben op het aantal werkenden. De verdere stijging van de werkgelegenheidsgraad van de 55-plussers (figuur 9) draagt ook bij aan de toename van het aantal werkenden. Tegelijkertijd stijgt de bevolking op arbeidsleeftijd minder sterk (de noemer van de demografische ratio).
- Het effect op het aantal pensioenen (de teller van de socio-economische ratio): de verdere stijging van de werkgelegenheidsgraad van de 55-plussers zal de toename van het aantal pensioengerechtigden vertragen, net als de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd.

Deze afhankelijkheidsratio's tonen aan dat de budgettaire kosten van de pensioenen niet uitsluitend afhankelijk zijn van demografische trends maar ook van socio-economische trends. De budgettaire kosten van de pensioenen evolueren dus niet parallel met de demografische vergrijzing. Daarnaast houdt de socio-economische indicator alleen rekening met het aantal pensioengerechtigden in de teller en niet met alle uitkeringsgerechtigden of begunstigden van gezondheidszorg.

Figuur 12 illustreert een andere voorstellingswijze van deze ratio's door ze uit te drukken 'voor een persoon van 67 jaar en ouder' (op basis van de demografische afhankelijkheidsratio) en 'voor een pensioengerechtigde' (op basis van de socio-economische afhankelijkheidsratio). In 2022 zijn er dus 3,6 personen op actieve leeftijd (18-66 jaar) voor één persoon van 67 jaar en ouder. In 2070 bedraagt dit cijfer 2,4 personen op actieve leeftijd voor één persoon van 67 jaar en ouder, een daling van 34%. Het aantal werkenden per pensioengerechtigde is lager. De verhouding is 1,8 werkenden per pensioengerechtigde in 2022 en zal verminderen tot 1,4 werkenden per pensioengerechtigde in 2070, een daling van 22%.

Figuur 12 Demografische en socio-economische afhankelijkheidsratio's uitgedrukt 'per persoon'

Bron: Studiecommissie voor de Vergrijzing, Verslag 2023

Vergelijking met het verslag 2022 van de SCvV - Er zijn geen fundamentele verschillen met de vorige projectie. In het verslag 2022 stijgt de demografische afhankelijkheidsratio met 60% tegen 2070 en de socio-economische afhankelijkheidsratio met 34%.

Kader 2 Theoretische basis voor macro-economische hypothesen op lange termijn

In de SCvV-projecties omkadert een macro-economisch langetermijnmodel van het Federaal Planbureau¹ het scenario inzake productiviteit en werkloosheidsgraad en levert het een convergentietraject naar hun langetermijnniveaus. Zodra de werkloosheidsgraad zijn structureel niveau op lange termijn bereikt, blijft deze constant en wordt de evolutie van de werkgelegenheid gestuurd door het arbeidsaanbod, d.w.z. de beroepsbevolking of het totale aantal personen aanwezig op de arbeidsmarkt (werkenden en werklozen). In het langetermijnmodel zal bij alternatieve scenario's het bbp beïnvloed worden door maatregelen die het arbeidsaanbod bevorderen terwijl de structurele werkloosheidsgraad ongewijzigd blijft ten opzichte van de referentieprojectie.

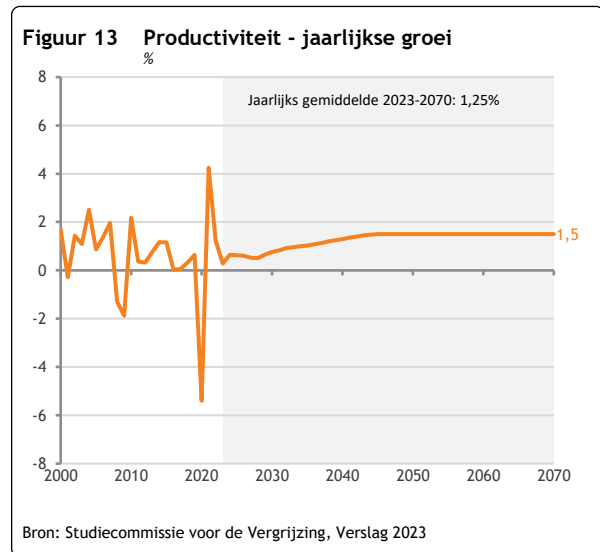
De groei van de arbeidsproductiviteit wordt opgesplitst in de groei van de totale factorproductiviteit en de groei van de kapitaalintensiteit (de verhouding tussen kapitaal en arbeid). De groei van de totale factorproductiviteit vertegenwoordigt de groei van de output die niet wordt verklaard door de groei van het volume van de productiefactoren, maar wel door andere elementen, zoals de technologische vooruitgang, de kwaliteit van de factoren, de doeltreffendheid van het productieproces en de algemene kennis. In het klassiek model, en als de relatieve prijzen van de productiefactoren onveranderd blijven, is de evolutie van de totale factorproductiviteit op lange termijn de enige determinant van de arbeidsproductiviteit aangezien de verhouding tussen de totale factorproductiviteit en de kapitaalintensiteit constant zou blijven. De groei van de totale factorproductiviteit berust op een exogene hypothese (gebaseerd op de hieronder vermelde groei-doelstelling voor de arbeidsproductiviteit).

¹ Lebrun, I., "S3BE: un modèle macroéconomique de long terme pour l'économie belge", Federaal Planbureau, Working Paper 3-09, april 2009

c. Productiviteit

De gemiddelde groei van de productiviteit per werkenden, gedefinieerd als de verhouding tussen het bbp en de totale werkgelegenheid, zou in de periode 2023-2028 0,5% bedragen.

Het referentiescenario van de SCvV gaat op lange termijn uit van een geleidelijke herneming van de productiviteitsgroei, met vanaf 2045 een groei van 1,5% per jaar. Over de volledige projectieperiode bedraagt de gemiddelde jaarlijkse groei van de arbeidsproductiviteit slechts 1,25% tussen 2023 en 2070. De productiviteitsgroei op lange termijn kan hoog lijken in het licht van de recente waarnemingen (zie kader 3) en gaat ervan uit dat de maatregelen ter bevordering van de productiviteit worden voortgezet. Er moet ook worden opgemerkt dat dit langetermijnsценario identiek is aan dat van de projecties van de Ageing Working Group⁷ voor 2021.

In het SCvV-referentiescenario bedraagt de groei van de arbeidsproductiviteit 1,5% per jaar vanaf 2045, ondersteund door de groei van de totale factorproductiviteit van 1% per jaar en de bijdrage van de kapitaalintensiteit van 0,5%.

⁷ Om de drie jaar maakt de Ageing Working Group (AWG) van het Comité voor Economisch Beleid (CEB) van de ECOFIN-Raad economische en budgettaire projecties voor de 27 EU-lidstaten en Noorwegen die worden gepubliceerd in een 'Ageing Report' onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de CEB en de Europese Commissie. De meest recente publicatie is de volgende: European Commission, Directorate-General for Economic and Financial Affairs, "The 2021 Ageing Report: Economic and Budgetary Projections for the EU Member States (2019-2070)", European Economy, Institutional Paper n° 148, May 2021.

Kader 3 Onzekerheid over de toekomstige productiviteitsgroei

Tussen 1985 en 2016 liet de groei van de totale factorproductiviteit (TFP) een dalende trend optekenen. Er kunnen evenwel verschillende trends worden berekend aan de hand van de waargenomen gegevens. Een lineaire trend is duidelijk dalend en daalt per definitie verder in de projectie. Een afgevlakte trend (berekend als een gewogen gemiddelde tussen de groei van de TFP in t-1 en een raming van het historische gemiddelde) daalt tot 2014 en gaat vervolgens opnieuw in stijgende lijn. In de projectie evolueert de afgevlakte trend traag naar een groei van 1%. Dat illustreert hoe moeilijk het is om een trendgroei van de totale factorproductiviteit op te stellen.

Er moet ook worden benadrukt dat het meten van de totale factorproductiviteit gepaard gaat met enkele moeilijkheden. Die werden met name belicht door het IMF en de OESO^a. Vooral de digitale economie en de innovaties in die sector zijn moeilijk te meten: denken we maar aan het meten van de prijs van de ICT, de verbetering van de internettoegang, de vervanging van de handel in een winkel door e-commerce, de applicaties voor smartphones, enz. Als die factoren niet correct verrekend zijn, zou dat de groei van de totale factorproductiviteit vertekenen.

Voor de projectie van de productiviteitsgroei zijn er twee tegengestelde visies. Enerzijds menen de techno-pessimisten dat het steeds moeilijker is om te innoveren en dat er, bijgevolg, een daling van de groei van de totale factorproductiviteit kan worden verwacht. Anderzijds geloven de techno-optimisten in innovatie (voortzetting van de digitalisering, robotisering, ontwikkeling van artificiële intelligentie) en dus in een stijging van de productiviteitsgroei. Het argument dat robotisering gepaard gaat met een daling van de werkgelegenheid wordt door hen als volgt weerlegd: werkgelegenheidsgroei en productiviteitsgroei kunnen verzoenbaar zijn want, hoewel er banen verloren gaan in bepaalde sectoren, zou de productiviteitsgroei het inkomen, de consumptie en dus de totale werkgelegenheid verhogen. Er moet ook worden opgemerkt dat klimaatverandering waarschijnlijk een effect zal hebben op de productiviteit, maar waarvan de omvang onzeker is.

Wat de (positieve, negatieve of neutrale) impact van de vergrijzing op de productiviteitsgroei betreft, leiden de resultaten van gerealiseerde studies niet tot een eenduidig advies^b. In theorie zou de vergrijzing een direct negatief effect op de productiviteit kunnen hebben doordat competenties verouderen. Maar ze kan ook een positief effect hebben door de opgedane ervaring, die bijzonder belangrijk is voor hooggekwalificeerde banen. De resultaten van de empirische studies zijn dubbelzinnig: studies op basis van macro-economische gegevens pleiten voor de eerste theorie, terwijl studies op basis van micro-economische gegevens een meer genuanceerde boodschap geven. Recente micro-economische studies vinden geen correlatie tussen het aandeel van oudere werknemers en de productiviteit op bedrijfsniveau, maar wijzen op een complementariteit tussen jongere en oudere werknemers^c. De vergrijzing kan zelfs een positief effect^d hebben op de productiviteit door investeringen in arbeidsbesparende technologieën. Het verwachte netto-effect van de vergrijzing op de productiviteit wordt nog onduidelijker als rekening wordt gehouden met de indirecte effecten van de vergrijzing op de investeringen, de vraag naar hoogtechnologische producten, de sectorale reallocatie (veranderingen in de algemene vraag naar producten en diensten), de dynamiek van de oprichting van bedrijven, enz.

a. G. Adler, R. Duval, D. Furceri, S. Kiliç Celik, K. Koloskova, M. Poplawski-Ribeiro, "Gone with the Headwinds: Global Productivity", IMF Staff Discussion Note, april 2017, Box 1, p. 11-12.

B. Egert, "Aggregate multi-factor productivity: Measurement issues in OECD countries", OECD Economics Department Working Papers, n° 1441, OECD Publishing, Paris.

b. S. Aiyar, C. Ebeke, X. Shao, "The Impact of Workforce Aging on European Productivity", IMF Working Papers n° 16/238, december 8, 2016.

M. Bussolo, J. Koettl, E. Sinnott, "The Effects of Aging on productivity" in: Golden Aging: Prospects for Healthy, Active, and Prosperous Aging in Europe and Central Asia, Washington, DC: World Bank, juni 2015, p. 167-212

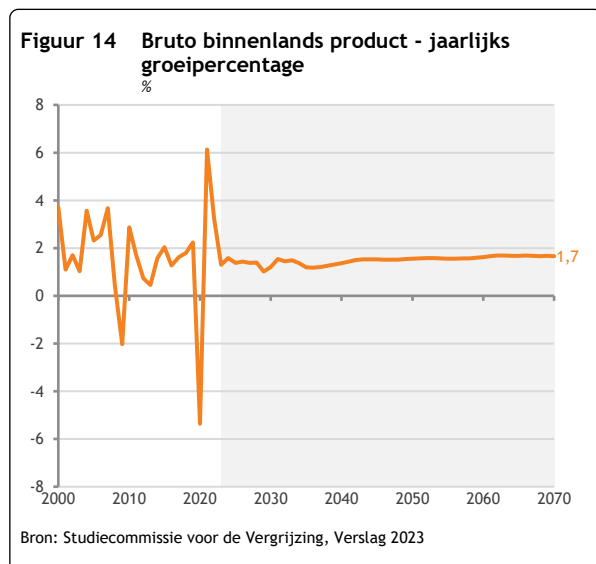
c. F. Carta, F. D'Amuri, T. von Wachter, "the Workgorce aging, pension reforms, and Firm outcomes", National Bureau of Economic Research, NBER Working Paper 28407, januari 2021

M. Rodrigues, E. Fernández-Macías, M. Sostero, "A unified conceptual framework of tasks, skills and competences, Joint Research Centre European Commission, JRC Working Papers Series on Labour, education and Technology 2021/02, 2021.

d. Acemoglu, D., Restrepo, P., "Secular Stagnation? The Effect of Aging on Economic Growth in the Age of Automation", American Economic Review, 2017, 107(5): 174-179.

d. Bruto binnenlands product

Op basis van de economische vooruitzichten van juni 2023 bedraagt de gemiddelde jaarlijkse groei van het reële bbp in de periode 2023-2028 1,4%.

Op lange termijn, over de periode 2023-2070, bedraagt de economische groei gemiddeld 1,5% per jaar, voornamelijk dankzij productiviteitsgroei (gemiddeld 1,3% per jaar) en in mindere mate dankzij groei van de werkgelegenheid (gemiddeld 0,2% per jaar).

Op lange termijn resulteert de bbp-groei of economische groei dus uit de groei van de werkgelegenheid en de arbeidsproductiviteit (aanbodmodel). Er wordt verondersteld dat de groei van het gemiddelde loon de productiviteitsgroei volgt. Die grootheden zijn cruciale factoren in de raming van de budgettaire kosten van de

vergrijzing omdat enerzijds de sociale uitgaven in procent van het bbp worden uitgedrukt en anderzijds een groot aantal vervangingsuitkeringen worden berekend op basis van het loon.

Vergelijking met het SCvV-verslag van 2022 - Ten opzichte van de vorige vooruitzichten vertonen de nieuwe macro-economische projecties geen significante verschillen in termen van jaarlijkse groei over de periode 2023-2070. In 2070 ligt het niveau van het reële bbp 2,3% hoger dan in het verslag 2022 (zie tabel 17 in bijlage 2 voor een gedetailleerde vergelijking).

1.2.3. De determinanten van sociaal beleid

a. De maatregelen op het gebied van sociale uitgaven

De SCvV-projecties houden rekening met besliste maatregelen en hervormingen, of aangekondigde maatregelen met betrekking tot de sociale uitgaven⁸ waarvan de modaliteiten op datum van 6 juni 2023 voldoende duidelijk zijn. Een onderscheid wordt gemaakt tussen de nieuwe maatregelen die zijn opgenomen in het SCvV-verslag 2023 en de maatregelen die al zijn geïntegreerd in het vorige verslag. Laatstgenoemde maatregelen zijn opgenomen in bijlage 1, samen met de herwaarderingsmaatregelen voor sociale uitkeringen.

Nieuwe maatregelen opgenomen in het SCvV-verslag van 2023

- Werkloosheidsuitkeringen: afschaffen van de verhoging met 1,125% op 01-01-2024 (of 4de schijf van de geplande jaarlijkse verhogingen 2021-2024) van minimumuitkeringen en forfaits na werk en

⁸ De maatregelen met betrekking tot andere beleidsdomeinen dan sociale uitgaven worden ook opgenomen in de middellangetermijnprojectie: zie Federaal Planbureau, 'Economische vooruitzichten 2023-2028', juni 2023.

studies. Vermindering van het berekeningspercentage van de uitkeringen voor tijdelijke werkloosheid van 65% naar 60% op 01-01-2024.

- Minimale arbeidsongeschiktheidsuitkeringen: afschaffing van de invoering op 01-01-2024 van een minimumbedrag vanaf de 2de maand ongeschiktheid.
- Pensioenen: aanpassing van de verhoging op 01-01-2024 (of 4de schijf van de geplande jaarlijkse verhogingen 2021-2024): afschaffing van de verhoging van het loon- en inkomensplafond in de werknemers- en zelfstandigenregeling; vermindering van de verhoging van het minimumpensioen van 2,65% naar 2,08% in de werknemers- en zelfstandigenregeling.
- Bijstand: afschaffen van de verhoging op 01-01-2024 (of 4de schijf van de geplande jaarlijkse verhogingen 2021-2024) van inkomensgarantie voor ouderen en gewaarborgd inkomen voor bejaarden (2,58%) en (equivalent) leefloon (2,69%).
- Kinderbijslag: Vlaams Gewest: verschillende maatregelen m.b.t. de sociale toeslagen en de wezen-toeslag en de opheffing van de in 2021 besliste tijdelijke aanpassing van het indexeringsmechanisme.

b. De sociaal-beleidshypothesen

De hypothesen inzake sociaal beleid houden verband met de reële herwaarderingen van sociale uitkeringen, naast hun automatische aanpassing aan de prijsevolutie. Voor de jaren 2023 en 2024 zijn de maatregelen inzake welvaartsvastheid van de sociale partners en de regeringsmaatregelen in de projectie opgenomen (zie bijlage 1). Vanaf 2025 worden de sociale uitkeringen geherwaardeerd volgens de parameters die worden gebruikt voor de berekening van de in het Generatiepact voorziene theoretisch beschikbare enveloppes in alle takken – met uitzondering van de kinderbijslag – van de werknemersregeling, de zelfstandigenregeling en de sociale bijstandsregeling (zie onderstaande kader 4).

De pensioenen van de openbare sector worden in reële termen geherwaardeerd op basis van het perequatiemechanisme, rekening houdend met een historische stijging van het gemiddelde loon die 0,4 procentpunt hoger ligt dan die van het gemiddelde pensioen.

Als gevolg van de programmawet van 29 december 2014 werd de geregionaliseerde kinderbijslag vanaf 2015 uit de berekening van de welvaartsenveloppe gehaald. Volgens het principe van een projectie bij ongewijzigde wetgeving op middellange termijn wordt de kinderbijslag niet in reële termen geherwaardeerd tot 2028. Op lange termijn wordt het principe van een projectie bij ongewijzigd beleid nageleefd⁹: de kinderbijslag wordt vanaf 2029 jaarlijks geherwaardeerd, op basis van het gemiddelde verschil dat de afgelopen dertig jaar werd opgetekend tussen de groei van het gemiddelde loon (0,9%) en de groei van het gemiddelde bedrag van die uitkeringen (0,2%), of een loskoppeling van 0,7 procentpunt. Er wordt rekening gehouden met de hervormingen van het kinderbijslagstelsel door de gemeenschappen en gewesten (G&G).

⁹ Zonder herwaardering zou de kinderbijslag er fors op achteruitgaan ten opzichte van de gemiddelde levensstandaard en dit zou in strijd zijn met het traditionele kinderbijslagbeleid.

Kader 4 De enveloppes bestemd voor welvaartsaanpassingen

De wet van 23 december 2005 betreffende het Generatiepact heeft een structureel mechanisme ingesteld voor de welvaartsaanpassing van de sociale uitkeringen in de werknemersregeling, de zelfstandigenregeling en de socialebijstandregelingen. De beslissingen met betrekking tot de herwaarderingen van de sociale uitkeringen gebeuren tweejaarlijks volgens een tweeledige procedure.

In een eerste fase wordt de financiële enveloppe vastgelegd voor de welvaartsaanpassingen in elke regeling. Die enveloppe is minstens het equivalent van de uitgaven, voor alle takken van het stelsel voor:

- een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 0,5% van alle inkomensvervangende sociale uitkeringen, met uitzondering van de forfaitaire (en minimum)uitkeringen;
- een jaarlijkse welvaartsaanpassing met 1% van alle forfaitaire sociale (en minimum)uitkeringen;
- een jaarlijkse verhoging met 1,25% van de plafonds die in aanmerking worden genomen voor de berekening van de inkomensvervangende sociale uitkeringen en, in de pensioenregeling van werknemers, van het minimumrecht per loopbaanjaar.

In een tweede fase beslist de regering over de gebruiksmodaliteiten van die enveloppe, na het gezamenlijke advies van de Nationale Arbeidsraad (NAR) en de Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) voor de werknemersregeling, en na gezamenlijk advies van het Algemeen Beheerscomité voor het sociaal statuut van de zelfstandigen en de CRB voor de zelfstandigenregeling. In deze fase van de toekenning van de enveloppe beschikt de regering over een belangrijke manoeuvreerruimte: de aanpassing kan een wijziging inhouden van een berekeningsplafond, van een uitkering en/of van een minimumuitkering. Bovendien kunnen de aanpassingsmodaliteiten verschillen per regeling, per berekeningsplafond of per uitkering binnen een regeling en per categorie uitkeringsgerechtigden.

Die percentages voor welvaartsaanpassingen die worden gebruikt voor de berekening van de beschikbare enveloppe worden los van de loongroei vastgesteld (oorspronkelijk waren ze gebaseerd op oudere SCvV-referentiescenario's, maar daarin waren ze gekoppeld aan een productiviteitsgroei van 1,75%). In een context van vertraagde loon- en productiviteitsgroei, zal die niet-koppeling de budgettaire kosten van de vergrijzing verzwaren.

Het Generatiepact preciseert evenwel dat rekening moet worden gehouden met de evolutie van de economische groei, met de werkgelegenheidsgraad, met een duurzaam financieel evenwicht in de socialezekerheidsregelingen. In 2013 en 2014, jaren van zwakke economische groei en loonblokkering, heeft de regering beslist slechts herwaarderingen toe te kennen ten belope van 60% van de berekende enveloppe. In 2015 en 2016 heeft de regering de volledige beschikbare enveloppe toegekend. Voor 2017 en 2018 heeft de regering daarentegen de beschikbare enveloppe jaarlijks met 161,1 miljoen euro verlaagd. De regering heeft 80 miljoen euro geheven van de beschikbare enveloppe van 2019 om zo snel mogelijk bepaalde uitkeringen op 1 juli 2018 te verhogen. De beschikbare enveloppe van 2019 werd verminderd met dat bedrag, waarbij tegelijkertijd de beschikbare enveloppe voor 2020 werd behouden. Voor de jaren 2021-2022 en 2023-2024 heeft de regering de volledige beschikbare enveloppe toegekend.

1.3. Vooruitzichten op middellange en lange termijn voor sociale uitgaven - referentiescenario

1.3.1. De budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn (2022-2028)

Tabel 2 geeft de evolutie van de sociale uitgaven in procent van het bbp tussen 2022 en 2028, alsook de budgettaire kosten van de vergrijzing (namelijk de verandering van de sociale uitgaven tussen deze twee jaren, uitgedrukt in procentpunt van het bbp).

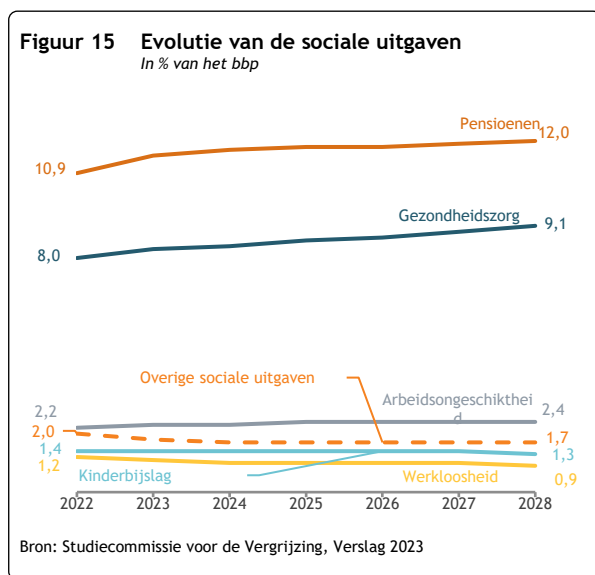
Tabel 2 Evolutie van de sociale uitgaven en budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn volgens het referentiescenario van de SCvV van juli 2023 en verschil ten opzichte van het scenario van juli 2022
In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

	Referentiescenario van de SCvV 2023							Verschil met SCvV 2022	
	2022	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2022-2028	2022-2028
(Componenten van de) budgettaire kosten van de vergrijzing	In % van het bbp							Verandering in procentpunt van het bbp	
Pensioenen	10,9	11,5	11,7	11,8	11,8	11,9	12	1,1	0
<i>Werknemersregeling</i>	6,3	6,6	6,8	6,9	7	7	7,1	0,9	0
<i>Zelfstandigenregeling</i>	0,9	0,9	0,9	1	1	1	1	0,1	0
<i>Overheidssector^(a)</i>	3,8	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	3,9	0,1	0
Gezondheidszorg^(b)	8	8,3	8,4	8,6	8,7	8,9	9,1	1,1	0,3
<i>Acute zorg</i>	6,5	6,7	6,8	6,9	7	7,2	7,3	0,8	0,3
<i>Langdurige gezondheidszorg</i>	1,5	1,6	1,6	1,7	1,7	1,7	1,8	0,3	0
Arbeidsongeschiktheid^(c)	2,2	2,3	2,3	2,4	2,4	2,4	2,4	0,2	0
Werkloosheid^(d)	1,2	1,1	1	1	1	1	0,9	-0,3	0
Kinderbijslag	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,3	-0,1	0
Overige sociale uitgaven^(e)	2	1,8	1,7	1,7	1,7	1,7	1,7	-0,2	0
Totaal	25,7	26,4	26,6	26,9	27,1	27,3	27,5		
Budgettaire kosten van de vergrijzing								1,8	0,4
p.m. lonen van het onderwijzend personeel ^(f)	3,9	4,1	4	4	4	3,9	3,9	0	0,1

- Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de overheid (in dat laatste stelsel houden de resultaten die in dit verslag worden voorgesteld geen rekening met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd en de IGO (Inkomensgarantie voor ouderen). Hoewel de IGO vooral een aanvulling vormt op de pensioenen in de werknemers- en zelfstandigenregeling, wordt die uitgave in de Nationale Rekeningen geregistreerd ten laste van de federale overheid en in deze tabel dus opgenomen in de pensioenen van de overheidssector. Merk op dat die pensioenuitgaven van de overheidssector de pensioenuitgaven van de lokale besturen die aangesloten zijn bij een voorzorginstelling niet omvatten.
- Overheidsuitgaven op alle beleidsniveaus (sociale zekerheid, federale overheid, lagere overheid en de gemeenschappen en gewesten (G&G)) voor acute en langdurige gezondheidszorg, inclusief de Vlaamse Zorgverzekering (0,1% van het bbp). De langdurige zorg omvat de thuiszorg, het verblijf in rustoorden voor bejaarden, in rust- en verzorgingstehuizen, in psychiatrische verzorgingsinstellingen en in initiatieven voor beschermt wonen en sommige uitgaven voor bijstand in het dagelijks leven voor afhankelijke bejaarden. De 'acute' zorg omvat de overige gezondheidszorg.
- Uitkeringen voor moederschap, primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.
- Inclusief werkloosheid met bedrijfstoelage, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.
- Hoofdzakelijk de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, Fondsen voor bestaanszekerheid, tegemoetkomingen aan personen met een handicap, leefloon en overbruggingsrecht voor zelfstandigen.
- Volgens de SCvV-definitie maken de lonen van het onderwijzend personeel geen deel uit van de totale budgettaire kosten van de vergrijzing.

In de edities 2021 en 2022 heeft de SCvV er de voorkeur aan gegeven de budgettaire kosten over de periode 2019-2026 en 2019-2027 te analyseren, vermits 2020 en 2021 getekend zijn door de gezondheids crisis. Voor dit verslag heeft de SCvV 2022 als startjaar genomen voor de berekening van

de budgettaire kosten. De middellangetermijnhorizon wordt met één jaar verlengd in vergelijking met het verslag 2022, tot het jaar 2028.

Tussen 2022 en 2028 bedragen de budgettaire kosten van de vergrijzing 1,8 procentpunt van het bbp. De uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg stijgen elk met 1,1 procentpunt, terwijl de uitgaven voor arbeidsongeschiktheid met 0,2 procentpunt stijgen. De stijging van de pensioen-uitgaven wordt op middellange termijn versterkt door de maatregelen inzake de verhoging van de minimumpensioenen van 2021 tot 2024 en getemperd door de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd in 2025. De werkloosheids-uitgaven (inclusief de werkloosheid met bedrijfs-toeslag, tijdskrediet en loopbaanonderbreking) verlichten de budgettaire kosten van de

vergrijzing met 0,3 procentpunt. De uitgaven voor kinderbijslag en andere sociale uitgaven hebben ook een neerwaarts effect op de budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn (respectievelijk -0,1 procentpunt en -0,2 procentpunt).

Vergelijking met het SCvV-verslag van 2022 - In vergelijking met de resultaten van het SCvV-verslag van 2022, liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2028 bijna 0,4 procentpunt van het bbp hoger (budgettaire kosten van de vergrijzing over de periode 2022-2028 in het verslag van 2022: 1,5 procentpunt, tegenover 1,8 procentpunt in dit verslag). Dit komt voornamelijk door een opwaartse herziening van de uitgaven voor gezondheidszorg, en met name van de acute zorg. Twee factoren liggen aan de basis van deze opwaartse herziening van de uitgaven voor acute gezondheidszorg:

- Een eerste factor betreft methodologische verbeteringen en updates van bepaalde parameters ingevoerd in het microsimulatiemodel¹⁰ dat wordt gebruikt voor de middellangetermijnprojectie van de RIZIV-uitgaven voor gezondheidszorg. Hierdoor is de dalende trend in de kans op een klassieke ziekenhuisopname zwakker dan in het vorige verslag en is de stijgende trend in de kans op een dagopname sterker. Beide trends hebben een opwaarts effect op de uitgaven.
- Een tweede factor houdt verband met het gebruik van verschillende projectiemodellen voor de middellange en lange termijn en het feit dat de projectiehorizon voor de middellange termijn bij elke jaargang met één jaar toeneemt (2027 in het verslag 2022, 2028 in het verslag 2023). Na het einde van de middellangetermijnperiode bepaalt een macro-economisch model van gezondheidszorguitgaven¹¹ de evolutie van deze uitgaven. De specifieke kenmerken van dit model resulteren in een lagere groei van de uitgaven voor gezondheidszorg dan in het model voor de middellange

¹⁰ Het model PROMES. Zie : Federaal Planbureau, "Beschrijving en gebruik van het model PROMES », WP4 DC2019, december 2018. https://www.plan.be/uploaded/documents/201901111024200.WP-4-DC2019_PROMES_11846_N.pdf.

¹¹ Zie Peter Willemé, « Structurele determinanten van de publieke gezondheidszorguitgaven », Federaal Planbureau, WP 6-14, september 2014. https://www.plan.be/publications/publication-1392-fr-structurele_determinanten_van_de_publieke_gezondheidszorguitgaven

termijn. In het verslag van 2022 waren de resultaten voor het jaar 2028 gebaseerd op het langetermijnmodel, terwijl ze in het verslag van 2023 zijn gebaseerd op het model voor de middellange termijn.

1.3.2. De budgettaire kosten van de vergrijzing op lange termijn (2022-2070)

Tabel 3 geeft de evolutie van de totale sociale uitgaven tussen 2022 en 2070 (uitgedrukt in procent van het bbp) en van de budgettaire kosten van de vergrijzing over verschillende periodes (uitgedrukt in procentpunt van het bbp). Figuur 16 toont de evolutie van de budgettaire kosten van de vergrijzing volgens de belangrijkste categorieën van sociale uitgaven.

We herinneren eraan dat deze resultaten geen voorspellingen zijn, maar vooruitzichten, die zijn opgesteld volgens bepaalde scenario's met hypothesen voor de sleutelparameters. Alternatieve scenario's worden daarom gepresenteerd in deel 1.4.

Tabel 3 Evolutie van de sociale uitgaven en van de budgettaire kosten van de vergrijzing op lange termijn volgens het referentiescenario van juli 2023 en verschil ten opzichte van het scenario van juli 2022
In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentiescenario van juli 2023								Verskil met de resultaten van juli 2022			
	2022	2028	2050	2070	2022-2028	2028-2050	2050-2070	2022-2070	2022-2028	2028-2050	2050-2070	2022-2070
	In procent van het bbp				In procentpunt van het bbp							
Pensioenen	10,9	12	13,4	13,5	1,1	1,4	0	2,6	0	-0,2	0	-0,1
<i>Werknemersregeling</i>	6,3	7,1	8,2	7,9	0,9	1,1	-0,3	1,6	0	-0,1	0	-0,1
<i>Zelfstandigenregeling</i>	0,9	1	1,3	1,4	0,1	0,3	0,1	0,5	0	0	0	0
<i>Overheidssector^a</i>	3,8	3,9	3,9	4,2	0,1	0	0,3	0,4	0	0	0	0
Gezondheidszorg^b	8	9,1	10,7	10,8	1,1	1,6	0,1	2,8	0,3	0	0	0,3
<i>'Acute' zorg</i>	6,5	7,3	7,9	8,2	0,8	0,6	0,3	1,7	0,3	0	0	0,3
<i>Langdurige gezondheidszorg</i>	1,5	1,8	2,8	2,6	0,3	1	-0,2	1,1	0	0	0	0
Arbeidsongeschiktheid^c	2,2	2,4	2,3	2,3	0,2	-0,1	-0,1	0,1	0	0,2	0	0,2
Werkloosheid^d	1,2	0,9	0,9	0,8	-0,3	0	-0,1	-0,4	0	0	0	0
Kinderbijslag	1,4	1,3	1,1	1	-0,1	-0,2	-0,1	-0,5	0	0	0	0
Overige sociale uitgaven^e	2	1,7	1,6	1,5	-0,2	-0,1	-0,1	-0,5	0	0	0	-0,1
Totaal	25,7	27,5	30,1	29,9								
Budgettaire kosten van de vergrijzing					1,8	2,6	-0,2	4,2	0,4	0	0	0,3
p.m. lonen van het onderwijzend personeel ^f	3,9	3,9	3,9	3,8	0	0	0	-0,1	0,1	0	0	0,1

a. Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de overheid (in dat stelsel houden de resultaten die in dit verslag worden voorgesteld geen rekening met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd) en de IGO.

b. Overheidsuitgaven op alle bevoegdheidsniveaus (sociale zekerheid, federale overheid, lokale en de gemeenschappen en gewesten (G&G)) voor acute en langdurige gezondheidszorg, inclusief de Vlaamse Zorgverzekering (0,1% van het bbp).

De langdurige zorg omvat de thuiszorg, het verblijf van bejaarden in rustoorden, in rust- en verzorgingstehuizen, in psychiatrische verzorgingsinstellingen en in initiatieven voor beschut wonen alsook sommige uitgaven voor bijstand in het dagelijks leven voor afhankelijk bejaarden. De 'acute' zorg omvat de overige gezondheidszorg.

c. Uitkeringen voor moederschap, primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.

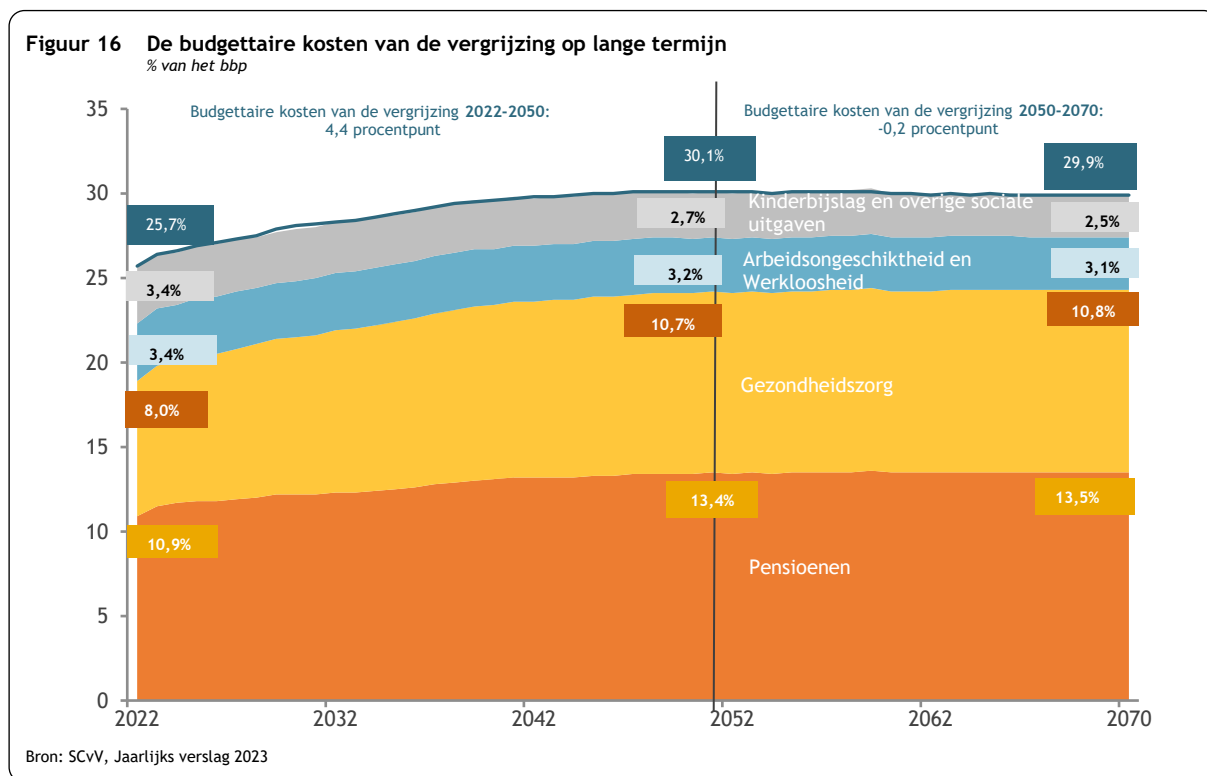
d. Inclusief werkloosheid met bedrijfstoelag, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.

e. Vooral de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, Fonds voor bestaanszekerheid (uitsluitend het deel dat onder de sociale zekerheid valt volgens de ESR2010-principes), tegemoetkomingen aan personen met een handicap, leefloon en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen.

f. Volgens de ScvV-definitie maken de lonen van het onderwijzend personeel geen deel uit van de totale budgettaire kosten van de vergrijzing.

De sociale uitgaven stijgen van 25,7% van het bbp in 2022 tot 29,9% van het bbp in 2070. De budgettaire kosten van de vergrijzing bedragen dus 4,2 procentpunt van het bbp tussen 2022 en 2070. Op lange

termijn bereikt het aandeel van de sociale uitgaven in procent van het bbp tegen 2050 een maximum van 30,1% van het bbp. De budgettaire kosten bereiken 4,4 procentpunt van het bbp tussen 2022 en 2050. De uitgaven voor pensioenen en gezondheidszorg nemen grotendeels toe tot 2040 als gevolg van de uitgesproken vergrijzing van de bevolking. Tussen 2040 en 2050 nemen ze minder sterk toe als gevolg van de meer gematigde toename van de vergrijzing.

Het aandeel van de sociale uitgaven in procent van het bbp vermindert vervolgens licht tussen 2050 en 2070 als gevolg van de dalende uitgaven voor arbeidsongeschiktheid, werkloosheid, kinderbijslag en andere sociale uitgaven. Deze vermindering is het gevolg van de gedeeltelijke welvaartsaanpassing van de uitkeringen, en meer in het bijzonder van de forfaitaire uitkeringen en de minima die een jaarlijkse reële aanpassing krijgen van 1% hoewel het gemiddeld loon (of de productiviteit) in deze periode jaarlijks met 1,5% stijgt.

Vergelijking met het SCvV-verslag van 2022 — In vergelijking met de resultaten van het SCvV-verslag van 2022, liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2070 iets hoger in de nieuwe vooruitzichten, namelijk 0,3 procentpunt van het bbp. Dit positieve verschil is voornamelijk toe te schrijven aan de middellangetermijnperiode 2022-2028 (verschil van +0,4 procentpunt) en in het bijzonder aan de opwaartse herziening van de uitgaven voor gezondheidszorg (zie pagina 32 over de budgettaire kosten van de vergrijzing op middellange termijn).

1.3.3. De budgettaire kosten van de vergrijzing per entiteit

De nationale boekhouding onderscheidt vier beleidsniveaus binnen de gezamenlijke overheid: de federale overheid, de sociale zekerheid, de lagere overheid en de gemeenschappen en de gewesten (G&G). Entiteit I omvat de federale overheid en de sociale zekerheid, Entiteit II de lagere overheid en de gemeenschappen en gewesten (G&G).

De rekeningen per entiteit die in dit deel worden voorgesteld, wijken af van de nationale boekhouding in ESR-termen¹² inzake bepaalde rustpensioenen: de pensioenen geregistreerd in de rekeningen van de lagere overheid en de G&G in de nationale boekhouding zijn opgenomen in de rekening van Entiteit I in de onderstaande tabellen aangezien ze ten laste zijn van de federale overheid.

Naar aanleiding van de zesde staatshervorming worden de uitgaven die verband houden met de overgedragen bevoegdheden in de nationale boekhouding, vanaf de gegevens voor het jaar 2015, in de rekeningen van de G&G opgenomen, los van het feit dat een federale administratie de betaling van bepaalde overgedragen bevoegdheden blijft verzorgen. De sociale uitgaven die zijn overgedragen van Entiteit I naar de G&G hebben betrekking op de uitgaven voor langdurige zorg, bepaalde uitkeringen voor loopbaanonderbreking, kinderbijslag en bepaalde tegemoetkomingen voor personen met een handicap (lijn 'overige sociale uitgaven').

De budgettaire kosten van de vergrijzing van Entiteit I en Entiteit II worden voorgesteld in tabel 4 volgens de SCvV-referentieprojectie. Het aandeel van de sociale uitgaven ten laste van Entiteit I daalt van 93% in 2014 tot meer dan 83% in 2022 als gevolg van de bevoegdheidsoverdrachten bij de zesde staatshervorming. Over de totale projectieperiode, tussen 2022 en 2070, vallen de budgettaire kosten vrijwel volledig onder Entiteit I, die het leeuwendeel van de pensioen- en gezondheidsuitgaven betaalt. Binnen Entiteit II worden de budgettaire kosten van de gezondheidszorg voor bijna twee derde gecompenseerd door een daling van de kosten van de kinderbijslag¹³.

¹² Merk op dat de uitgaven m.b.t. de Vlaamse zorgverzekering tot in 2015 in de nationale rekeningen geregistreerd werden in de rekeningen van de sociale zekerheid, maar in deze sectie in de rekeningen van Entiteit II worden opgenomen. Vanaf 2016 worden de uitgaven m.b.t. Vlaamse zorgverzekering in de nationale rekeningen geregistreerd in de rekeningen van G&G (Entiteit II).

¹³ Ter herinnering, de kinderbijslagen zijn forfaitaire uitkeringen die minder snel groeien dan de economische groei.

Tabel 4 De budgettaire kosten van de vergrijzing per entiteit volgens het referentiescenario van de SCvV van juli 2023
In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentiescenario SCvV van juli 2023								
	Entiteit I								
	2014	2022	2028	2050	2070	2014-2022	2022-2070	2014-2070	
	In procent van het bbp					In procentpunt van het bbp			
Pensioenen	10,2	10,8	11,9	13,3	13,4	0,6	2,6	3,2	
<i>Rustpensioenen van Entiteit II ten laste van de federale overheid^a</i>	1,5	1,5	1,6	1,8	2,0	-0,0	0,5	0,5	
<i>Overige pensioenen van de lagere overheid ten laste van de sociale zekerheid^b</i>	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,1	0,1	0,2	
Gezondheidszorg	6,8	6,2	7,0	7,9	8,1	-0,7	2,0	1,3	
<i>'Acute' gezondheidszorg</i>	5,7	5,7	6,5	7,1	7,3	0,0	1,6	1,6	
<i>Langdurige gezondheidszorg</i>	1,1	0,4	0,5	0,8	0,8	-0,7	0,3	-0,3	
Arbeidsongeschiktheid	1,7	2,2	2,4	2,3	2,3	0,4	0,1	0,5	
Werkloosheid	2,2	1,2	0,9	0,9	0,8	-1,1	-0,3	-1,4	
Kinderbijslag	1,5	0,0	0,0	0,0	0,0	-1,5	0,0	-1,5	
Overige sociale uitgaven	0,9	1,2	1,0	0,9	0,8	0,3	-0,4	-0,1	
Totaal	23,3	21,5	23,3	25,3	25,4				
Budgettaire kosten van de vergrijzing						-1,8	3,9	2,1	
p.m. lonen van het onderwijzend personeel	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	

	Entiteit II								
	2014	2022	2028	2050	2070	2014-2022	2022-2070	2014-2070	
		In procent van het bbp					In procentpunt van het bbp		
Pensioenen	1,7	1,6	1,7	1,9	2,1	-0,1	0,5	0,5	
<i>rustpensioenen ten laste van Entiteit I^a</i>	-1,5	-1,5	-1,6	-1,8	-2,0	0,0	-0,5	-0,5	
Gezondheidszorg en maatschappelijke dienstverlening	1,0	1,8	2,0	2,7	2,6	0,8	0,8	1,6	
<i>'Acute' gezondheidszorg</i>	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	-0,0	0,1	0,1	
<i>Langdurige gezondheidszorg</i>	0,2	1,0	1,2	1,9	1,7	0,8	0,7	1,5	
Vlaams Zorgfonds	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	-0,0	0,0	0,0	
Loopbaanonderbreking	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	-0,0	0,0	
Kinderbijslag	0,1	1,4	1,3	1,1	1,0	1,3	-0,5	0,9	
Overige sociale uitgaven	0,4	0,8	0,8	0,7	0,7	0,3	-0,1	0,3	
Totaal	1,7	4,1	4,3	4,8	4,5				
Budgettaire kosten van de vergrijzing						2,4	0,3	2,8	
p.m. lonen van het onderwijzend personeel	3,9	3,9	3,9	3,9	3,8	0,1	-0,1	-0,0	

- Het betreft rustpensioenen die volgens de nationale boekhouding opgenomen zijn in de rekeningen van de G&G en de lagere overheid (Entiteit II), maar die in werkelijkheid door de federale overheid worden betaald. In de boekhouding per entiteit worden ze uit de pensioenen van Entiteit II genomen en toegevoegd aan de pensioenen van Entiteit I.
- Het betreft rust- en overlevingspensioenen van de lagere overheid die in de rekening van de sociale zekerheid zijn opgenomen volgens de nationale boekhouding en die in werkelijkheid door de sociale zekerheid worden betaald. Die blijven dus verrekend in Entiteit I volgens de boekhouding per entiteit.

Naar aanleiding van de bevoegdheidsoverdracht in het kader van de zesde staatshervorming zijn dotaties of financieringen van de sociale uitgaven van Entiteit I naar Entiteit II verschenen en voorgesteld in de volgende tabel. Die dotaties worden per hypothese geprojecteerd bij ongewijzigde wetgeving op lange termijn. Als gevolg van een gewijzigde manier van boeking in de nationale rekeningen, wordt de responsabiliseringsbijdrage van de G&G in mindering gebracht van de dotaties van Entiteit I naar Entiteit II. De netto dotaties van Entiteit I naar Entiteit II bedragen 2,8% van het bbp in 2022 en 2,6% in 2070.

Entiteit II verricht ook een financiële overdracht naar Entiteit I (0,5% van het bbp in 2070) om de rust- en overlevingspensioenen van lokale overheden die effectief door Entiteit I worden betaald, gedeeltelijk te financieren (0,7% van het bbp in 2070).

Tabel 5 Andere financiële overdrachten met betrekking tot de sociale uitgaven tussen entiteiten volgens het referentiescenario van de SCvV van juli 2023
In procent van het bbp en in procentpunt van het bbp

	Referentiescenario SCvV van juli 2023								
	2014	2022	2028	2050	2070	2014-2022	2022-2070	2014-2070	
	In procent van het bbp					In procentpunt van het bbp			
Van Entiteit I naar Entiteit II	0,0	2,8	2,7	2,9	2,6	2,8	-0,2	2,6	
<i>dotaties in het kader van de overdracht van bevoegdheden met betrekking tot de sociale uitgaven - zesde staatshervorming</i>	-0,0	-0,1	-0,2	-0,2	-0,2	-0,1	-0,1	-0,2	
min de responsabiliseringsbijdrage van de G&G (die bijdraagt tot de financiering van de rustpensioenen van Entiteit II ten laste van Entiteit I)	-0,0	2,7	2,5	2,7	2,4	2,7	-0,3	2,4	
Totaal	0,0	2,8	2,7	2,9	2,6	2,8	-0,2	2,6	
Van Entiteit II naar Entiteit I	0,4	0,4	0,5	0,5	0,5	0,0	0,1	0,1	
Ontvangsten									
<i>(effectieve werkgeversbijdragen van de lagere overheid aan de sociale zekerheid (die bijdraagt tot de financiering van de rust- en overlevingspensioenen van de lagere overheid ten laste van de sociale zekerheid))</i>									
p.m. uitgaven									
1) Rustpensioenen van Entiteit II ten laste van Entiteit I	1,5	1,5	1,6	1,8	2,0	-0,0	0,5	0,5	
2) Rust- en overlevingspensioenen van de lagere overheid ten laste van de sociale zekerheid	0,5	0,6	0,6	0,7	0,7	0,1	0,1	0,2	

1.4. Alternatieve scenario's

Gezien de onzekerheid over de toekomstige evolutie van de verschillende determinanten van de sociale uitgaven of over de gedragsaanpassingen volgend op pensioengerelateerde hervormingen, heeft de Studiecommissie voor de Vergrijzing de gewoonte om alternatieve scenario's voor te stellen. Dit jaar heeft de Studiecommissie voor de Vergrijzing ervoor gekozen om een alternatief macro-economisch scenario voor te stellen betreffende de hypothese over de productiviteitsgroei (sectie 1.4.1) en twee alternatieve scenario's betreffende de hypothese over de gedragsreacties volgend op de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd (sectie 1.4.2).

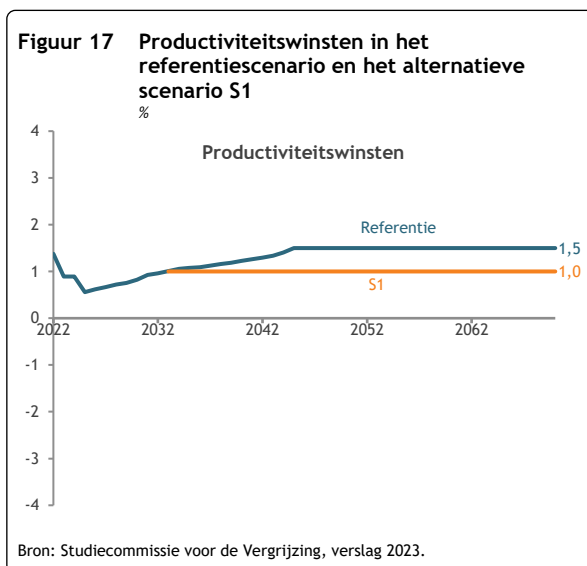
1.4.1. Alternatief macro-economisch scenario

In dit verslag worden een alternatief macro-economisch scenario voor de lange termijn gepresenteerd, waarbij de macro-economische context op middellange termijn identiek is aan die van het referentiescenario. In dit alternatieve scenario wordt alleen de productiviteitshypothese gewijzigd. Alle andere hypothesen, namelijk de demografische en socio-economische hypothesen en de hypothesen inzake sociaal beleid, blijven ongewijzigd ten opzichte van het referentiescenario.

a. Beschrijving van het scenario

Het scenario (S1) gaat uit van een lagere groei van de jaarlijkse productiviteit op lange termijn: 1% in plaats van 1,5% in het referentiescenario. De productiviteitswinsten zijn identiek aan die in het referentiescenario tot het jaar 2035, wanneer de productiviteitsgroei 1% bereikt. De productiviteitswinsten blijven dan constant op 1% per jaar tot 2070, terwijl zij in het referentiescenario blijven toenemen tot 1,5% per jaar in 2045 (figuur 17), waarbij alle andere hypothesen ongewijzigd blijven.

De macro-economische omgeving van de referentieprojectie en van het alternatieve scenario wordt weergegeven in tabel 6 voor de gehele projectieperiode (2023-2070) en twee deelperioden (2023-2050 en 2051-2070).

In het scenario van lagere arbeidsproductiviteitsgroei (S1) bedraagt de productiviteitsgroei tussen 2023 en 2050 gemiddeld 0,9% per jaar, 0,2 procentpunt minder dan in het referentiescenario. In de daaropvolgende periode, tussen 2051 en 2070, zijn de gemiddelde jaarlijkse productiviteitswinsten in scenario S1 veel lager (1%) dan in het referentiescenario (1,5%). Over de gehele periode 2023-2070 is de gemiddelde jaarlijkse productiviteitsgroei 0,3 procentpunt lager dan in het referentiescenario (0,9% in plaats van 1,3%). Bij ongewijzigde werkgelegenheid leiden deze lagere productiviteitswinsten in scenario S1 tot een bbp dat in 2050 5,4% lager ligt dan in het referentiescenario en in 2070 14,3% lager ligt.

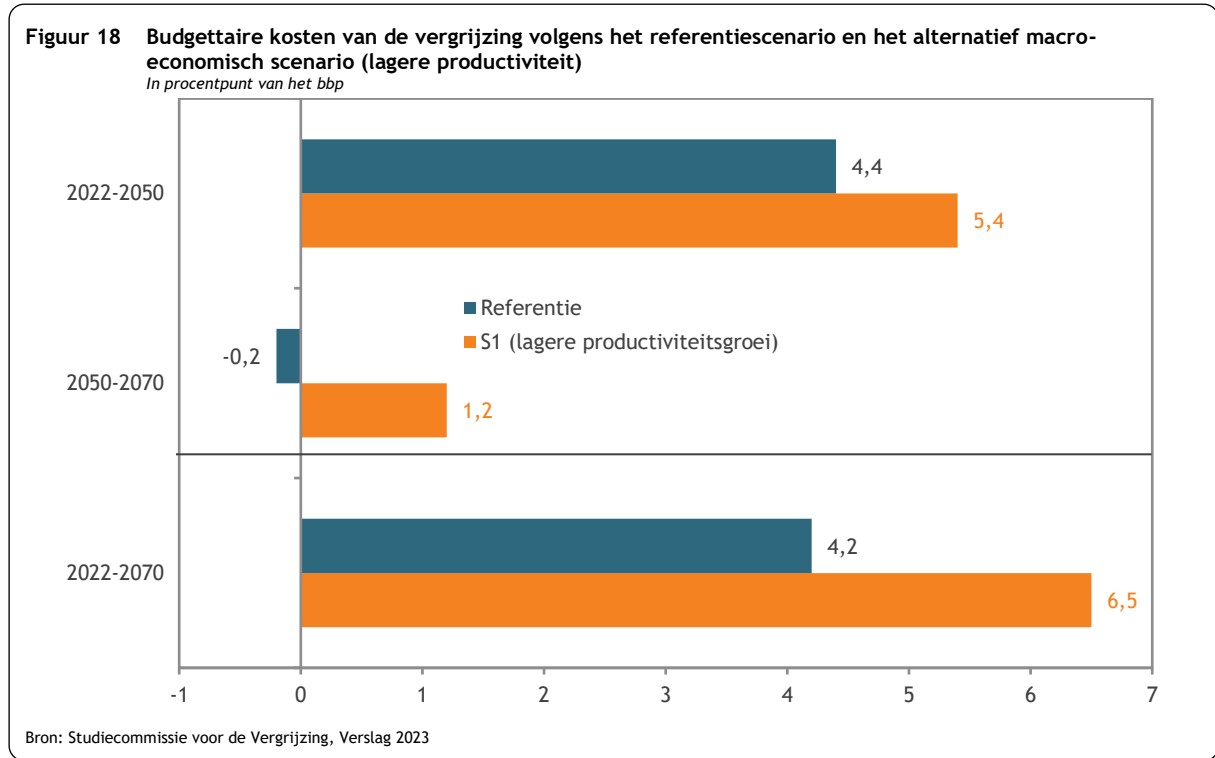
Tabel 6 Macro-economische projectie, referentiescenario en alternatief macro-economisch scenario
In %

	Gemiddelde jaarlijkse reële groeivoet, in %			Niveau, verschil t.o.v. het referentiescenario in %	
	2023-2050	2051-2070	2023-2070	2050	2070
Werkgelegenheid					
Referentie	0,3	0,1	0,2		
S1	0,3	0,1	0,2	0,0	0,0
Productiviteit per arbeidsplaats					
Referentie	1,1	1,5	1,3		
S1	0,9	1,0	0,9	-5,4	-14,3
Bbp					
Referentie	1,4	1,6	1,5		
S1	1,2	1,1	1,2	-5,4	-14,3

Bron: Studiecommissie voor de Vergrijzing, Verslag 2023

b. De budgettaire kosten van de vergrijzing in het alternatief macro-economisch scenario

Figuur 18 illustreert de budgettaire kosten van de vergrijzing volgens het referentiescenario en het alternatief macro-economische scenario voor de periodes 2022-2050, 2050-2070 en 2022-2070.

In het scenario met lagere productiviteitsgroei (S1) liggen de budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2050 0,9 procentpunt van het bbp hoger dan in het referentiescenario (zij bedragen 5,4 procentpunt van het bbp in plaats van 4,4 procentpunt) als gevolg van de lagere bbp-groei. Tussen 2050 en 2070 is de stijging van de budgettaire kosten van de vergrijzing ten opzichte van het referentiescenario nog groter: +1,4 procentpunt van het bbp (het is 1,2 procentpunt in plaats van -0,2 procentpunt in de referentieprojectie) als gevolg van de belangrijke daling van het bbp. Globaal genomen nemen de budgettaire kosten van de vergrijzing over de gehele projectieperiode met 2,3 procentpunt van het bbp toe ten opzichte van het referentiescenario: tussen 2022 en 2070 bedragen zij 6,5 procentpunt van het bbp in plaats van 4,2 procentpunt.

Tabel 7 toont de budgettaire kosten van de vergrijzing per type sociale uitkering tussen 2022 en 2070 volgens het alternatief macro-economisch scenario, alsook de verschillen ten opzichte van het referentiescenario van het SCvV-verslag van 2023.

Tabel 7 Budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2070 volgens het alternatief macro-economisch scenario en verschillen met het referentiescenario van juli 2023
In procentpunt van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentie	S1	Vershil S1-referentie
Pensioenen	2,6	4,1	1,5
- werknemersregeling	1,6	2,8	1,2
- zelfstandigenregeling	0,5	0,8	0,2
- overheidssector ^a	0,4	0,5	0,1
Gezondheidszorg ^b	2,8	3,3	0,5
- 'acute' zorg	1,7	1,9	0,2
- langdurige zorg	1,1	1,4	0,3
Arbeidsongeschiktheid ^c	0,1	0,2	0,1
Werkloosheid ^d	-0,4	-0,3	0,1
Kinderbijslag	-0,5	-0,5	0,0
Overige sociale uitgaven ^e	-0,5	-0,3	0,1
Totaal	4,2	6,5	2,3
p.m. lonen van het onderwijzend personeel ^f	-0,1	-0,1	0,0

a. Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de overheid (in dat stelsel houden de resultaten die in dit verslag worden voorgesteld geen rekening met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd) en de IGO.

b. Overheidsuitgaven voor (acute en langdurige) gezondheidszorg.

c. Uitkeringen voor moederschap, primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.

d. Inclusief werkloosheid met bedrijfstoelage, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.

e. Vooral de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, Fonds voor bestaanszekerheid (uitsluitend het deel dat onder de sociale zekerheid valt volgens de ESR2010-principes), tegemoetkomingen aan personen met een handicap, leefloon en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen.

f. Volgens de SCVV-definitie maken de lonen van het onderwijzend personeel geen deel uit van de totale budgettaire kosten van de vergrijzing.

1.4.2. Alternatieve scenario's in het kader van het optrekken van de wettelijke pensioenleeftijd

a. Beschrijving van de alternatieve scenario's (gedragshypothese)

Gegeven de onzekerheid over het gedrag dat zal worden aangenomen bij de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd van 65 jaar naar 66 jaar in 2025 en van 66 jaar naar 67 jaar in 2030, worden in deze sectie de budgettaire kosten van de vergrijzing voorgesteld op basis van twee alternatieve gedragshypothesen.

Tabel 8 geeft een overzicht van de pensioneringsvoorwaarden vóór de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd, in het geval van vervroegde pensionering (blauwe cellen) of wanneer de persoon de wettelijke pensioenleeftijd bereikt (grijze cellen).

Tabel 8 Situatie vóór optrekken wettelijke pensioenleeftijd: intredes nieuwe pensioenen naar leeftijd en loopbaanduur bij vervroegd pensioen (blauwe cellen) en op wettelijke leeftijd (grijze cellen)

Loopbaanduur	<=40 jaren	41 jaren	42 jaren	43 jaren	44 jaren	45 jaren
Leeftijd						
60 jaar						
61 jaar						
62 jaar						
63 jaar						
64 jaar						
65 jaar						
66 jaar						
67 jaar						
>= 67 jaar						

In het referentiescenario veronderstelt de *verschuivingshypothese* dat een verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd met één jaar (twee jaar) resulteert in een pensioneringsuitstel¹⁴ van gemiddeld één jaar (twee jaar) en dit voor zowel diegenen die met vervroegd pensioen gaan als diegenen die op wettelijke leeftijd gaan. Tabel 9 geeft de situatie van intredes naar combinatie leeftijd en loopbaanduur na het optrekken van de wettelijke leeftijd in 2030 volgens deze verschuivingshypothese. Alle individuen in de blauwe en grijze cellen uit tabel 8 hebben hun pensionering dan twee jaar uitgesteld, bijvoorbeeld, iemand die zijn pensioen vervroegd zou opnemen op de leeftijd van 63 jaar met 42 loopbaanjaren zonder de verhoging van de wettelijke leeftijd, zal dat na het optrekken van de wettelijke leeftijd in 2025 en 2030 doen op 65 jaar met 44 loopbaanjaren. Volgens deze hypothese zullen er niet langer nieuwe gepensioneerd zijn in de rode cellen.

Tabel 9 Situatie na optrekken wettelijke pensioenleeftijd, volgens de verschuivingshypothese (referentiescenario): intredes nieuwe pensioenen naar leeftijd en loopbaanduur bij vervroegd pensioen (blauwe cellen) en op wettelijke leeftijd (grijze cellen)

Loopbaanduur	<= 40 j	41 j	42 j	43 j	44 j	45 j	46 j	47 j
Leeftijd								
60 jaar								
61 jaar								
62 jaar								
63 jaar								
64 jaar								
65 jaar								
66 jaar								
67 jaar								
>= 67 jaar								

In het *scenario van minimumuitstel* (S2) stellen alleen personen die niet langer voldoen aan de loopbaanvoorwaarden voor pensionering (in vergelijking met een situatie waarin de wettelijke pensioenleeftijd ongewijzigd blijft) hun pensionering uit. Concreet gaat het hier om 65-jarigen met een loopbaanduur van minder dan 42 jaar bij een wettelijke pensioenleeftijd van 66 jaar in 2025 (en 66-jarigen met een loopbaanduur van minder dan 42 jaar in 2030). Immers, als de wettelijke leeftijd 66 jaar

¹⁴ Tegelijk wordt rekening gehouden met kansen op instroom in de invaliditeit die toenemen met de leeftijd.

(67 jaar) wordt in 2025 (2030), moeten 65-jarigen (en 66-jarigen) voldoen aan de voorwaarden voor vervroegd pensioen om hun pensioen te kunnen opnemen. Diegenen met minder dan 42 loopbaan jaren voldoen hier niet aan en zijn dus verplicht hun pensionering uit te stellen tot ze de wettelijke pensioenleeftijd bereiken. Volgens deze hypothese zullen er na het optrekken van de wettelijke leeftijd in 2025 en 2030 dus niet langer nieuwe intredes zijn in de rode cellen in tabel 10.

Tabel 10 Situatie na optrekken wettelijke pensioenleeftijd, volgens het scenario van minimumuitstel (scenario S2): intredes nieuwe pensioenen naar leeftijd en loopbaanduur bij vervroegd pensioen (blauwe cellen) en op wettelijke leeftijd (grijze cellen)

Loopbaanduur j=jaar	<= 40 j	41 j	42 j	43 j	44 j	45 j	46 j	47 j
Leeftijd								
60 jaar								
61 jaar								
62 jaar								
63 jaar								
64 jaar								
65 jaar								
66 jaar								
67 jaar								
>= 67 jaar								

Loopbaanduur j=jaar	<= 40 j	41 j	42 j	43 j	44 j	45 j	46 j	47 j
Leeftijd								
60 jaar								
61 jaar								
62 jaar								
63 jaar								
64 jaar								
65 jaar								
66 jaar								
67 jaar								
>= 67 jaar								

In het *tussenscenario* (S3) zullen alléén de personen die, zonder de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd, op de wettelijke pensioenleeftijd (65 jaar) zouden zijn vertrokken hun gedrag veranderen. Dit betekent dat, na het optrekken van de wettelijke leeftijd in 2025, alle 65-jarigen hun pensioen uitstellen tot 66 jaar (en tot 67 jaar vanaf 2030), ook diegenen die meer dan 42 loopbaan jaren hebben.

De personen die, zonder de verhoging van de wettelijke leeftijd, vervroegd met pensioen zouden zijn gegaan tussen de leeftijd van 60-64 jaar veranderen hun pensioneringsgedrag niet. Ten opzichte van het scenario zonder optrekken van de wettelijke leeftijd zullen er dus niet langer nieuwe intredes zijn in de rode cellen in tabel 11.

Tabel 11 Situatie na optrekken wettelijke pensioenleeftijd, volgens het tussenscenario (scenario S3): intredes nieuwe pensioenen naar leeftijd en loopbaanduur bij vervroegd pensioen (blauwe cellen) en op wettelijke leeftijd (grijze cellen)

Loopbaanduur j=jaar	<= 40 j	41 j	42 j	43 j	44 j	45 j	46 j	47 j
Leeftijd								
60 jaar								
61 jaar								
62 jaar								
63 jaar								
64 jaar								
65 jaar								
66 jaar								
67 jaar								
>= 67 jaar								

Loopbaanduur j=jaar	<= 40 j	41 j	42 j	43 j	44 j	45 j	46 j	47 j
Leeftijd								
60 jaar								
61 jaar								
62 jaar								
63 jaar								
64 jaar								
65 jaar								
66 jaar								
67 jaar								
>= 67 jaar								

Tabel 12 toont de impact van de alternatieve scenario's op de socio-economische en macro-economische projectie. De werkloosheidsgraad blijft identiek aan die in het referentiescenario, namelijk 7%. Vergeleken met het referentiescenario, dat is gebaseerd op de verschuivingshypothese inzake pensioneringsgedrag, neemt het aantal gepensioneerden tegen 2070 met 232 000 eenheden toe in het scenario van minimumuitstel (S2), en met 151 000 eenheden in het tussenscenario (S3). Deze toename van het aantal gepensioneerden weerspiegelt zich in grote mate in een daling van de beroepsbevolking. Gegeven de structurele werkloosheidsgraad van 7% vertaalt deze daling van de beroepsbevolking zich in een vermindering van het aantal werkenden tegen 2070 (met 168 000 in het scenario van minimumuitstel en met 111 000 in het tussenscenario) en in een daling van het aantal werklozen (met respectievelijk 13 000 en 8 000 eenheden). Daarnaast vermindert de inactieve bevolking nog met 51 000 eenheden in het scenario van minimumuitstel en met 31 000 eenheden in het tussenscenario.

In vergelijking met het referentiescenario daalt de werkgelegenheidsgraad in scenario S2 in 2070 met 2,2 procentpunt en in scenario S3 met 1,5 procentpunt. Als gevolg van de daling van de werkgelegenheid daalt het bbp met 2,9 procentpunt in 2070 in scenario S2 en met 1,9 procentpunt in scenario S3.

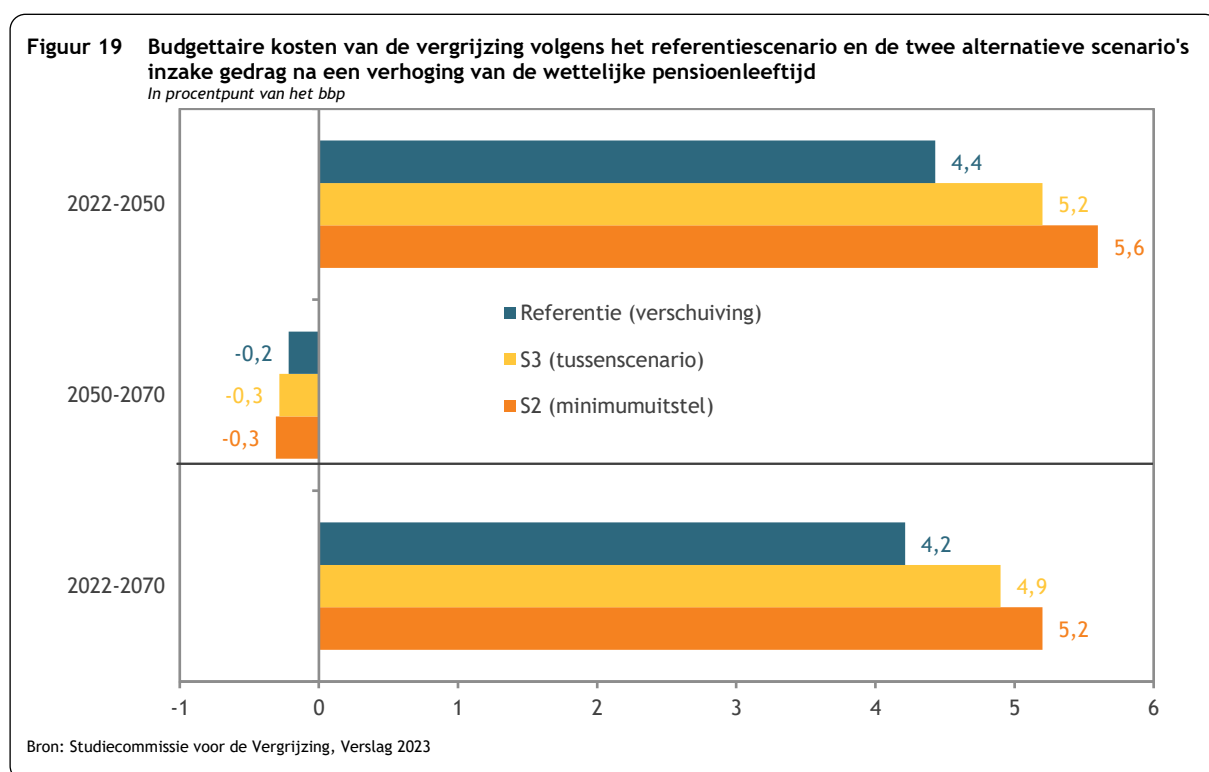
Tabel 12 Socio-economische en macro-economische projecties, referentiescenario en alternatieve scenario's inzake gedrag na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd
In duizendtallen, in procentpunt en in %

Verschil in duizendtallen t.o.v. het referentiescenario in 2070	
Pensioengerechtigden	
S2 - minimumuitstel	232
S3 - tussenscenario	151
Werkgelegenheid	
S2 - minimumuitstel	-168
S3 - tussenscenario	-111
Werkloosheid	
S2 - minimumuitstel	-13
S3 - tussenscenario	-8
Andere gerechtigden sociale uitkeringen (invaliden, loopbaanonderbreking, STW)	
S2 - minimumuitstel	-51
S3 - tussenscenario	-32
Verschil in procentpunt en in procent ten opzichte van het referentiescenario	
Activiteitsgraad	
S2 - minimumuitstel	-2,4 pp
S3 - tussenscenario	-1,6 pp
Werkgelegenheidsgraad	
S2 - minimumuitstel	-2,2 pp
S3 - tussenscenario	-1,5 pp
Bbp (in procent)	
S2 - minimumuitstel	-2,9%
S3 - tussenscenario	-1,9%

Bron: SCVV, Verslag 2023

b. Budgettaire kosten van de vergrijzing met alternatieve gedragshypothesen

Figuur 19 illustreert de budgettaire kosten van de vergrijzing volgens het referentiescenario en de twee alternatieve scenario's inzake gedragsreactie na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd. In het referentiescenario bedragen de budgettaire kosten van de vergrijzing 4,2 procentpunt van het bbp tussen 2022 en 2070. In de twee alternatieve scenario's worden deze budgettaire kosten hoger: respectievelijk 4,9 en 5,2 procentpunt van het bbp in het tussenscenario en het scenario van minimumuitstel. Enerzijds zijn de pensioenuitgaven hoger dan in het referentiescenario en anderzijds is het bbp lager, waardoor de uitgaven voor sociale uitkeringen uitgedrukt in procent van het bbp zwaarder wegen.

Tabel 13 toont de budgettaire kosten van de vergrijzing per type sociale uitkering tussen 2022 en 2070 volgens de twee scenario's inzake gedragsreacties na het verhogen van de wettelijke pensioenleeftijd, alsook de verschillen ten opzichte van het referentiescenario van het SCvV-verslag van 2023.

Tabel 13 Budgettaire kosten van de vergrijzing tussen 2022 en 2070 volgens de twee alternatieve scenario's inzake gedrag na de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd en verschillen met het referentiescenario van juli 2023
In procentpunt van het bbp

Componenten van de budgettaire kosten van de vergrijzing	Referentie	S2	S3	Vershil S2-referentie	Vershil S3-referentie
Pensioenen	2,6	3,5	3,1	0,9	0,6
- werknemersregeling	1,6	2,2	2,0	0,6	0,3
- zelfstandigenregeling	0,5	0,6	0,6	0,0	0,0
- overheidssector ^a	0,4	0,6	0,6	0,3	0,2
Gezondheidszorg ^b	2,8	3,0	2,9	0,1	0,1
- 'acute' zorg	1,7	1,8	1,8	0,1	0,0
- langdurige zorg	1,1	1,2	1,1	0,1	0,0
Arbeidsongeschiktheid ^c	0,1	0,0	0,0	-0,1	0,0
Werkloosheid ^d	-0,4	-0,4	-0,4	0,0	0,0
Kinderbijslag	-0,5	-0,4	-0,4	0,0	0,0
Overige sociale uitgaven ^e	-0,5	-0,4	-0,4	0,0	0,0
Totaal	4,2	5,2	4,9	1,0	0,7
p.m. lonen van het onderwijzend personeel ^f	-0,1	0,0	0,0	0,1	0,1

a. Inclusief de pensioenen van de overheidsbedrijven ten laste van de overheid (in dat stelsel houden de resultaten die in dit verslag worden voorgesteld geen rekening met de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd) en de IGO.

b. Overheidsuitgaven voor (acute en langdurige) gezondheidszorg.

c. Uitkeringen voor moederschap, primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.

d. Inclusief werkloosheid met bedrijfstoelag, tijdskrediet en loopbaanonderbreking.

e. Vooral de uitgaven voor arbeidsongevallen, beroepsziekten, Fonds voor bestaanszekerheid (uitsluitend het deel dat onder de sociale zekerheid valt volgens de ESR2010-principes), tegemoetkomingen aan personen met een handicap, leefloon en het overbruggingsrecht voor zelfstandigen.

f. Volgens de SCvV-definitie maken de lonen van het onderwijzend personeel geen deel uit van de totale budgettaire kosten van de vergrijzing.

1.4.3. Werkloosheidsgraad en alternatieve demografische hypothesen

Traditioneel presenteerde de Studiecommissie voor de Vergrijzing een alternatief scenario voor de *werkloosheidsgraad*. In het verslag van 2022 werd met name een alternatief macro-economisch scenario gepresenteerd met een structurele werkloosheidsgraad op lange termijn van 8%, in plaats van 7% in het referentiescenario (zie sectie 1.3.2 van het verslag van 2022 voor meer details).

Gezien de situatie op de arbeidsmarkt op middellange termijn (werkloosheidsgraad dicht bij de structurele werkloosheidsgraad van het referentiescenario) kan het interessant zijn om een alternatief scenario te analyseren met een lagere structurele werkloosheidsgraad op lange termijn (6%). Voor de uitvoering van een dergelijk scenario is een nog krachtiger activeringsbeleid nodig, zoals blijkt uit de focus "Werkgelegenheid" in het verslag van 2022. In deze context zou eerst de vraag naar coherentie tussen de hypothesen voor de productiviteit en de werkloosheidsgraad verder moeten worden onderzocht voordat een dergelijk alternatief scenario wordt uitgevoerd.

Zoals aangegeven in het SCvV-verslag van 2022 is de variatie in de budgettaire kosten van de vergrijzing die resulteert uit een variatie van de structurele werkloosheidsgraad vrijwel lineair op lange

termijn. Op basis van het alternatieve scenario dat werd berekend in het vorige verslag kunnen we dus schatten dat een daling van de werkloosheidsgraad met 0,1 procentpunt zou leiden tot een daling van de budgettaire kosten met 0,04 procentpunt van het bbp in de periode 2022-2070. Als we bijvoorbeeld een werkloosheidsgraad van 6% in plaats van 7% hanteren, zouden de budgettaire kosten met ongeveer 0,4 procentpunt dalen, bij verder ongewijzigde omstandigheden.

Het effect van alternatieve *demografische scenario's* op de budgettaire kosten van de vergrijzing werd gepresenteerd in de vorige verslagen (Verslag 2020: vruchtbaarheid, Verslag 2021: sterfte en internationale migratie, Verslag 2022: overzicht van de resultaten voorgesteld in de verslagen 2020 en 2021).

2. Sociale houdbaarheid van de vergrijzing

Om de sociale houdbaarheid van de vergrijzing te onderzoeken, wordt doorgaans nagegaan of pensioenen, nu en in de toekomst, voldoende zijn om gepensioneerden te behoeden voor het risico op armoede. Daarnaast zouden zij de gepensioneerden in staat moeten stellen om een redelijk niveau van hun levensstandaard te kunnen behouden.

De sociale houdbaarheid van de vergrijzing wordt in dit verslag hoofdzakelijk geanalyseerd via het armoederisico bij gepensioneerden en dit vanuit twee invalshoeken. Een eerste luik schetst een stand van zaken van het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden op basis van de resultaten van de European Union Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) (zie sectie 2.2). Een tweede luik stelt de projectie op lange termijn van het armoederisicopercentage en de inkomensongelijkheid bij gepensioneerden voor op basis van de resultaten van een dynamisch microsimulatiemodel van het Federaal Planbureau (zie sectie 2.3). Deze twee luiken worden voorafgegaan door een sectie over de definitie van en de methodologie voor het meten van het armoederisico (zie sectie 2.1).

2.1. Definitie en methodologie voor het meten van het armoederisico

De SCvV baseert zich voor haar analyse van armoede op de concepten en de methodologie die zijn ontwikkeld binnen de Europese Unie. Sinds 2001 wordt armoede in dat kader voornamelijk geanalyseerd op basis van de zogenaamde armoederisico-indicator.¹⁵ Volgens deze indicator heeft een persoon een risico op armoede indien hij een equivalent beschikbaar inkomen heeft dat lager is dan de armoededrempel, gedefinieerd als 60% van het nationaal mediaan equivalent beschikbaar inkomen. We lichten een aantal concepten uit deze definitie verder toe in kader 5.

Dat iemand een inkomen heeft dat lager ligt dan 60% van het mediaan inkomen, geeft dan aan dat hij of zij een risico loopt op armoede. Dit betekent echter niet noodzakelijk dat die persoon ook arm is. Het beschikbaar inkomen houdt immers geen rekening met het vermogen, zoals eigendom van een woning. Aangezien eigenaars van een woning geen huur betalen, zal hun levensstandaard hoger zijn dan die van huurders met hetzelfde beschikbaar inkomen. Of nog, een persoon kan een hoog financieel vermogen hebben waarmee hij zijn consumptie kan financieren. Zoals verder toegelicht in kader 6 is dit element van bijzonder belang in België waar aanvullende pensioenen veelal als een eenmalig kapitaal worden uitgekeerd en niet als een maandelijks inkomen waardoor ze vaak niet in het beschikbaar inkomen zijn opgenomen.¹⁶ De omgekeerde situatie kan zich echter ook voordoen. Zo is iemand met een inkomen boven de armoededrempel mogelijk niet in staat om bepaalde essentiële uitgaven te verrichten, zoals het betalen van een verblijf in een rust- en verzorgingstehuis.¹⁷

¹⁵ Binnen de EU2020 strategie inzake slimme, duurzame en inclusieve groei, die werd voorgesteld in 2010, staat niet alleen armoede maar het bredere concept 'armoede en sociale uitsluiting' centraal. In dat kader wordt het aantal personen die worden geconfronteerd met armoede of sociale uitsluiting bepaald als de som van drie deelpopulaties, gebaseerd op drie indicatoren (armoederisico, materiële deprivatiegraad en lage werkintensiteit). In dit verslag gaan we niet in op dit bredere concept. Merk op dat de indicator "lage werkintensiteit" niet van toepassing is op ouderen.

¹⁶ Inkomen uit vermogen, zoals ontvangen interesten van een kapitaal dat wordt belegd, zijn wel opgenomen in het beschikbaar inkomen.

¹⁷ Jaarlijks Verslag Studiecommissie voor de Vergrijzing, 2016, Kader 4, p. 39

Andere monetaire indicatoren maken gebruik van andere equivalentieschalen of inkomensdefinities zoals een armoederisico dat rekening houdt met de verschillende kosten van huurders en eigenaars (deel 2.2.3.b), of gaan uit van een alternatieve armoededrempel zoals 50% of 70% van het mediaan inkomen (deel 2.2.3.a), of nog, van een absolute armoedemaat, zoals de sociale deprivatie-indicator (deel 2.2.4.a).¹⁸

Kader 5 Toelichting begrip armoede en armoederisico

In deze kader lichten we het concept van het armoederisico als een indicator om armoede te analyseren verder toe. Iemand loopt een armoederisico als zijn equivalent beschikbaar inkomen lager is dan 60% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen. De definitie spreekt dus van het risico op armoede en niet van armoede op zich, dit omwille van verschillende redenen.

Ten eerste is armoede een complex en *multidimensionaal concept*: armoede heeft niet alleen betrekking op onvoldoende inkomen maar ook op andere domeinen van het maatschappelijk leven zoals gezondheid, huisvesting of sociale contacten. Armoede kan dan ook moeilijk door één enkele indicator worden gemeten. Dat iemand een relatief laag inkomen heeft (zoals minder dan 60% van het mediaan inkomen), geeft dan aan dat hij een *risico* loopt op armoede maar daarom niet altijd arm is.

Ten tweede wordt armoede als een *relatief begrip* gedefinieerd. Individuen hebben een risico op armoede als hun inkomen zo laag is dat ze een hoge kans hebben om te worden uitgesloten van wat in een bepaald land en op een bepaald moment in de tijd wordt beschouwd als een minimaal aanvaardbare levensstandaard, gedefinieerd als 60% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen. Deze armoededrempel, en dus ook de minimaal aanvaardbare levensstandaard, verschilt bijgevolg binnen een land doorheen de tijd en tussen landen.

Ten derde wordt de *monetaire dimensie van armoede* onderzocht via het armoederisico dat gebruik maakt van het zogenaamde 'equivalent beschikbaar inkomen'¹. Dat inkomensconcept bestaat uit de som van de bruto-inkomens van alle gezinsleden en verminderd met belastingen, sociale bijdragen en transferten tussen huishoudens. We krijgen dan het netto, of beschikbaar, gezinsinkomen.

Om het beschikbaar gezinsinkomen naar het individueel niveau te herleiden, zou men het gezinsinkomen door het aantal gezinsleden kunnen delen. Dergelijke aanpak heeft echter als nadeel dat ze geen rekening houdt met de schaalvoordelen die voortvloeien uit een gezamenlijke huishouding en met de samenstelling van het gezin (bijvoorbeeld. de lagere kosten van levensonderhoud van kinderen). Een koppel met twee kinderen en een inkomen van 4 000 euro zal een hogere levensstandaard hebben dan een alleenstaande met een inkomen van 1 000 euro. Vandaar dat het gezinsinkomen niet wordt gedeeld door het aantal gezinsleden maar door de som van gewichten die zijn vastgelegd in de zogenaamde gecorrigeerde OESO-equivalentieschaal. Deze schaal kent een gewicht 1 toe aan de eerste volwassene, 0,5 aan elke bijkomende volwassene en kinderen van 14 jaar en ouder en 0,3 aan elke persoon jonger dan 14 jaar. In bovenstaand voorbeeld zal ieder individu uit het gezin dus een 'equivalent' beschikbaar inkomen hebben van 1 900 euro (i.e. $4\,000 / (1 + 0,5 + 0,3 + 0,3)$). Het 'equivalent' beschikbaar inkomen van de alleenstaande bedraagt dan 1 000 euro. Het resulterende, geïndividualiseerd 'equivalent' beschikbaar inkomen maakt het dus mogelijk de levensstandaard van individuen te vergelijken, rekening houdend met het aantal volwassenen en kinderen binnen het gezin waartoe de individuen behoren.

1. Voor meer informatie, zie https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalentised_disposable_income/fr

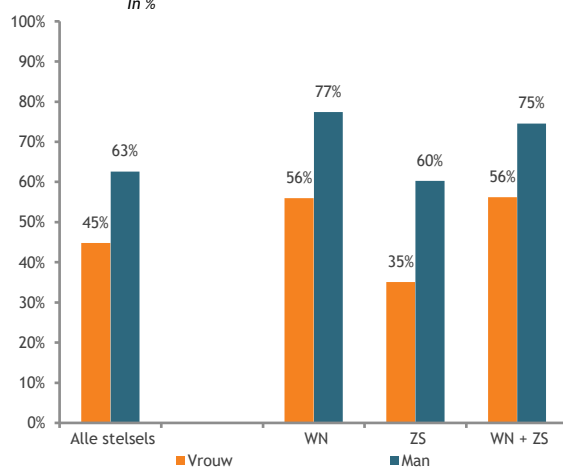
¹⁸ Voor een uitgebreide bespreking van mogelijke armoedematen, zie Decancq, K., Goedemé, T., Van den Bosch, K. & Vanhille, J. (2014). "The evolution of poverty in the European Union: Concepts, measurement and data". In Cantillon, B. & Vandebroucke, F. (eds), *Reconciling work and poverty reduction. How successful are European welfare states?* pp. 60– 93. New York: Oxford University Press.

Kader 6 Aanvullende pensioenen in België

Zoals aangegeven in sectie 2.1 wordt iemands armoederisico bepaald op basis van de hoogte van zijn inkomen. De hoogte van het vermogen wordt daarbij niet in rekening genomen. Dit gegeven is bijzonder belangrijk in België waar aanvullende pensioenen grotendeels als eenmalig kapitaal worden uitgekeerd, en dus aan het vermogen worden toegevoegd. Het is dus best mogelijk dat iemand met een laag eerstelijerpensioen als een persoon met een armoederisico wordt aanzien terwijl deze persoon in het verleden een hoog aanvullend pensioen heeft ontvangen en bijgevolg van een hoge levensstandaard kan genieten. Vandaar dat dit kader een kort overzicht geeft van het belang van tweedelijerpensioenen bij Belgische gepensioneerden in 2021. De derde pijler, waaronder het pensioensparen waaraan ieder individu vrij kan deelnemen ongeacht zijn of haar professioneel statuut, komt niet aan bod omdat hierover geen gegevens beschikbaar zijn. Deze analyse is gebaseerd op de kerncijfers van de nieuwe ‘Gender en Pensioen-module’ die beschikbaar is op PensionStat.be. De kerncijfers hebben betrekking op alle recent gepensioneerden die in 2021 voor het eerst enkel een rustpensioen hebben ontvangen. We hebben in de analyses aandacht voor de man-vrouwverschillen in de toegang tot en in de hoogte van het aanvullend pensioen, alsook voor het stelsel waarbinnen de gepensioneerde man of vrouw het eerstelijerpensioen heeft opgebouwd. Wat dit laatste betreft, beperken we de analyses tot de stelsels van werknemers, zelfstandigen of beide. Op enkele uitzonderingen na, leidt een tewerkstelling in het ambtenarenstelsel immers niet tot opbouw van een aanvullend pensioen.

Figuur A1 toont het percentage recent rustgepensioneerden met een tweede pijler, opgesplitst naar geslacht en stelsel. Zoals blijkt uit de figuur, hebben recent rustgepensioneerde mannen (over alle stelsels heen) vaker dan vrouwen toegang tot een aanvullend pensioen. 45% van de vrouwen versus 63% van de mannen heeft een aanvullend pensioen. Splitsen we verder uit naar stelsel, dan zien we ten eerste dat mannen ook in alle stelsels afzonderlijk meer toegang hebben tot een aanvullend pensioen dan vrouwen. Ten tweede toont de opsplitsing naar stelsel dat de toegang tot een tweede pijler het hoogst is voor vrouwen en mannen met enkel een loopbaan als werknemer: 56% en 77% van de voormalige vrouwelijke en mannelijke werknemers ontving in 2021 een tweede pijler. Bij vrouwen en mannen die hebben gewerkt als werknemer én zelfstandige is het opnamepercentage gelijkaardig, met name 56% en 75%. Vrouwen en mannen met enkel een loopbaan als zelfstandige hebben daarentegen minder vaak een aanvullend pensioen, al moeten we hierbij opmerken dat de omvang van deze groep erg klein is: 3% van alle recent rustgepensioneerden kent enkel een loopbaan als zelfstandige; 15% combineert een loopbaan als zelfstandige met een loopbaan als werknemer; 57% kent enkel een loopbaan als werknemer; de overige 25% heeft nog een andere loopbaansamenstelling.

Figuur A1 Toegang tot een tweede pijler, naar geslacht en stelsel, 2021
In %

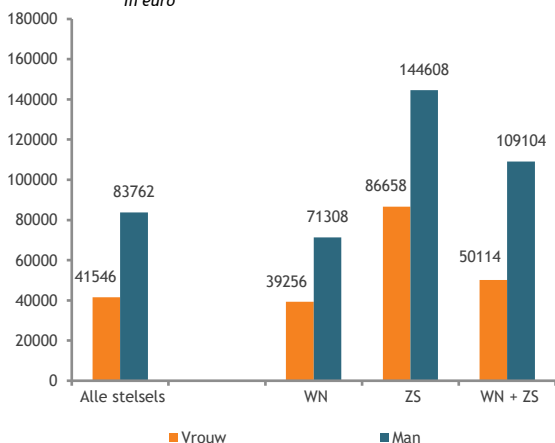
Kader 6 (vervolg)

Figuur A2 toont voor recent rustgepensioneerden vrouwen en mannen de gemiddelde kapitaaluitkering, al dan niet uitgesplitst naar stelsel.¹ Recent rustgepenseerde vrouwen (over alle stelsels heen) ontvangen een gemiddeld kapitaal van 41 546 euro. Bij mannen vinden we een gemiddeld kapitaal van 83 762 euro. De genderpensioenkloof voor aanvullende pensioenen (of het verschil tussen het gemiddeld aanvullend pensioen van mannen en vrouwen ten opzichte van het gemiddeld aanvullend pensioen van mannen) bedraagt dus om en bij de 50% ((83 762 - 41 546)/83 762). Uitgesplitst naar stelsel vinden we lagere kapitalen bij diegenen met minstens een gedeeltelijke loopbaan als werknemer dan bij diegenen met enkel een loopbaan als zelfstandige. Dat recent rustgepenseerden die enkel hebben gewerkt als werknemer gemiddeld een lager pensioenkapitaal ontvangen, kan worden toegeschreven aan de vele sectorplannen bij werknemers. Sectorale pensioentoezeggingen kennen immers veelal lagere bijdragepercentages dan ondernemingsplannen of pensioenplannen voor zelfstandigen.

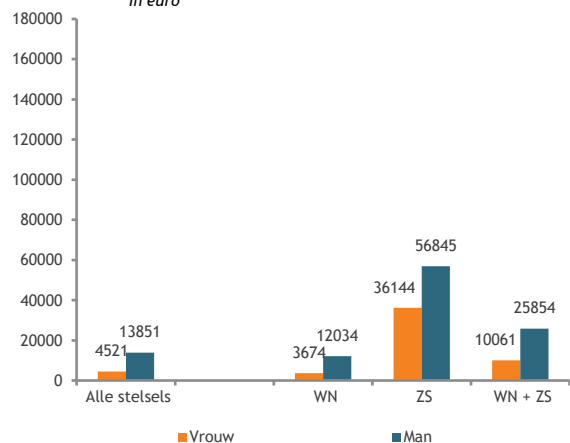
Figuur A3 toont vervolgens het mediane pensioenkapitaal opgesplitst naar geslacht en stelsel. Recent rustgepenseerde vrouwen en mannen (over alle stelsels heen) hebben een mediaan kapitaal van respectievelijk 4 521 euro en 13 851 euro. De mediane pensioenkloof bedraagt dus 67% en is dus aanzienlijk hoger dan de gemiddelde pensioenkloof. Opgesplitst naar stelsel zien we hogere mediane kapitaaluitkeringen en een lagere mediane genderpensioen­kloof bij diegenen met minstens een gedeeltelijke loopbaan als zelfstandige.

Het is opvallend dat de mediane kapitaaluitkeringen in ieder stelsel beduidend lager zijn dan de gemiddelde kapitaaluitkeringen. Het substantiële verschil tussen beide centrummaten wijst op een grote ongelijkheid in de ontvangen kapitalen waarbij een groot deel van de populatie slechts een beperkte kapitaaluitkering ontvangt en een klein deel een erg hoge uitkering. Uit analyses die beschikbaar zijn op PensionStat.be blijkt dat 25% van de vrouwen en mannen (over alle stelsels heen) een eenmalig kapitaal ontvangt van minder dan respectievelijk 859 euro en 4 078 euro. Aan de andere kant van de verdeling vinden we dat 25% van de vrouwen en mannen (over alle stelsels heen) een kapitaal ontvangt van respectievelijk minstens 33 436 euro en 65 892 euro. Bovendien ontvangt 1% van de vrouwen en mannen in 2021 respectievelijk minstens 479 327 euro of 960 848 euro aan aanvullend pensioen.¹ Omwille van de erg ongelijke verdeling van de tweedepijlerpensioenen, geven de mediane kapitaaluitkeringen in figuur A3 een realistischer beeld van het belang van de tweede pijler voor een doorsnee gepenseerde dan de gemiddeldes in figuur A2.

Figuur A2 Bruto gemiddeld pensioenkapitaal van de tweede pijler, naar geslacht en stelsel, 2021
In euro

Figuur A3 Bruto mediaan pensioenkapitaal van de tweede pijler, naar geslacht en stelsel, 2021
In euro

1 De cijfers op PensionStat.be zijn gebaseerd op de DB2P-databank van Sigedis en bevatten bijgevolg de opgebouwde reserves op het moment van uitkering. Op basis van de gebruikte databank is het niet mogelijk om weer te geven of de opgebouwde reserves al dan niet werden uitgekeerd in kapitalen. We gaan ervan uit dat alle opgebouwde reserves als kapitaal worden uitgekeerd. In het jaarlijks verslag van 2021 werd immers aangetoond de overgrote meerderheid van aanvullende pensioenen wordt uitgekeerd in kapitalen.

2 De verdeling kan worden geraadpleegd via PensionStat.be > Kerncijfers Gender & Pensioen > Aanvullende pensioen­kloof

2.2. Geobserveerd armoederisico op basis van EU-SILC enquête

Naast een methodologische sectie over de EU-SILC enquête (sectie 2.2.1), gaat dit deel in op het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden op basis van deze enquête (sectie 2.2.2). Gegeven de relativiteit van dat armoederisico worden in sectie 2.2.3 indicatoren voorgesteld die berekend zijn op basis van alternatieve monetaire drempels en sluit sectie 2.2.4 dit deel af met aanvullende armoede-indicatoren.

2.2.1. Gegevens van de EU-SILC enquête

Alle hierna gepresenteerde armoede-indicatoren zijn berekend op basis van de gegevens uit de EU-SILC enquête. Deze enquête verzamelt voor de landen van de Europese Unie gegevens over inkomen, armoede en sociale uitsluiting. In België werd de eerste betrouwbare enquête afgenomen in 2004 over de inkomenssituatie in 2003 en jaarlijks worden ongeveer 6 000 gezinnen (zo'n 11 000 personen) ondervraagd.

De EU-SILC enquête heeft als voordeel dat ze toelaat om vergelijkbare statistieken te genereren in de verschillende lidstaten. Ze heeft echter ook een aantal nadelen die in het achterhoofd gehouden moeten worden bij de interpretatie van de resultaten:

- In de EU-SILC enquête worden geen personen ondervraagd die in een ‘collectief huishouden’ wonen, zoals een rust- en verzorgingstehuis, waar in 2020 ongeveer bijna 5% van de 65-plussers, 9% van de 75-plussers en 19% van de 85-plussers in wonen.¹⁹
- De EU-SILC enquête verzamelt gegevens bij een steekproef van huishoudens. Om conclusies te trekken uit deze gegevens zou dus rekening moeten worden gehouden met een foutenmarge. Bijlage 3 geeft de foutenmarges voor een aantal sleutelindicatoren.
- Er is een zekere tijdsvertraging tussen de periode waarover de enquête wordt afgenomen en het moment dat de resultaten verschijnen. De meest recent beschikbare enquête voor de monetaire indicatoren is die van 2022 (inkomenssituatie 2021). Eventuele inkomenseffecten van beleidsmaatregelen die zijn genomen na 2021 kunnen dus nog niet uit deze gegevens worden afgeleid.
- Er werden belangrijke methodologische veranderingen ingevoerd aan de EU-SILC enquête 2019, over inkomens van 2018, om te voldoen aan Europese vereisten.²⁰ Deze wijzingen hebben echter ook tot gevolg dat de resultaten op basis van EU-SILC tot en met enquêtegolf 2018 niet vergelijkbaar zijn met die vanaf 2019.²¹ Dit wordt in de figuren in dit hoofdstuk die een evolutie voorstellen, weergegeven via een breuk in de reeks. De bespreking van de evolutie concentreert zich op de

¹⁹ Bron: Rijksregister Statbel, berekeningen Federaal Planbureau.

²⁰ Voor meer informatie, zie

https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen%20en%20levensomstandigheden/10.7.2%20Privation%20mat%C3%A9rielle/Technische%20nota%20-%20hervorming_NL.pdf

https://statbel.fgov.be/sites/default/files/files/documents/Huishoudens/10.7%20Inkomen%20en%20levensomstandigheden/10.7.2%20Privation%20mat%C3%A9rielle/Technische%20nota%20-%20indicatoren_NL.pdf

²¹ Om de impact van de methodologische wijzigingen te kunnen inschatten, heeft Statbel bepaalde indicatoren van de EU-SILC golven 2013-2018 gesimuleerd rekening houdend met de verandering naar fiscale administratieve data en de aangepaste gewichten zoals in EU-SILC 2019. Het blijft echter een benadering aangezien de impact van veranderingen in de vragenlijst niet in rekening kan worden gebracht. Voor meer informatie, zie Delclite, T., “Hervorming van het wegingsmodel voor de SILC enquête”, Analyse nr.11, Statbel, oktober 2020.

periode vanaf 2018. Voor de bespreking van de periode vóór 2018 verwijzen we naar de voorgaande verslagen van de SCvV.

- De resultaten met betrekking tot de inkomensjaren 2019 en 2020 (enquêtes EU-SILC 2020 en 2021) zijn beïnvloed door de covid-19 pandemie. De gezondheidscrisis heeft een impact gehad op de dataverzameling van de EU-SILC 2020.²² Ook de enquête EU-SILC 2021 werd door de pandemie beïnvloed. Voor dat jaar is er een duidelijke impact op de inkomens.²³ Vooral werkenden kennen een inkomensverlies in 2020, al werd die impact enigszins gecompenseerd door maatregelen van de overheid. Uitkeringsgerechtigden ondervinden minder impact van de pandemie op hun inkomen. De impact van de covid-19 pandemie leidt ertoe dat de resultaten van EU-SILC 2020 en 2021 moeilijker te vergelijken zijn met die van EU-SILC 2019 en EU-SILC 2022.

2.2.2. Armoederisico ouderen en gepensioneerden

Dit deel gaat eerst in op de evolutie van het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden (deel a). Vervolgens wordt verder ingezoomd op hun armoederisico naar leeftijd, gezinstype en geslacht (deel b, c en d). De focus ligt op het armoederisico in het meest recente jaar maar ook de evolutie vanaf 2018 wordt beknopt besproken. Merk echter op dat gegeven de methodologische breuk sinds EU-SILC 2019, de cijfers voor en na 2018 niet vergelijkbaar zijn. Dit deel wordt afgesloten met een vergelijking van het armoederisico van gepensioneerden in België met dat van gepensioneerden uit de buurlanden (deel e).

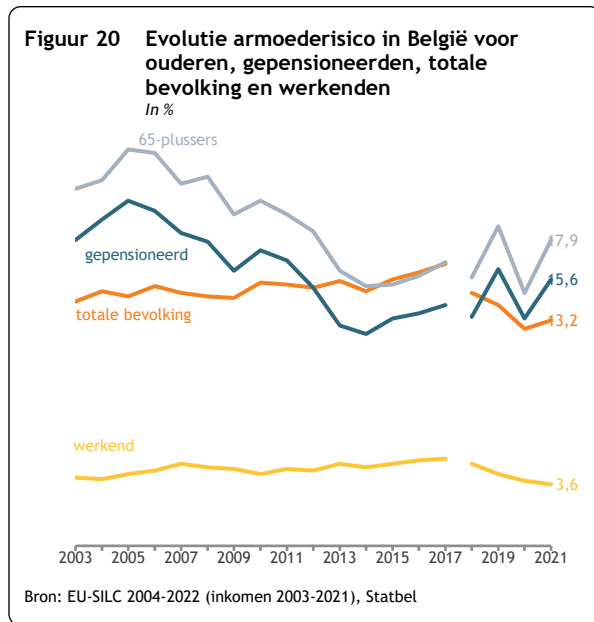
a. Algemene evolutie bij ouderen en gepensioneerden

Figuur 20 geeft de evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden, ouderen, de totale bevolking en werkenden. Ouderen worden hierbij gedefinieerd als alle personen ouder dan 65 jaar. Gepensioneerden²⁴ zijn personen die gedurende het jaar voorafgaand aan het enquêtejaar voor minstens 6 maanden aangaven dat statuut te hebben bekleed en kunnen dus ook personen jonger dan 65 jaar zijn. Merk op dat personen die samen een huishouden vormen en een verschillend statuut hebben, toch hetzelfde equivalent beschikbaar inkomen hebben.

²² Voor meer informatie, zie Statbel: <https://statbel.fgov.be/nl/methodologische-nota-eu-silc-covid-19>

²³ <https://statbel.fgov.be/nl/nieuws/armoederisicos-2021>

²⁴ In 2012 is er een breuk in de definiëring van het statuut van gepensioneerden en werklozen: personen in het stelsel voor werkloosheid met bedrijfstoelag (SWT of de vroegere bruggepensioneerden) behoren niet langer tot het statuut 'werkloze' maar worden opgenomen bij het statuut 'gepensioneerde'. Hierdoor zijn de gegevens voor deze categorieën vanaf 2012 niet vergelijkbaar met die van de voorgaande jaren.

Uit de resultaten van de EU-SILC enquête 2022 blijkt dat in 2021 13,2% van de Belgische bevolking een armoederisico heeft. Hun equivalent beschikbaar inkomen is lager dan de armoededrempel die voor dat jaar 16 388 euro, of 1 366 euro per maand, bedraagt.²⁵ Ouderen (65-plussers) en gepensioneerden hebben echter een hoger armoederisico, respectievelijk 17,9% en 15,6% terwijl dat van werkenden zeer laag is (3,6%). Uit figuur 20 blijkt verder dat het armoederisico in alle jaren groter is bij ouderen dan bij gepensioneerden. Een verklaring hiervoor is het feit dat personen van 65 jaar of ouder die een ander statuut dan ‘gepensioneerde’ aanduiden in de EU-SILC enquête, veelal weinig of geen arbeidsverleden hebben. Bijgevolg is hun inkomen lager en hun

armoederisico hoger dan dat van gepensioneerden.

Sinds 2018 kent het armoederisico bij ouderen en gepensioneerden een fluctuerend verloop (zie figuur 20). In 2021 ligt het merkelijk hoger dan in 2020 en deze stijging is enigszins verrassend aangezien de minimumpensioenen, het maximum van het minimumrecht per loopbaanjaar en de inkomensgarantie voor ouderen in januari 2021 sterk werden verhoogd (zie bijlage 1).

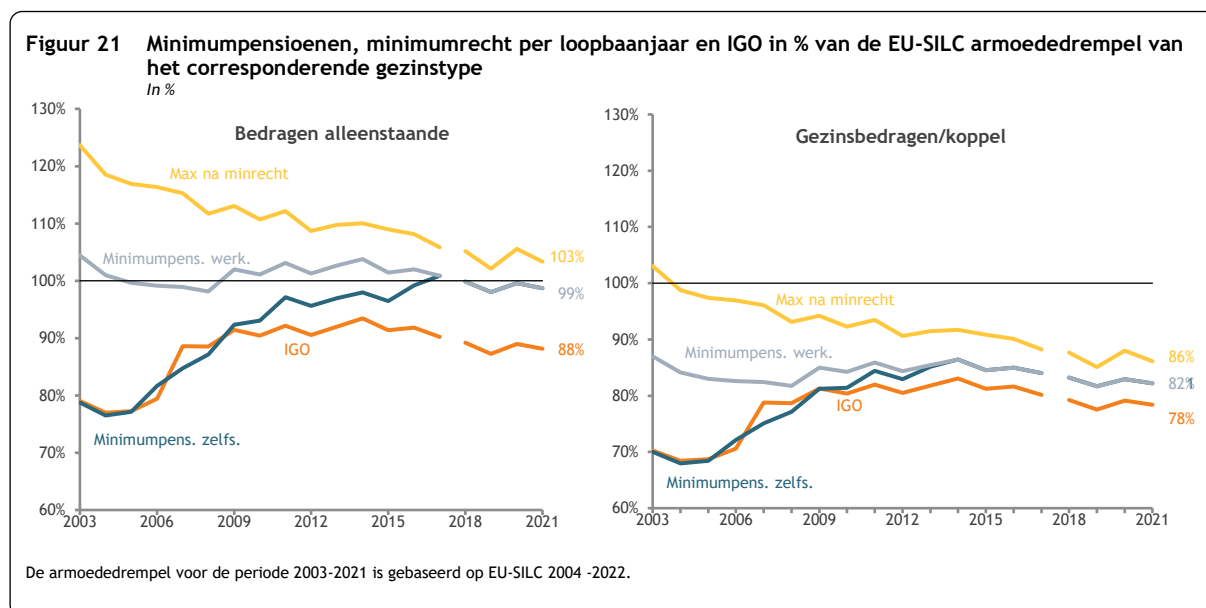
De vermelde minimumregelingen kunnen een belangrijke rol spelen in de preventie van het armoederisico bij ouderen. Of ze adequaat zijn, hangt af van verschillende factoren, zoals het al dan niet bereiken van de doelgroep (namelijk ouderen met een verhoogd armoederisico) en de hoogte van de bedragen. Om de hoogte van de bedragen in kaart te brengen, toetsen we de bedragen van deze minimumuitkeringen²⁶ aan de EU-SILC armoededrempel. Figuur 21 geeft de evolutie van de verhouding van de minima ten opzichte van de drempel over de periode 2003-2021. Voor een uitgebreidere bespreking van deze minima en van hun evolutie ten opzichte van de drempel voor 2018 verwijzen we naar het rapport 2022 van de SCvV. In kader 7 formuleren we enkele kanttekeningen bij de vergelijking van de minima met de armoededrempel.

Uit figuur 21 blijkt dat vanaf 2018 de minima min of meer gelijke tred houden met de armoededrempel al fluctueert deze verhouding van jaar tot jaar. In 2021 situeren zij zich voor een alleenstaande rond de armoededrempel, met uitzondering van de inkomensgarantie voor ouderen (IGO) die beneden de

²⁵ De onder- en bovengrens van het 95% betrouwbaarheidsinterval van het armoederisico in 2021 loopt van 12,2% tot 14,2% en dat van de armoededrempel voor dat jaar van 1 344 euro tot 1 387 euro. Voor meer informatie bij de betrouwbaarheidsintervallen, zie bijlage 3.

²⁶ Het gaat om gemiddelde brutobedragen op jaarbasis. Bij de minimumpensioenen in de werknemers- en zelfstandigenregeling is dat het bedrag na een volledige en voltijdse loopbaan van 45 jaar. Het minimumpensioen bij ambtenaren komt niet aan bod om het relatief weinig wordt toegekend. Bij de IGO gaat het om het forfaitair bedrag zonder aftrek van bestaansmiddelen. Voor het minimumrecht wordt het pensioenplafond weergegeven dat van toepassing is zodra een loopbaanjaar aan het minimumrecht wordt gewaardeerd.

drempel ligt. In vergelijking met 2020 gaan de minima ten opzichte van de drempel er iets achteruit, ondanks hun sterke verhogingen in 2021. De drempel stijgt in deze periode immers ook sterk (met 5,6%).

De kloof van de minima met de drempel is groter bij uitkeringen voor een koppel (een koppel dat een pensioen aan gezinsbedrag ontvangt of waarbij beide partners een IGO ontvangen) dan voor een alleenstaande. Deze ongunstigere situatie bij koppels is in hoofdzaak te wijten aan verschillen tussen de equivalentieschalen voor koppels gebruikt in de Belgische wetgeving (equivalentieschaal voor een koppel van 1,25 voor het minimumpensioen en 1,33 voor de IGO)²⁷ en deze gebruikt voor de EU-SILC armoededrempel (1,5). Hierdoor kunnen we a priori stellen dat de bedragen voor een koppel minder adequaat zullen zijn dan deze voor een alleenstaande wanneer ze uitgedrukt zijn ten opzichte van de armoededrempel.

Dus, ondanks de sterke stijging van de minimumpensioenen in 2021 (zie bijlage 1) stijgt het armoederisico bij gepensioneerden in 2021 t.o.v. 2020. De armoededrempel (+5,6%) stijgt immers sterker dan deze minima waardoor het minimumpensioen bij een volledige loopbaan nog steeds net onder de armoededrempel in 2021 ligt. Daarnaast gaat het bij deze vergelijking om bedragen van het minimumpensioen bij een volledige loopbaan (45 jaar). In de praktijk wordt het minimumpensioen pro rata het aantal loopbaan jaren berekend waardoor het vaak lager ligt.²⁸ Andere kanttekeningen bij de vergelijking tussen de minima en de armoededrempel zijn opgenomen in kader 7.

²⁷ De 'impliciete' equivalentieschaal in de pensioenwetgeving (berekend als de verhouding van het gezinsbedrag met het bedrag voor een alleenstaande) bedraagt 1,25 voor de minimumpensioenen en 1,33 voor de IGO. Of nog, in de pensioen- en bijstandsregeling liggen de bedragen voor een koppel 25% tot 33% hoger dan de bedragen voor een alleenstaande, terwijl de equivalentieschaal die wordt gebruikt om de EU-SILC armoededrempel te berekenen ervan uitgaat dat een koppel een inkomen moet hebben dat 50% hoger ligt dan een alleenstaande om eenzelfde levensstandaard te bereiken.

²⁸ Bijvoorbeeld, bij een loopbaan van 42 jaar wordt het minimumpensioen (indien men aan de voorwaarden voor het minimumpensioen voldoet) berekend als 42/45ste van het minimumpensioen bij een volledige loopbaan.

Kader 7 Kanttekeningen bij vergelijking minimumuitkeringen met de armoededrempel

Bij bovenstaande vergelijking tussen minima en de EU-SILC armoededrempel dienen enkele bemerkingsen gemaakt te worden.

Ten eerste is de vergelijking tussen minima en de EU-SILC armoededrempel gebaseerd op maximumbedragen voor de minima. Dit is niet onbelangrijk aangezien heel wat individuen die recht hebben op een minimumuitkering immers niet het volledige bedrag ontvangen. Bij de minimumpensioenen bij werknemers en zelfstandigen bijvoorbeeld wordt het minimumpensioen berekend pro rata de werkelijke loopbaanduur indien de persoon het recht heeft op het minimumpensioen maar geen volledige loopbaan heeft.

Ten tweede zijn de hier gehanteerde minimumuitkeringen brutobedragen terwijl de armoededrempel berekend is op basis van netto-inkomens. De minimumuitkeringen worden in de praktijk evenwel beperkt of niet belast zodat de nettobedragen dicht aanleunen of volledig samenvallen met de brutobedragen.

Een derde opmerking heeft betrekking op de vergelijking van de EU-SILC armoededrempel met de bijstandsuitkering, de IGO voor ouderen. Die vergelijking zou kunnen suggereren dat het optrekken van de IGO tot de relatieve armoededrempel het armoederisico bij ouderen zou uitsluiten maar dat is niet zo evident. Ten eerste zijn er enkele methodologische verschillen in equivalentieschalen (zie supra) en tussen het concept van het beschikbaar inkomen (en daaruit volgend de armoededrempel) op basis van EU-SILC en het inkomen zoals omschreven in de bestaansmiddelentoets bij de IGO. Zo wordt bijvoorbeeld bij het beschikbaar inkomen volgens de EU-SILC geen rekening gehouden met het kadastraal inkomen, het vermogen en de verkoop of schenking van onroerende goederen. Dit is wel het geval bij de bestaansmiddelentoets van de IGO waardoor het inkomen dat in rekening wordt gebracht bij deze toets hoger is. Door deze verschillende concepten kunnen ouderen een beschikbaar inkomen hebben dat volgens het EU-SILC concept het recht opent op de IGO maar volgens het inkomensconcept bij de bestaansmiddelentoets van de IGO te hoog is om recht te hebben op de IGO. Hierdoor zou er nog steeds een bepaald percentage ouderen een armoederisico lopen, zelfs indien het maximumbedrag van de IGO gelijk of hoger zou zijn dan de armoededrempel¹. Ten tweede is er een zekere 'non take-up' bij de IGO: personen die wel recht hebben op de IGO maar deze niet opnemen². Ten derde voldoen niet alle ouderen aan de nationaliteits- of verblijfsvoorwaarden³; deze personen kunnen eventueel beroep doen op het (lagere) leefloon (uitkering vanwege het Recht op Maatschappelijke Integratie). Ten vierde herhalen we de relativiteit van de armoededrempels. Zo is de armoededrempel op basis van de EU-SILC omgeven door een betrouwbaarheidsinterval of kan het gebruik van alternatieve drempels tot andere resultaten leiden.

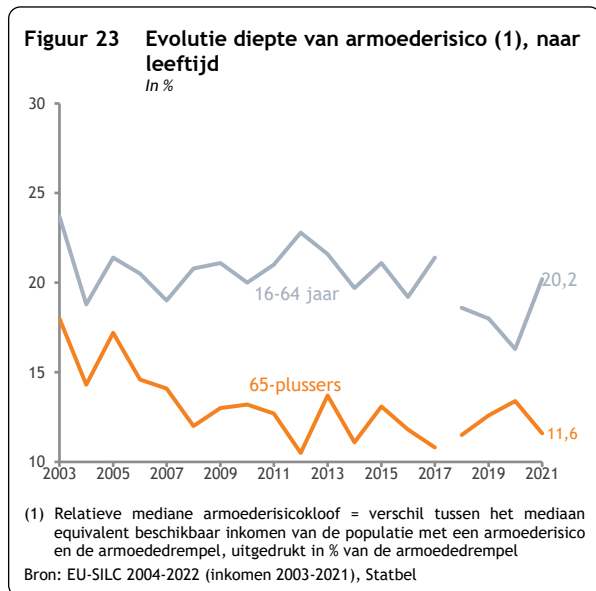
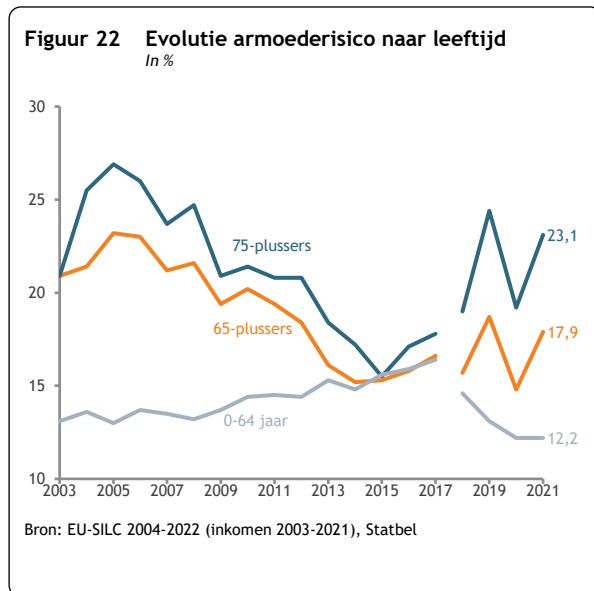
¹ Zie Van den Bosch, K., De Vil G., 'Evolutie van de IGO en de armoede bij ouderen', WP 06-13, Federaal Planbureau, augustus 2013.

² Bijvoorbeeld, een gepensioneerde die bij de automatische controle op de IGO op moment van pensionering (net) geen recht heeft op de IGO. Indien hij na verloop van tijd door aanpassingen aan de IGO-bedragen of veranderingen in de gezinssituatie wel het recht op de IGO kan openen, is hij hiervan niet altijd op de hoogte.

³ Zie <https://www.sfpd.fgov.be/nl/recht-op-pensioen/igo#Recht>

b. Naar leeftijd

Het armoederisico van 65-plussers is hoger dan dat van de populatie jonger dan 65 jaar (respectievelijk 17,9% en 12,2% in 2021, zie figuur 22). Bij 75-plussers loopt zelfs 23,1% een risico op armoede. Voor het armoederisico van andere leeftijdsgroepen verwijzen we naar bijlage 3, figuur 41).

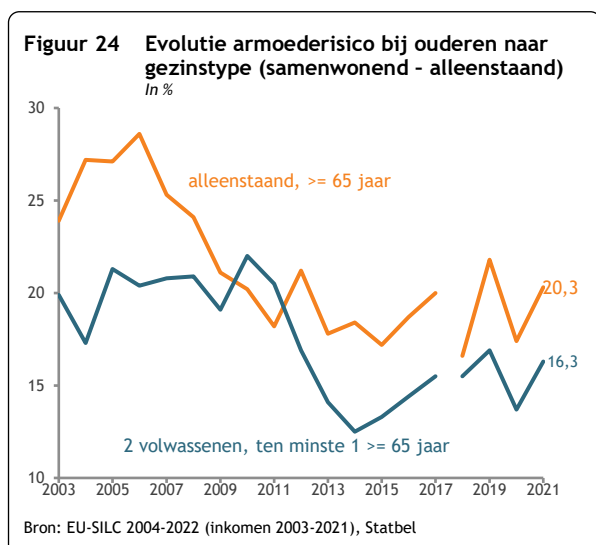

Als we verder inzoomen op de populatie met een armoederisico, dan lijkt de inkomenssituatie van ouderen in 2021 minder precair te zijn dan die van de jongere populatie. Uit figuur 23 blijkt immers dat in 2021 het mediaan equivalent inkomen van ouderen met een armoederisico 11,6% onder de armoeddrempel ligt (of 1 208 euro bedraagt), bij de jongere populatie ligt dat inkomen 20,2% onder de drempel (of bedraagt het 1 090 euro).

c. Naar gezinstype (samenwonend of alleenstaand)

Het armoederisico in 2021 is hoger bij alleenstaande ouderen dan bij twee samenwonende volwassenen waarvan minstens één 65 jaar of ouder (zie figuur 24). Merk echter op dat bij samenwonenden het equivalent beschikbaar inkomen, dat de basis vormt voor de armoede-indicator, ook wordt beïnvloed door het inkomen van de (eventueel jongere) persoon waarmee men samenwoont.

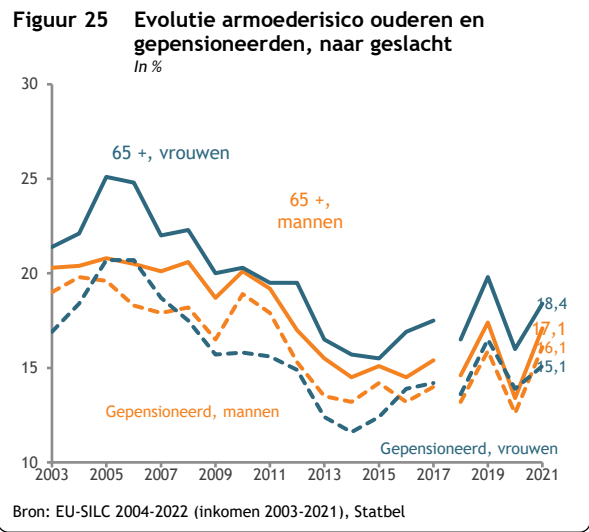
Uit figuur 22 bleek dat ouderen een hoger armoederisico hebben dan jongeren. Naar gezinstype hebben oudere alleenstaanden in 2021 echter een lager armoederisico dan jongere alleenstaanden (zie figuur 42 in bijlage 3).

d. Naar geslacht

In 2021 hebben oudere vrouwen een hoger armoederisico (18,4%) dan oudere mannen (17,1%). Bij personen met het statuut van gepensioneerde zien we het omgekeerde: vrouwen hebben een lager armoederisico (15,1%) dan mannen (16,1%) (zie figuur 25).

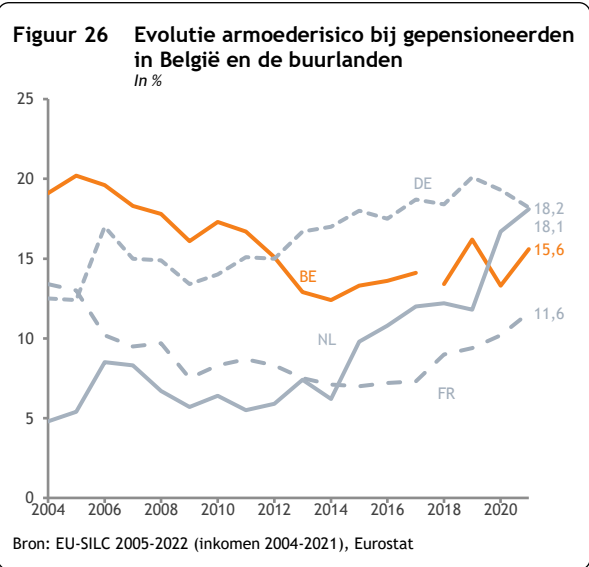
Als we enkel kijken naar alleenstaanden en op die manier de impact van inkomens van personen waarmee men samenwoont uitsluiten, dan blijkt dat vrouwen zowel bij ouderen als bij gepensioneerden een hoger armoederisico hebben dan mannen. Bij 65-plussers heeft 20,7% van de alleenstaande vrouwen een armoederisico tegenover 19,5% van de alleenstaande mannen (zie figuur 42 in bijlage 3), bij gepensioneerde alleenstaanden is dat respectievelijk 20,5% en 19,5% (eigen berekeningen op basis van EU-SILC 2022 microgegevens)

e. Vergelijking met buurlanden

In de periode 2004-2012 hebben gepensioneerden in België een hoger armoederisico dan gepensioneerden in de drie buurlanden. Het armoederisico in Duitsland neemt daarna echter toe en overstijgt dat van Belgische gepensioneerden vanaf 2013. Ook voor Nederland is dat voor het eerst het geval in 2020. Franse gepensioneerden kennen vanaf 2015 het laagste armoederisico van de vier buurlanden.

Ondanks de stijging van het armoederisico bij Belgische gepensioneerden in 2021, bevindt het zich onder dat van Nederlandse en Duitse gepensioneerden waar het voor dat jaar meer dan 18% bedraagt (zie bijlage 3 voor het armoederisico van de ouderen en andere leeftijdsgroepen in België en de buurlanden).

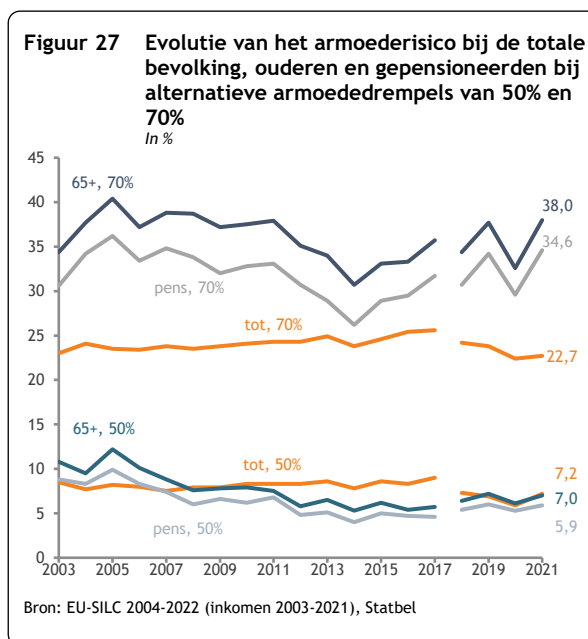
2.2.3. Armoederisico bij alternatieve monetaire armoededrempels

De hierboven besproken resultaten zijn sterk afhankelijk van het niveau van de armoededrempel, het inkomensconcept, ... Om de relativiteit van het armoederisico in kaart te brengen, wordt het hierna voorgesteld op basis van alternatieve armoededrempels: enerzijds op basis van 50% en van 70% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen en anderzijds op basis van een beschikbaar inkomen dat rekening houdt met geïmputeerde huur.

a. Armoededrempel op basis van 50% en 70% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen

Voor 2021 bedragen de alternatieve armoededrempels van 50% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen en van 70% van dat inkomen respectievelijk 1 138 euro en 1 593 euro, tegenover 1 366 euro bij de klassieke armoededrempel van 60%. Terwijl bij de hoogste drempel ouderen en gepensioneerden nog steeds een hoger armoederisico hebben (respectievelijk 38% en 34,7%) dan de totale bevolking (22,7%), verdwijnt het verschil bij een alternatieve drempel van 50% (armoederisico van 6% bij gepensioneerden en rond 7% bij ouderen en de totale bevolking) (zie figuur 27).

De hoogte van de minimumpensioenen en de IGO spelen een belangrijke factor voor de sterk uiteenlopende armoederisico's bij gepensioneerden en ouderen naargelang de hoogte van de drempel. In 2021 haalt bij de alternatieve 70% drempel geen enkel van deze minima het niveau van de drempel. Bij de 50% armoededrempel liggen alle minima dichtbij of boven het niveau van deze drempel, met uitzondering van de IGO voor een koppel. Maar merk op dat ondanks het feit dat de minima en de IGO boven of in de buurt van de armoededrempel liggen, er nog steeds een bepaald percentage ouderen een armoederisico heeft. Mogelijke verklaringen hiervoor werden besproken in kader 7. Zo zijn de minimumpensioenen die met de drempel worden vergeleken bedragen die gelden voor een volledige loopbaan. Iemand die geen volledige loopbaan heeft maar aan de loopbaanvoorwaarden voor het minimumpensioen voldoet, zal het minimumpensioen ontvangen pro rata de loopbaanduur.

b. Armoededrempel die rekening houdt met geïmputeerde huur

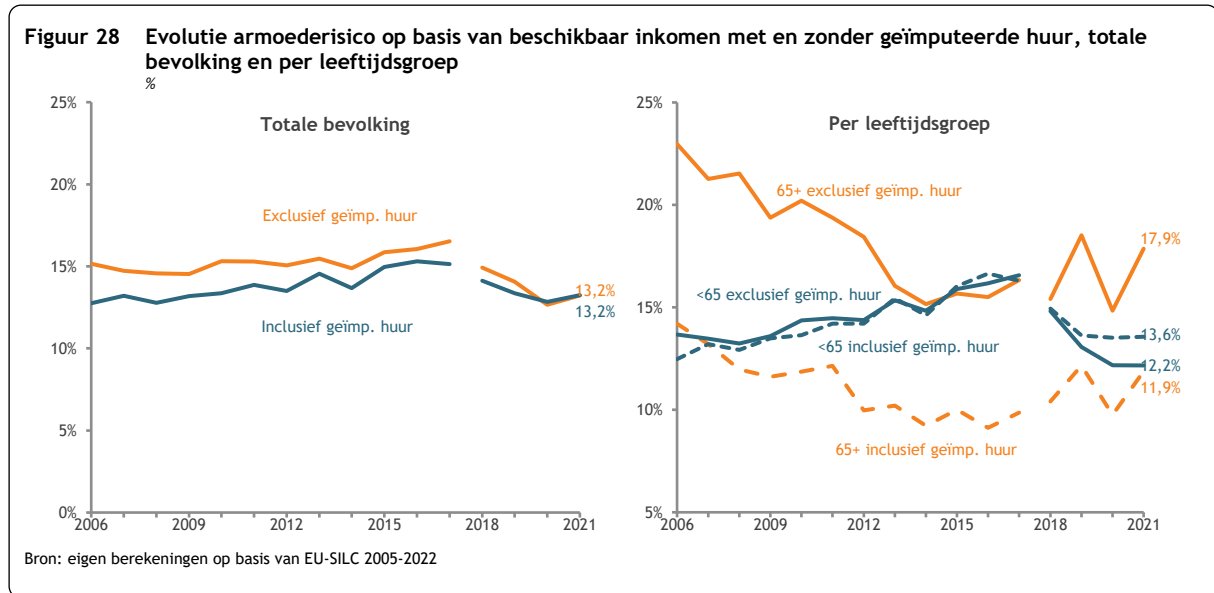
Bovenstaande armoede-indicatoren zijn gebaseerd op een netto beschikbaar inkomen dat geen rekening houdt met het vermogen op zich (wel met inkomsten uit vermogen). Eigenaar zijn van een woning kan echter de economische welvaart van de eigenaar verhogen in die zin dat hij geen huur moet betalen, op voorwaarde dat er geen zware hypotheeklasten zijn. Maar ook gesubsidieerd wonen, of huren onder de marktprijs, betekent een verbetering van de relatieve welvaart voor deze huurders. Hun effectief beschikbaar inkomen ligt immers relatief hoger ten belope van het verschil tussen de marktprijs en de

lagere betaalde huurprijs. Met deze elementen kan rekening worden gehouden bij het bepalen van het beschikbaar inkomen via het opnemen van ‘geïmputeerde huur’.

Een beschikbaar inkomen dat rekening houdt met geïmputeerde huur is berekend als het ‘klassiek’ beschikbaar gezinsinkomen vermeerderd met geïmputeerde huur voor eigenaars (of voor huurders die gesubsidieerd wonen) en verminderd met eventuele hypothecaire interestlasten. Voor huurders in de privésector verandert er niets aan de berekening van hun beschikbaar inkomen.

Het effect op het armoederisico van deze herdefiniëring van het inkomen is tweeledig. Enerzijds stijgt het beschikbaar inkomen van sommige gezinnen, waardoor het armoederisico vermindert. Anderzijds impliceert de herberekening van het beschikbaar inkomen een hoger mediaan inkomen, op basis waarvan een alternatieve armoededrempel wordt afgeleid, en sommige huishoudens onder deze drempel belanden. In 2021 bedraagt de armoededrempel inclusief geïmputeerde huur 1 571 euro, 15% hoger dan de ‘klassieke’ armoededrempel.

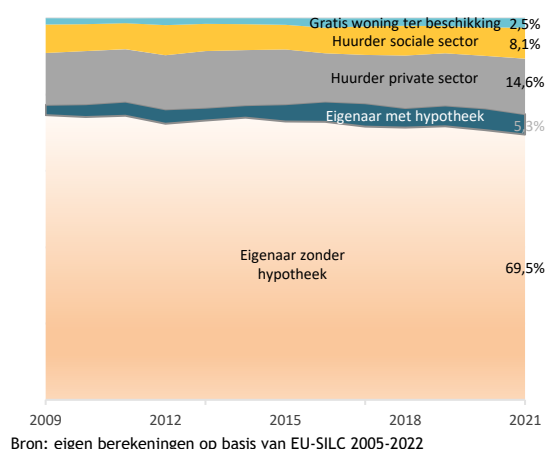
Het opnemen van geïmputeerde huur in het beschikbaar inkomen heeft in 2021 geen impact op het armoederisico voor de gehele bevolking ten opzichte van het armoederisico volgens de ‘klassieke armoededrempel’ (zie figuur 28). Het verschil in armoederisico volgens deze twee inkomensdefinities verschilt echter wel tussen de bevolking jonger dan 65 jaar en bij 65-plussers: terwijl geïmputeerde huur in de inkomensdefinitie bij 65-minners leidt tot een toename van het armoederisico (van 12,2% naar 13,6%) vermindert het sterk het armoederisico bij ouderen (van 17,9% naar 11,9%). Ouderen hebben een lager armoederisico dan de jongere populatie indien rekening wordt gehouden met geïmputeerde huur.

De voornaamste reden voor het grotere effect bij ouderen is dat het percentage eigenaars zonder hypotheek in deze groep veel groter is dan bij de personen beneden 65 jaar en dit zowel voor de ouderen met een inkomen beneden als boven de armoededrempel. Merk op dat het percentage eigenaars met hypotheek in de loop der jaren onder de ouderen lichtjes toeneemt, van rond 3% in 2009 tot ruim 5% vanaf 2018 (zie figuur 29).

Binnen de groep van 65-plussers daalt het armoederisico indien geïmputeerde huur wordt opgenomen in het inkomensconcept dus sterk voor diegenen die eigenaar zijn, maar ook sociale huurders zien hun armoederisico aanzienlijk verminderen. Volgens deze definitie is het armoederisico dan het grootst bij huurders in de privésector.

Figuur 29 Evolutie van het woonstatuut bij 65-plussers
In %

2.2.4. Aanvullende armoede-indicatoren

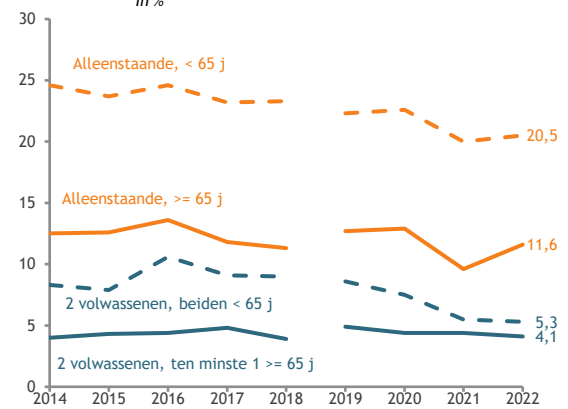
Deze sectie presenteert de indicatoren van materiële en sociale deprivatie en subjectieve armoede als een aanvulling op de monetaire en relatieve armoede-indicatoren. Net zoals de monetaire indicatoren zijn deze indicatoren gebaseerd op de EU-SILC enquête maar hebben ze betrekking op het enquêtejaar zelf terwijl de op inkomen gebaseerde armoedemaatstaven de toestand van het jaar voorafgaand aan het enquêtejaar weergeven. De breuk in de resultaten, die het gevolg is van de methodologische aanpassingen aan de enquête, situeert zich voor deze indicatoren dus in 2019.

a. Materiële en sociale deprivatie

Uit figuur 30 blijkt dat ouderen minder vaak materieel en sociaal gedepriveerd²⁹ zijn dan jongeren. Dit verschil naar leeftijd blijkt vooral het geval te zijn bij alleenstaanden, die ongeacht de leeftijd merkkelijk meer aangeven materiaal gedepriveerd te zijn dan koppels.

Onderzoek van een gelijkaardige indicator, namelijk ernstige materiële deprivatie³⁰, op basis van de EU-SILC data van 2017 toont aan dat de lagere materiële deprivatie bij ouderen in belangrijke mate te danken is aan het feit dat een veel hoger percentage ouderen eigenaar is van hun woning zonder hypotheeklasten, dan bij de bevolking jonger dan 65 jaar het geval is.³¹

Figuur 30 Evolutie materiële en sociale deprivatie⁽¹⁾, naar gezinstype
In %

(1) Een persoon leeft in een situatie van materiële en sociale deprivatie als de persoon aangeeft dat hij- of zijzelf (voor de individuele items), of dat zijn of haar huishouden (voor de items op niveau van het huishouden) niet kan voorzien in ten minste vijf van dertien items (zie voetnoot 29).

Bron: EU-SILC 2014-2022, Statbel en Eurostat

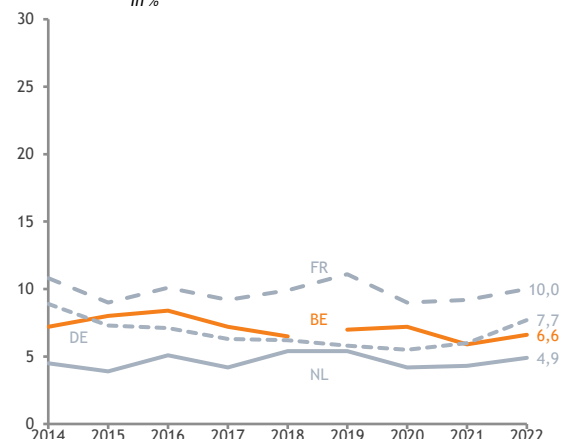
²⁹ Een persoon leeft in een situatie van materiële en sociale deprivatie als de persoon aangeeft dat hij- of zijzelf (voor de individuele items), of dat zijn of haar huishouden (voor de items op niveau van het huishouden) niet kan voorzien in ten minste vijf van dertien items. Deze 13 items zijn: 1) onverwachte uitgaven, 2) een jaarlijkse vakantie buitenshuis van één week, 3) vermijden van achterstallen in betaling (woonkredieten, huur, nutsrekeningen), 4) maaltijd met vlees, kip of vis om de 2 dagen, 5) het voldoende verwarmen van de woning, 6) een persoonlijke auto, 7) versleten meubilair vervangen, 8) vervangen versleten kleding door nieuwe, 9) twee paar schoenen in goede staat hebben, 10) wekelijks een bedrag uitgeven voor persoonlijke behoeften, 11) vrijetijdsactiviteiten, 12) tenminste éénmaal per maand samenkomen met familie of vrienden om iets te drinken of te eten, 13) thuis toegang tot internet. Items 1-7 worden gemeten op het niveau van het huishouden, items 8-13 worden gevraagd voor alle individuen van 16 jaar of ouder.

³⁰ Men is ernstig materieel gedepriveerd indien men in een huishouden woont dat aangeeft niet te kunnen voorzien in ten minste vier van de volgende negen items: 1) onverwachte uitgaven, 2) een jaarlijkse vakantie buitenshuis van één week, 3) betalen van schulden (woonkredieten, huur, nutsrekeningen), 4) maaltijd met vlees/vis om de 2 dagen, 5) het voldoende verwarmen van de woning, 6) een wasmachine, 7) een kleuren-tv, 8) een telefoon, 9) een persoonlijke auto.

³¹ Bolland, M., Dekkers, G. en Van den Bosch, K. "A comparative analysis of deprivation among the elderly in Belgium", Federaal Planbureau, WP7-19, Juli 2019.

Uit een vergelijking met de buurlanden in figuur 31 blijkt dat over de volledige periode het aandeel Belgische 65-plussers dat aangaf sociaal en materieel gedepriveerd te zijn vrij gelijklopend is met de Duitse ouderen. Het is lager dan bij de Franse en hoger dan bij de Nederlandse 65-plussers.

Figuur 31 Evolutie sociale en materiële deprivatie bij 65-plussers⁽¹⁾, in België en de buurlanden
In %

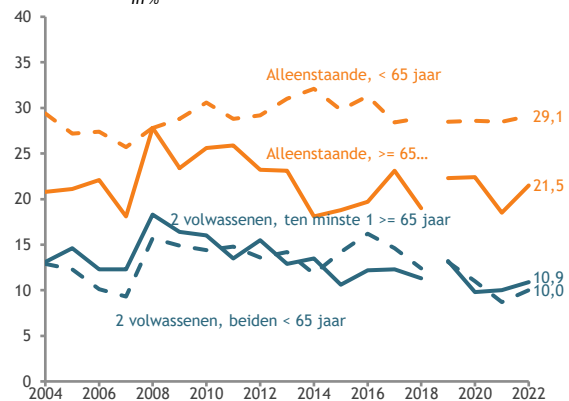
(1) Een persoon leeft in een situatie van materiële en sociale deprivatie als de persoon aangeeft dat hij- of zijzelf (voor de individuele items), of dat zijn of haar huishouden (voor de items op niveau van het huishouden) niet kan voorzien in ten minste vijf van dertien items (zie voetnoot 29).

Bron: EU-SILC 2014-2022, Statbel en Eurostat

b. Subjectieve armoede

Terwijl er bij koppels weinig verschil is naar leeftijd, ondervinden oudere alleenstaanden minder vaak subjectieve armoede dan alleenstaanden jonger dan 65 jaar (zie figuur 32).³² Alleenstaanden geven in het algemeen vaker aan dat ze het moeilijk tot zeer moeilijk hebben om de eindjes aan elkaar te knopen dan koppels.

Figuur 32 Evolutie subjectieve armoede naar gezinstype⁽¹⁾
In %

(1) Percentage van de bevolking dat het moeilijk tot zeer moeilijk vindt om de eindjes aan elkaar te knopen

Bron: EU-SILC 2004-2022, Statbel en Eurostat

³² We herhalen dat de EU-SILC geen personen ondervraagt die in een "collectief huishouden" wonen, zoals een rust- en verzorgingstehuis.

2.3. Projectie van sociale houdbaarheid tot 2070

2.3.1. Inleiding

Het Federaal Planbureau ontwikkelde het MIDAS-model met het doel de effecten van beleidsmaatregelen en van sociale en economische evoluties op de adequaatheid van de pensioenen te kunnen beoordelen. Dit model produceert projecties over de lange termijn van het armoederisico en de ongelijkheid van de inkomensverdeling van de gepensioneerden. Het is een model voor dynamische microsimulatie dat steunt op administratieve gegevens voor een representatieve steekproef (meer dan een half miljoen personen) van de bevolking voor het jaar 2011. Deze gegevens zijn voornamelijk afkomstig van diverse instellingen van de sociale zekerheid via het Datawarehouse Arbeidsmarkt en Sociale Bescherming.

De scenario's voor ontwikkelingen inzake demografie (geboorten, overlijdens, huwelijk en samenwonen, migratie), macro-economie (groei van de productiviteit en van de lonen, werkgelegenheidsgraad), socio-economie (werkgelegenheid per statuut, aantal gerechtigden van sociale uitkeringen) en sociaal beleid (parameters en recente maatregelen inzake welvaartsaanpassing) stemmen overeen met de scenario's die gehanteerd worden voor de evaluatie van de budgettaire kosten van de vergrijzing. De indicatoren van de sociale en de financiële houdbaarheid van de vergrijzing worden dus geprojecteerd binnen een coherent kader.

MIDAS heeft de laatste jaren een omvangrijke ontwikkeling ondergaan. In twee working papers is verslag gedaan van deze revisie en van de impact op de resultaten³³. Een belangrijke innovatie is de modellering van internationale emigratie en immigratie. Een tweede methodologische verbetering in MIDAS 2.0 is de aansluiting van de samenstelling van de huishoudens in het model aan de projecties van de LIPRO-posities (positie van individuen binnen huishoudens) die het Planbureau produceert. Ook de modules inzake de arbeidsmarktposities (die naast de werkenden per statuut ook onder meer werklozen, invaliden en gepensioneerden omvatten), en de bijbehorende gedragsvergelijkingen, zijn grondig herzien. Ten slotte zijn een aantal inkomensmodules toegevoegd en andere herzien.

³³ Dekkers, G., Desmet, R., en Van den Bosch, K. "MIDAS 2.0: Revisie van een dynamisch microsimulatiemodel. Federaal Planbureau, Working Paper 2-23, Januari 2023. En Dekkers, G., Desmet, R., en Van den Bosch, K. "Armoederisico's en inkomensongelijkheid tot 2070: projecties van het gereviseerde microsimulatiemodel MIDAS 2.0" Federaal Planbureau, Working Paper 3-23, Mei 2023.

Kader 8 Gevolgen van de revisie van MIDAS

Volgens de projectie van armoederisico's in het verslag 2022 van de SCvV zou het armoederisico van gepensioneerden een constante daling vertonen tot het einde van de projectieperiode. Volgens de huidige projectie zou de daling eindigen in de jaren 2040, en zou zich vanaf 2050 een stijging van het armoederisico voordoen. Deze verandering is een gevolg van de grondige revisie van MIDAS, zoals gedocumenteerd in de Working Papers 2-23 en 3-23 van het Federaal Planbureau.

Eén van de belangrijkste vernieuwingen in MIDAS is dat nu de internationale immigratie en emigratie worden gemodelleerd, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen personen geboren in België en personen geboren in het buitenland. Een gevolg hiervan is dat met de stijgende proportie individuen geboren in het buitenland na verloop van tijd de groep ouderen met relatief korte loopbanen, en dus een laag pensioen, zou toenemen. Geïmmigreerde gepensioneerden kennen vaak een relatief kortere loopbaan, omdat ze een deel van hun actieve leven in het land van herkomst hebben doorgebracht en door hun lagere werkgelegenheidsgraad, en hebben bijgevolg vaak een lager pensioen. Hierdoor zou, naarmate de 'stock' van ouderen geboren in het buitenland in omvang toeneemt, het armoederisico onder ouderen en/of gepensioneerden stijgen.

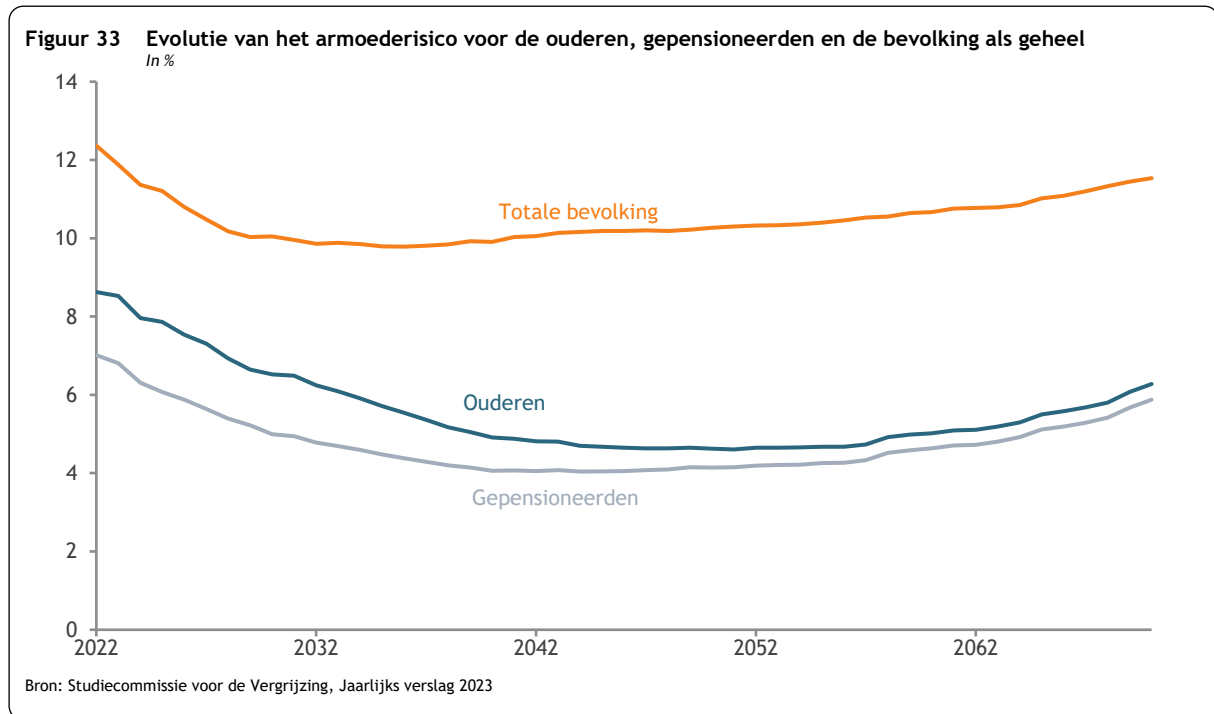
Zoals voorgaande jaren wordt de armoededrempel berekend op basis van de simulatieresultaten en op dezelfde manier als in de EU-SILC, namelijk als 60% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen. Een belangrijke beperking blijft ook gelden in het model. Bepaalde inkomens worden niet in aanmerking genomen in het inkomensconcept van het model en bijgevolg ook niet in de hieronder vermelde indicatoren van de adequaatheid van pensioenen. Zo worden inkomsten uit vermogen en de pensioenen uit de tweede pijler niet gemodelleerd. Ook transfers tussen huishoudens (zoals alimentaties) worden genegeerd. Daarom ligt het bedrag van de armoededrempel lager dan het bedrag van de EU-SILC armoededrempel. Het niveau van de indicatoren, berekend op basis van dit model, wijkt dus af van het niveau van indicatoren geraamd op basis van een ander inkomensconcept, zoals bijvoorbeeld bij de EU-SILC waar deze inkomsten wel in aanmerking worden genomen³⁴. Dit impliceert dat het model in eerste instantie een instrument is om de evolutie van de indicatoren van sociale houdbaarheid weer te geven.

In sectie 2.3.2 presenteren we de projectie van het armoederisico bij ouderen (67+), gepensioneerden en de totale bevolking, en dit volgens het referentiescenario van de SCvV (met een productiviteitsgroei van 1,5% per jaar vanaf 2045 wat zich vertaalt in een jaarlijkse groei van het gemiddelde loon van 1,5% vanaf hetzelfde jaar). Ook tonen we de resultaten voor enkele alternatieve armoededrempels en de implicaties van de variant met een lagere productiviteitsgroei (1% op lange termijn, cf. hoofdstuk 1). De ongelijkheid onder gepensioneerden komt aan de orde in sectie 2.3.3. Tot slot merken we op dat de hierna voorgestelde projecties, net zoals de budgettaire projecties, geen voorspellingen zijn maar wel projecties bij ongewijzigd beleid.

³⁴ In sectie 2.2. en Annex 2 van de Working Paper Dekkers, Desmet en Van den Bosch (3-23) worden deze verschillen en hun impact in meer detail besproken en getoetst.

2.3.2. Evolutie van het armoederisico

In de onderstaande figuur 33 worden de armoederisico's voor de bevolking als geheel, de ouderen (67+) en gepensioneerden weergegeven.

Het armoederisico daalt voor de gehele bevolking tot begin jaren 2030, waarna het weer geleidelijk stijgt tot het einde van de projectieperiode. Bij de bevolking als geheel kan de ontwikkeling van het armoederisico vooral worden verklaard door te kijken naar de bevolking op actieve leeftijd. Hier blijkt de proportie personen in baanloze huishoudens een belangrijke directe determinant te zijn van het armoederisico. Baanloze huishoudens zijn huishoudens met personen op actieve leeftijd, waar niemand betaalde arbeid verricht, waardoor deze huishoudens voor hun levensonderhoud dus volledig afhankelijk zijn van uitkeringen van sociale zekerheid of sociale bijstand. De voornaamste reden voor de algemene daling van de proportie baanloze huishoudens in het begin van de projectieperiode is de geprojecteerde stijging van de werkgelegenheidsgraad tot het begin van de jaren 2030 volgens het referentiescenario van de SCvV.

Vervolgens stabiliseren de activiteitsgraad en de baanloosheid, en blijven de minimumwerkloosheidsuitkering en het leefloon steeds verder achter ten opzichte van de armoededrempel. De groei van de armoededrempel wordt immers vooral bepaald door de veronderstelde loonstijging, die voor deze periode groter is dan de toename van de minima (1%). Deze evoluties verklaren de geleidelijke toename vanaf 2030 van het armoederisico van personen in baanloze huishoudens, en ook van de actieve bevolking als geheel.

Onder ouderen (67 jaar en ouder) daalt het armoederisico tot het midden van de jaren 2040 en begint het te stijgen vanaf het midden van de jaren 2050. De evolutie van het armoederisico van deze ouderen kan worden verklaard door vier factoren, die in verschillende perioden een verschillend effect hebben. De eerste verklaring is de herwaardering van de bedragen van de minimumregelingen in de pensioenen

(minimumpensioenen, minimumrecht per loopbaanjaar), van de bijstand (de IGO) en van de bestaande pensioenen in vergelijking met de groeivoet van de armoededrempel die vooral wordt bepaald door de groeivoet van de reële lonen. De daling van het armoederisico tot het midden van de jaren 2040 is voor een deel het resultaat van de snellere groei van de IGO en de minimumpensioenen ten opzichte van de armoededrempel tot medio jaren 2030. Nadien begint de armoededrempel sneller te stijgen door de loongroei die op lange termijn evolueert naar 1,5% per jaar, waardoor de minima in de pensioenen en de IGO relatief achterblijven. Dit heeft tot gevolg dat het armoederisico van ouderen stijgt.

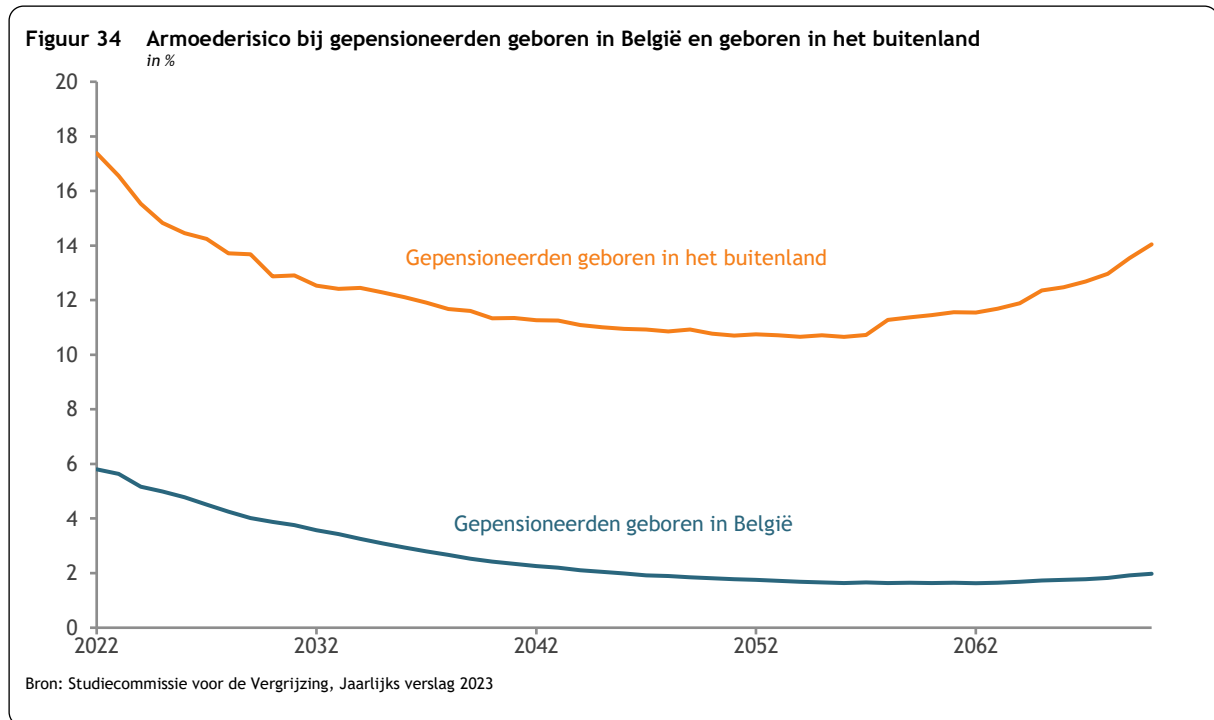
De tweede factor die de daling van het armoederisico bij ouderen tot het midden van de jaren 2040 verklaart, is de toename van de instroom van vrouwen met een langere loopbaan en bijgevolg hoger rustpensioen. De toegenomen arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in het verleden en de verdere toename daarvan in de toekomst leidt tot een hoger gemiddeld pensioen voor vrouwen, wat het equivalent inkomen van deze vrouwen en hun partners doet toenemen.

De derde factor bestaat uit een verschuiving in de samenstelling van de groep oudere alleenstaande vrouwen: de proportie weduwen wordt meer dan gehalveerd, terwijl de aandelen van nooit gehuwde en gescheiden vrouwen toenemen. Weduwen hebben, ten opzichte van andere alleenstaande vrouwen, een laag armoederisico door de overlevingspensioenen, die gebaseerd zijn op het rustpensioen van hun overleden echtgenoot, en het feit dat veel weduwen een overlevingspensioen combineren met een eigen rustpensioen.

Ten vierde wordt de stijging van het armoederisico vanaf 2050 versterkt door de toename van de groep gepensioneerden geboren in het buitenland, die verhoudingsgewijs een kortere loopbaan en dus een hoger armoederisico hebben (zie kader 8).

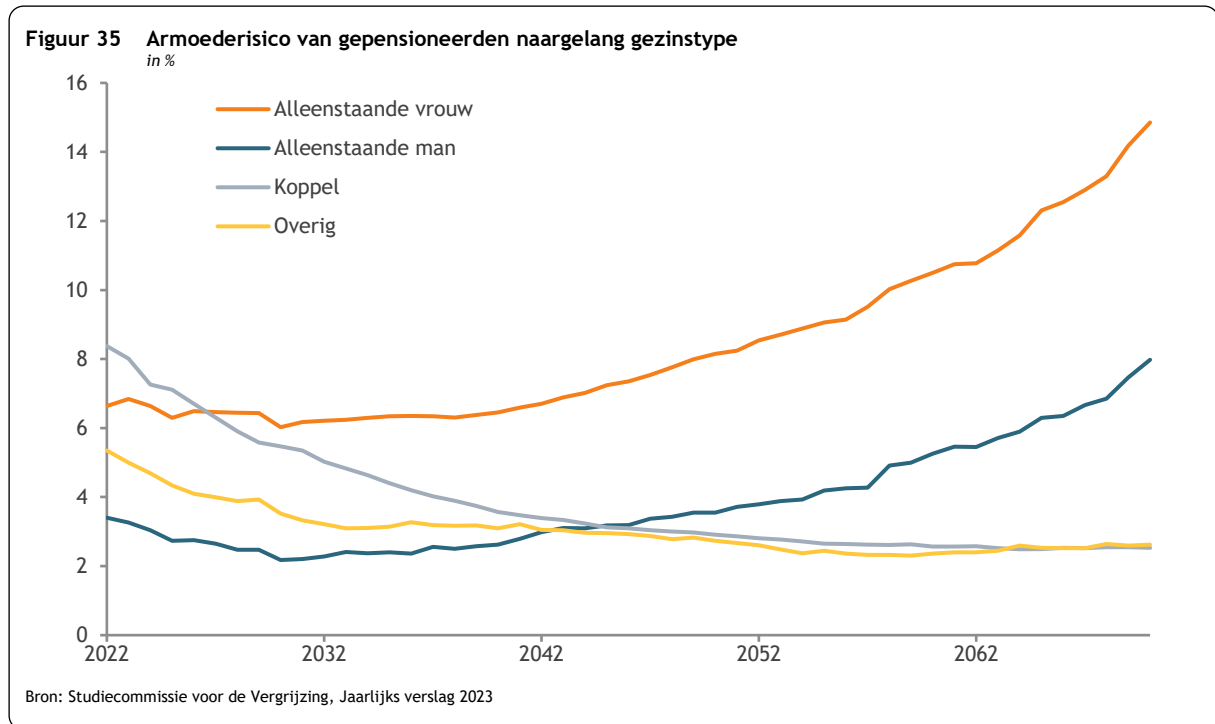
Het armoederisico van gepensioneerden verloopt uiteraard in grote mate parallel aan dat van ouderen, maar is iets lager, omdat de vervroegd gepensioneerden (i.e. vóór de wettelijke pensioenleeftijd) doorgaans een relatief lager armoederisico hebben, aangezien zij voldoen aan de voorwaarden voor een vervroegd pensioen. Naarmate de proportie vervroegd gepensioneerden afneemt en de proportie ouderen zonder pensioen (vooral gehuwde vrouwen) afneemt, convergeren de armoederisico's van ouderen en gepensioneerden.

Figuur 34 laat het verschil in armoederisico zien onder gepensioneerden geboren in België en geboren in het buitenland. Hieruit blijkt dat geïmmigreerde gepensioneerden een aanzienlijk hoger risico op armoede hebben dan gepensioneerden geboren in België. Ze hebben, door hun relatief late intrede op de arbeidsmarkt, maar ook door een hoger risico op werkloosheid en inactiviteit (geobserveerde kenmerken waarvan wij veronderstellen dat deze in de projectie worden doorgetrokken), op het moment van pensionering vaak een kortere loopbaan dan de autochtone bevolking.

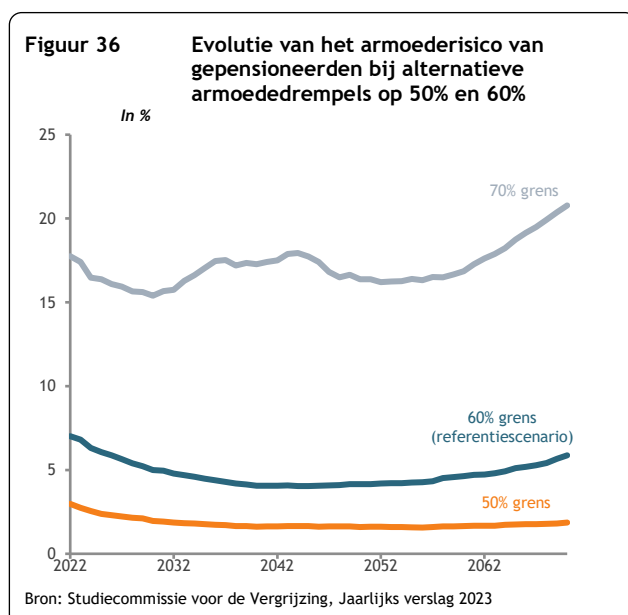
Bij zowel gepensioneerden geboren in België als geboren in het buitenland daalt het armoederisico tot het begin van de jaren 2050. Vanaf dan neemt het armoederisico bij de geïmmigreerde gepensioneerden toe, wat een gevolg is van de relatieve erosie van de IGO ten opzichte van de armoededrempel. Bij de gepensioneerden geboren in België is het pensioen meestal hoger, waardoor zij in mindere mate op de IGO beroep doen.

We sluiten de beschrijving van het armoederisico van gepensioneerden af met de onderverdeling van het armoederisico naar gezinstype. Hierbij onderscheiden we alleenstaande mannen en vrouwen (zonder kinderen), koppels (zonder kinderen) en 'overig'-zijnde alleenstaande of koppels mét kinderen.

Voor koppels wordt een zeer sterke daling van het armoederisico geprojecteerd, die weliswaar afvlakt vanaf het begin van de jaren 2050. Voor alleenstaande vrouwen is er stabiliteit tot het midden van de jaren 2040, waarna het armoederisico van deze groep een scherpe toename laat zien. Dit komt omdat deze groep relatief vaak een beroep doet op de IGO, en de relatieve erosie van de IGO ten opzichte van de armoedegrens verklaart deze stijging van het armoederisico (zie supra). Het verloop voor alleenstaande mannen is gelijkaardig, maar hun armoederisico daalt enigszins in de loop van de jaren 2020 en is steeds aanzienlijk lager dan dat van alleenstaande vrouwen. Het aandeel van alleenstaande mannen dat beroep doet op de IGO is dan ook lager dan bij alleenstaande vrouwen.

Evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden bij alternatieve armoededrempels

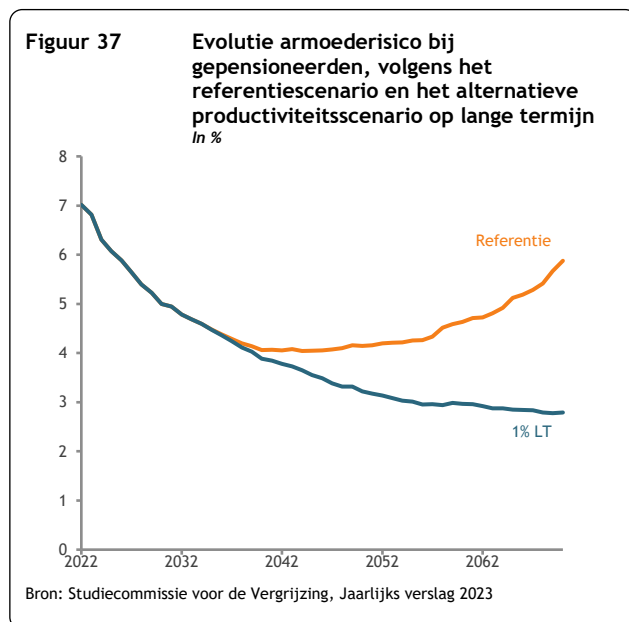

Zoals in het eerste deel van dit hoofdstuk op basis van EU-SILC, presenteren we ook in de projectie armoederisico's bij gebruik van alternatieve armoededrempels van 50% en 70% van het mediaan equivalent beschikbaar inkomen (zie figuur 36). Ook deze armoededrempels zijn berekend uit de resultaten van het microsimulatiemodel en liggen dus lager dan de corresponderende EU-SILC armoededrempels.

Het armoederisico van gepensioneerden is aanzienlijk lager (hoger) bij een armoededrempel van 50% (70%) ten opzichte van het referentiescenario waar de drempel 60%

bedraagt. Daarnaast zien we bij een 50% drempel niet de stijging van het armoederisico op het einde van de simulatieperiode. Bij de armoededrempel van 50% blijft de IGO voor alleenstaanden gedurende de hele simulatieperiode duidelijk boven deze drempel liggen, waardoor het armoederisico niet stijgt. In geval van de 60% armoededrempel, wordt de IGO voor alleenstaanden vanaf het midden van de jaren 2050 'ingehaald' door de stijgende armoededrempel, waardoor het armoederisico toeneemt. In geval van de 70% armoededrempel zien we hetzelfde, maar dan al in het begin van de jaren 2030 voor het minimumpensioen voor werknemers met een volledige loopbaan. De fluctuaties in de evolutie van de armoederisico's bij verschillende drempels (50%, 60%, 70%) tonen de gevoeligheid van de resultaten voor deze keuze, in het bijzonder voor de begunstigden van een minimumpensioen of van de IGO.

Evolutie van het armoederisico bij gepensioneerden bij een lager productiviteitsscenario

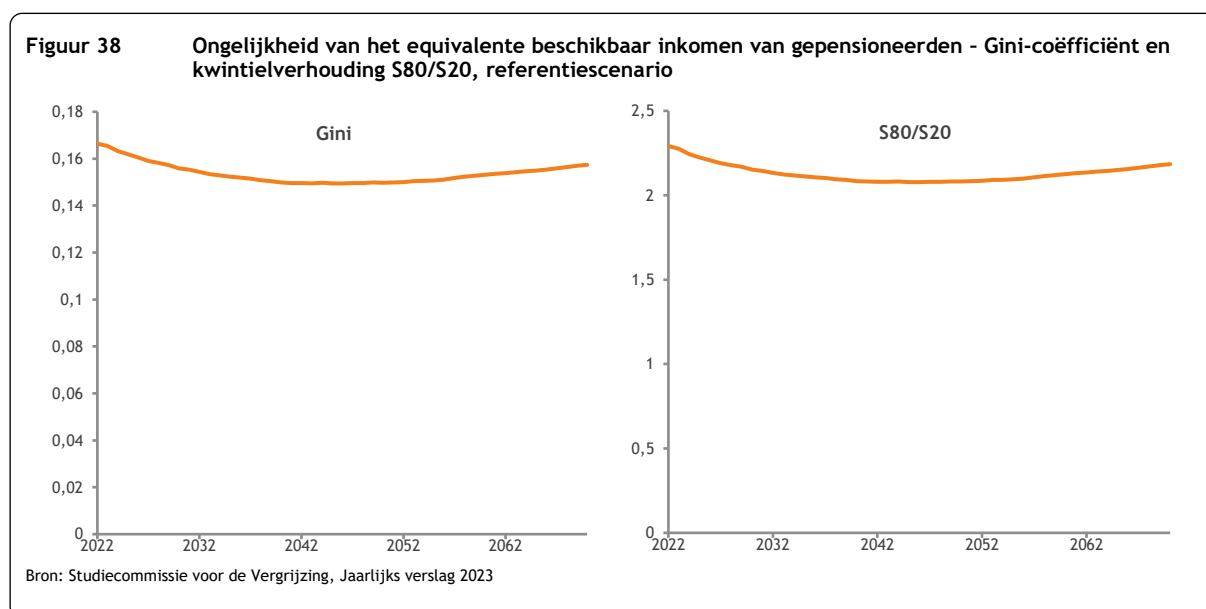

Figuur 37 toont de projectie van armoederisico's voor gepensioneerden volgens het referentiescenario, met een productiviteitsgroei op lange termijn van 1,5% per jaar, en het alternatieve productiviteitsscenario van 1% per jaar op lange termijn. In het referentiescenario zal de gemiddelde loongroei op lange termijn van 1,5% bereikt worden vanaf 2045, in het alternatief scenario is de gemiddelde loongroei vanaf 2035 beperkt tot 1% per jaar. Deze lagere gemiddelde loongroei verklaart het verschil in armoederisico tussen de twee scenario's. Een groot deel van de bevolking werkt immers op een gegeven moment waardoor de lonen een bepalende factor zijn voor de armoededrempel

en bijgevolg ook voor het armoederisico. Een lagere gemiddelde loongroei vanaf 2035 leidt dus tot een lagere toename van de armoededrempel. Vanaf 2025 worden de sociale uitkeringen geherwaardeerd volgens de parameters die worden gebruikt voor de berekening van de in het Generatiepact voorziene minimale enveloppes in alle takken van de werknemersregeling, de zelfstandigenregeling en de socialebijstandsregeling. Dit wil dus zeggen dat ze groeien aan een snelheid die onafhankelijk is van de lonen. In het referentiescenario leidde de sterkere loongroei op de lange termijn tot een erosie van, onder meer, de minimumpensioenen en de IGO ten opzichte van de armoedelijn, waardoor het armoederisico van gepensioneerden in de tweede helft van de simulatieperiode zou toenemen. In deze variant groeien de lonen trager, waardoor ook de armoedelijn trager groeit dan in het referentiescenario. De minimumpensioenen en IGO groeien echter aan dezelfde snelheid, dus er is geen erosie van deze parameters en de stijging van het armoederisico van gepensioneerden in het referentiescenario vindt niet plaats in dit alternatieve scenario. Ten slotte heeft de lagere gemiddelde loongroei natuurlijk ook gevolgen voor de uiteindelijke pensioenen, maar omdat dit effect slechts geleidelijk en met lange vertraging tot uiting komt, valt het grotendeels voorbij de simulatiehorizon.

2.3.3. Evolutie van de ongelijkheid

Figuur 38 toont de evolutie van de inkomensongelijkheid onder gepensioneerden op basis van de Gini-index en de kwintielratio S80/S20.³⁵ Net zoals bij de analyse van het armoederisico het geval was, is het inkomen dat in aanmerking wordt genomen het equivalent beschikbaar inkomen. Voor gepensioneerden bestaat dat vanzelfsprekend voornamelijk uit pensioenen, maar het equivalent inkomen van een gezin bestaande uit bijvoorbeeld een gepensioneerde man en een werkende vrouw zal samengesteld zijn uit pensioeninkomens en inkomens uit arbeid. De inkomensverdeling van gepensioneerden hangt dus niet uitsluitend af van de pensioeninkomens maar ook van de samenstelling van hun gezinnen en de inkomensstructuur ervan. Zoals gezegd zijn de inkomsten uit vermogen en de pensioenen uit de tweede pijler niet opgenomen in het gemodelleerde inkomen voor de langetermijnprojectie. Dit betekent dat de inkomensongelijkheid onder gepensioneerden voornamelijk de verdeling van de wettelijke pensioenen weerspiegelt en mogelijk onderschat wordt.

De Gini-coëfficiënt en de kwintielverhouding zijn twee complementaire indicatoren van ongelijkheid, omdat de eerste vooral de nadruk legt op de spreiding in het centrum van de inkomensverdeling, terwijl de tweede vooral gevoelig is voor ontwikkelingen boven- en onderaan de verdeling. Maar ondanks deze verschillen in gevoeligheid geven beide indicatoren dezelfde tendens aan: van 2022 tot het einde van de jaren 2050 daalt de ongelijkheid voortdurend, waarna ze weer zou toenemen.

³⁵ De Gini-index is een maat voor de ongelijkheid in de inkomensverdeling. Zijn waarde ligt tussen 0 en 1, wat toelaat de inkomensongelijkheid tussen twee populaties van verschillende omvang te vergelijken. De waarde 0 beantwoordt aan een situatie waarin iedereen exact hetzelfde inkomen heeft. In het andere uiterste komt de waarde 1 overeen met de situatie waarin één persoon alle inkomsten heeft, terwijl alle andere personen geen inkomsten hebben. De kwintielverhouding S80/S20 is de verhouding van het totale inkomen van de 20% van de populatie met de hoogste inkomens (hoogste kwintiel) tot het inkomen ontvangen door de 20% van dezelfde populatie met de laagste inkomens (laagste kwintiel). De kwintielverhouding is gemakkelijker interpreteerbaar dan de Gini, maar heeft het nadeel dat zij alleen gevoelig is voor veranderingen in het hoogste en het laagste kwintiel. In dit concrete geval betreft de kwintielverhouding het netto equivalente inkomen van de gepensioneerden. Bijvoorbeeld, de waarde van 2,3 van deze ongelijkheidsmaat voor 2022 betekent dus dat het totaal inkomen van de gepensioneerden in de huishoudens met de hoogste netto equivalente inkomens 2,3 keer groter is dan het totaal inkomen van de gepensioneerden in de huishoudens met de laagste netto equivalente inkomens.

De daling van de ongelijkheid is het gevolg van de hierboven reeds genoemde ontwikkelingen. Ten eerste, volgens de gehanteerde hypothesen, kennen de minimumpensioenen en de IGO een jaarlijkse reële verhoging van 1% en het minimumrecht van 1,25%, terwijl de welvaartsaanpassing voor de bestaande pensioenen 0,5% bedraagt. Hierdoor stijgen de laagste pensioenen meer dan de bovenminimale. Tevens stijgt het loonplafond (+1,25%) bij de berekening van de pensioenen op de lange termijn minder dan de groeivoet van het gemiddeld loon, hetgeen de stijging van de hoogste pensioenen afremt. Ten slotte leidt de toegenomen arbeidsmarktparticipatie van vrouwen in het verleden en de verdere toename daarvan in de toekomst per saldo tot 2040 tot een daling van de inkomensongelijkheid. Dit is het resultaat van tegengestelde effecten binnen de groep gepensioneerden. Enerzijds neemt binnen de groep gepensioneerde koppels hierdoor de ongelijkheid af, omdat de proportie vrouwen met een zeer laag pensioen daalt. Anderzijds leidt de toename van de “dubbele pensioenen” bij gepensioneerde koppels tot een sterke stijging van hun equivalent inkomen, vooral ten opzichte van dat van alleenstaande gepensioneerden. De ongelijkheid tussen beide groepen neemt dus toe. Het eerste effect is sterker dan het tweede effect; dus per saldo neemt de ongelijkheid tot het midden van de jaren 2040 af. Op lange termijn verzwakken beide effecten echter, naarmate de stijging van de groep vrouwen met een eigen pensioen tot een einde komt. De daling van de ongelijkheid komt dus tot een einde.

De reden voor het stijgen van de inkomensongelijkheid onder gepensioneerden vanaf het begin van de jaren 2050 is de toenemende groep immigranten onder gepensioneerden. Deze groep heeft – per hypothese – een persistent zwakkere positie op de arbeidsmarkt, met lagere lonen en, omdat de meeste immigranten halverwege hun actieve levensfase het land binnenkomen, een kortere loopbaan. Onder gepensioneerden geboren in het buitenland is de ongelijkheid van het equivalente inkomen steeds hoger dan onder hun autochtone leeftijdsgenoten. Tegelijk is het gemiddeld equivalent inkomen van oudere immigranten steeds lager dan dat van de autochtonen en de kloof wordt enigszins breder vanaf 2050. Immigrantengroepen zullen een steeds groter deel vormen van de populatie ouderen, zodat het gewicht van de genoemde verschillen in inkomen voor de totale inkomensongelijkheid onder ouderen steeds groter wordt, en zowel de Gini als de S80/S20 op lange termijn weer zouden toenemen.

3. Bijlagen

Bijlage 1 - Maatregelen en hervormingen op het gebied van sociale uitgaven

1. Hervormingen die reeds vervat waren in de projectie van het SCvV-verslag 2022

Pensioenen

- Verlenging duur overgangsuitkering voor nieuwe gerechtigden vanaf oktober 2021.
- Afschaffing van de correctiecoëfficiënt in de zelfstandigenregeling bij de berekening van het pensioen voor nieuwe gepensioneerden vanaf 1 januari 2022 en voor de loopbaan jaren vanaf 2021.
- Harmonisering van de regularisatie van de studieperiodes in de pensioenberekening in de drie pensioenregelingen.
- Afschaffing van de eenheid van loopbaan³⁶ in de zelfstandigen- en werknemersregeling, gewijzigde valorisatie van de gelijkgestelde werkloosheidsperiodes in de werknemersregeling.
- Invoering van het gemengd pensioen in de overheidssector (met uitzondering van het onderwijs) vanaf 1 mei 2018 voor de nieuwe gepensioneerden. Het pensioen voor het contractuele deel van de loopbaan, dat is gepresteerd vóór de benoemingen vanaf 1 december 2017, zal dan berekend worden volgens de modaliteiten van de werknemersregeling³⁷.

De wet die deze hervorming uitvoert, voorziet eveneens de invoering van een tweede pensioenpijler voor het contractueel personeel van de overheidssector (met uitzondering van het onderwijs), de aanpassing van de aanvullende werkgeversbijdragen voor individuele responsabilisering voor de provinciale en lokale besturen (vanaf 1 januari 2020) en de afschaffing van de loopbaanvoorwaarde van 5 jaar om van een overheidspensioen te kunnen genieten (vanaf 1 mei 2019).

- Regularisatie van de pensioenen van de mijnwerkers in 2020 met terugwerkende kracht voor de afgelopen 10 jaar.
- Geleidelijke verstrenging van de toegangsvoorwaarden voor het vervroegd pensioen in de drie pensioenregelingen (tot de leeftijd van 63 jaar in 2018 en een loopbaanvoorwaarde van 42 jaar in 2019, behalve uitzonderingen voor lange loopbanen).
- Verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 66 jaar in 2025 en tot 67 jaar in 2030 in de drie pensioenregelingen.
- Geleidelijke verhoging van de minimumleeftijd voor het overlevingspensioen van 45 jaar tot 50 jaar in 2025.

³⁶ Een loopbaan wordt als volledig beschouwd als ze 14 040 dagen voltijds equivalenten of 45 jaren telt. Het principe van de beperking tot de eenheid van loopbaan houdt in dat het aantal dagen dat in aanmerking wordt genomen bij de pensioenberekening wordt beperkt tot dat plafond. Wanneer dat plafond wordt overschreden, worden de minst gunstige dagen op het vlak van het inkomen niet in rekening genomen. De maatregel heeft tot doel de beperking tot de eenheid van loopbaan af te schaffen, waardoor m.a.w. meer dan 14 040 loopbaandagen in aanmerking zouden kunnen worden genomen als het gewerkte dagen betreft.

³⁷ Vóór deze hervorming werden contractuele perioden voorafgaand aan een statutaire benoeming (benoeming in dezelfde graad als de prestaties als contractueel) voor de berekening van het ambtenarenpensioen gelijkgeschakeld met een statutaire periode.

- Geleidelijk schrappen vanaf 1 januari 2016 van de diplomabonificatie in de berekening van de loopbaanvoorwaarde voor het vervroegd pensioen (in de pensioenregeling van de overheidssector).
- Schrappen van de pensioenbonus in de drie pensioenregelingen vanaf 1 januari 2015 (overgangsperiode volgens bepaalde voorwaarden).

Werkloosheid met bedrijfstoeslag (SWT)

- Maatregelen uit het voorstel van Interprofessioneel akkoord 2019-2020, opgenomen in koninklijke besluiten of conventionele arbeidsovereenkomsten (met name versoepeling van de leeftijdsvoorwaarde voor bepaalde regelingen van SWT en eindeloopbaan tijdskrediet).
- Verstrenging vanaf 1 januari 2015 van de toelatingsvoorwaarden voor de werkloosheid met bedrijfstoeslag (minimumleeftijd 62 jaar in de algemene regeling, behalve uitzonderingen).
- Geleidelijke veralgemening (voor nieuwkomers met een concept van aangepaste beschikbaarheid) van de verplichting voor werklozen met bedrijfstoeslag om zich als werkzoekende op te geven vanaf 2015 (dat betekent dat ze beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt, beschouwd worden als actieven en onderworpen zijn aan controles), maar onder bepaalde voorwaarden kunnen sommige uitkeringsgerechtigden niet werkzoekend (en dus buiten de beroepsbevolking) blijven.

Werkloosheid (inclusief tijdskrediet en loopbaanonderbreking)

- Werkloosheidhervorming in kader van het kunstenaarsstatuut: verhoogde uitkering en versoepeling toegangsvoorwaarden vanaf september 2022.
- Invoering van de beschermingsuitkering voor de niet-toeleidbaar werkzoekenden vanaf 1 oktober 2020.
- Invoering van het thematisch ouderschapsverlof aan 1/10 vanaf 1 juni 2019 in de privésector en vanaf 1 augustus 2019 in de overheidssector.
- Verlaging van de uitkeringsbedragen voor nieuwe begunstigden van een uitkering voor tijdskrediet (met minstens vijf jaar anciënniteit bij hun werkgever), loopbaanonderbreking en thematische verloven (voor werknemers van 50 jaar en ouder) op 1 juni 2017.
- Verplichting om te voldoen aan de toegangsvoorwaarden voor een volledige werkloosheidsuitkering om een tijdelijke werkloosheidsuitkering te krijgen (parallel daarmee zijn na de aanslagen van maart 2016 de tijdelijke werkloosheidsaanvragen door overmacht verlengd tot 30 september 2016).
- Schrappen van de anciënniteitstoelage en van de uitkering voor niet-gemotiveerd tijdskrediet.
- Vermindering van bepaalde uitkeringen (inkomensgarantie-uitkering, tijdelijke werkloosheidsuitkering, berekening van de werkloosheidsuitkering op basis van de laatste twaalf bezoldigde maanden in plaats van de laatste maand).
- Verlaging van de uiterste leeftijd voor het indienen van een aanvraag voor een inschakelingsuitkering en invoering van een minimum diplomavereiste voor min-21-jarigen.
- Beperking van het aantal tijdelijke werkloosheidsdagen per werkgever.
- Verhoging van de toegangsleeftijd voor het eindeloopbaantijdskrediet bij eerste aanvraag (behalve uitzonderingen).
- Controle van het werknemersstatuut en referentieloon.

- Beperking van de toegang tot het recht op werkloosheidsuitkeringen voor buitenlanders.
- De herziening van het concept van passend werk, de grotere controle op het gezinsstatuut, de recuperatie van onterechte uitkeringen, een toegenomen controle van de begunstigen van een inkomensgarantie-uitkering, het verbod om tijdelijke werkloosheid en onderaanneming te combineren en de vrijwillige werkverlating.

Arbeidsongeschiktheid (primaire ongeschiktheid en invaliditeit)

- Geleidelijke invoering, tussen 1 januari 2021 en 1 januari 2024, van een minimumuitkering vóór de 7e maand van primaire arbeidsongeschiktheid.
- Strengere toekennings- en controleprocedures.
- Opstellen van een re-integratieplan na drie maanden primaire arbeidsongeschiktheid voor personen waarvoor re-integratie op de arbeidsmarkt mogelijk is.
- Verstrenging van de administratieve sancties in het kader van arbeidsongeschiktheid en invaliditeit.
- Berekening van de RIZIV-uitkeringen van nieuwe instromers vanaf 1 januari 2016 op basis van het gemiddeld verdiende loon van de laatste maand van de DmfA (multifunctionele Aangifte³⁸ voor de RSZ-werkgevers) in plaats van het laatst verdiende loon, re-integratie van arbeidsongeschikten, responsabilisering van werkgevers/werknemers.
- Afschaffing van de verhoging van RIZIV-uitkeringen toegestaan aan arbeidsongeschikte werklozen en dit voor nieuwe instromers (vanaf 1 januari 2015).

Kinderbijslag

- Vlaams Gewest: tijdelijke aanpassing indexeringsmechanisme tot einde legislatuur.
- Door de regionale regeringen besliste hervormingen.

Gezondheidszorg

Alle maatregelen die de overheid en het RIZIV in het verleden hebben genomen om te waken over de niet-overschrijding van de reële groeïnorm van de gezondheidsuitgaven van het RIZIV zijn opgenomen in de geobserveerde gegevens. In de projectie wordt de evolutie van de gezondheidsuitgaven afgeleid uit de resultaten van specifieke modellen en wordt geen rekening gehouden met de groeïnorm.

Bijstand

- Integratietegemoetkoming voor personen met een handicap: grotere vrijstelling van het inkomen uit arbeid en vervangingsinkomen voor de berekening van de uitkering.

De tijdelijke maatregelen in 2020, 2021 en 2022 met betrekking tot de gezondheids crisis en de crisis in Oekraïne

- Versoepeling van de toegangsvoorwaarden en verhoging van de gemiddelde uitkering in tijdelijke werkloosheid tot 30 juni 2022.

³⁸ De DmfA bevat de loon- en arbeidstijdgegevens van alle werknemers die bij een werkgever zijn tewerkgesteld in de loop van een bepaald kwartaal. De verklaring moet worden ingediend in de loop van de maand die volgt op het afgelopen kwartaal, maar kan achteraf worden aangepast.

- Versoepeling van de toegangsvoorwaarden voor het overbruggingsrecht voor de zelfstandigen tot juni 2022.
- Bevriezing van de degressiviteit tot 30 september 2021 in volledige werkloosheid.
- Verlenging van de inschakelingsuitkeringen tot september 2021.
- Versoepeling van de voorwaarden en verhoging van de gemiddelde uitkering voor ouderschapsverlof (2020).
- Maandelijks premie van 50 euro van juli 2020 tot 30 september 2021 en van 25 euro van oktober 2021 tot en met maart 2022 voor de begunstigen van een socialebijstandsuitkering ((equivalent) leefloon, inkomensvervangende tegemoetkoming en integratietegemoetkoming voor personen met een handicap en inkomensgarantie voor ouderen).

2. De voornaamste herwaarderingsmaatregelen voor sociale uitkeringen tussen 2019 en 2024

Voor de herwaarderingsmaatregelen tussen 2014-2018 verwijzen we naar bijlage 1 van het Verslag van de SCvV 2022.

1. Pensioenen in de werknemersregeling

- 01/03/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7%
- 01/05/2019: verhoging van het vakantiegeld met 3,7%
- 01/07/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1% en verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 2,4112%
- 01/07/2019: koppeling met het bedrag van de IGO van de toegelaten inkomensgrens in geval van cumul van een overlevingspensioen met andere sociale uitkeringen
- 01/08/2019: verhoging van de pensioenen die vóór 2010 ingegaan zijn met 0,785% (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2019: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2014) met 2% (exclusief minimumpensioenen)
- 1/01/2020: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2015) met 2% (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2020: verhoging loonplafond met 1,7%
- 01/01/2020: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar met 2,4112%; verhoging maximumpensioen na toepassing van minimumrecht per loopbaanjaar met 2,4112%
- 01/05/2020: verhoging van het vakantiegeld met 3,7%
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging minimumpensioenen met 2,65%
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging plafond minimumrecht per loopbaanjaar met 2,38%
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging loonplafond met 2,38%
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging van de vrijstellingsdrempel voor de ZIV-bijdrage met 2,31%
- 01/05/2021: verhoging vakantiegeld met 3,8%
- 01/07/2021: verhoging minimumpensioenen met 2%
- 01/07/2021: pensioenen ingegaan in 2016 met 2% (exclusief minima)

- 01/07/2021: pensioenen ingegaan voor 2006 met 1,2% (exclusief minima)
- 01/01/2022: pensioenen ingegaan in 2017 met 2% (exclusief minima)
- 01/01/2022: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar en plafond minimumrecht per loopbaanjaar met 2%
- 01/01/2022: verhoging loonplafond met 2%
- 01/05/2022: verhoging vakantiegeld met 2,7%
- 01/05/2023: verhoging vakantiegeld met 3,8%
- 01/07/2023: verhoging minimumpensioenen met 2%
- 01/07/2023: pensioenen ingegaan in 2018 met 2% (exclusief minima)
- 01/07/2023: pensioenen ingegaan voor 2008 met 1,2% (exclusief minima)
- 01/01/2024: pensioenen ingegaan in 2019 met 2% (exclusief minima)
- 01/01/2024: verhoging minimumrecht per loopbaanjaar en plafond minimumrecht per loopbaanjaar met 2%
- 01/01/2024: verhoging loonplafond met 2%
- 01/01/2024: verhoging minimumpensioenen met 2,08%
- 01/05/2024: verhoging vakantiegeld met 2,55%

2. Pensioenen in de zelfstandigenregeling

- 01/03/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 0,7%
- 01/07/2019: verhoging van minimumpensioenen op basis van een volledige loopbaan met 1% en verhoging van minimumpensioenen op basis van een onvolledige loopbaan met 2,4112%
- 01/07/2019: verhoging van het forfaitair pensioenbedrag dat wordt toegekend voor de loopbaanjaren die een zelfstandige presteerde vóór de invoering van de proportionele pensioenberekening in 1984 met 2,4112%
- 01/07/2019: koppeling met het bedrag van de IGO van de toegelaten inkomensgrens in geval van cumul van een overlevingspensioen met andere sociale uitkeringen
- 01/08/2019: verhoging van de pensioenen die vóór 2010 ingegaan zijn met 0,785% (exclusief minimumpensioenen)
- 01/09/2019: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2014) met 2% (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2020: verhoging van de pensioenen die 5 jaar geleden ingegaan zijn (in de loop van 2015) met 2% (exclusief minimumpensioenen)
- 01/01/2020: hervorming van de correctiecoëfficiënt (één coëfficiënt voor de loopbaanjaren vanaf 2020)
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging minimumpensioenen met 2,65%
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging hoogste berekeningsplafond met 2,38%
- 01/01/2022: afschaffen correctiecoëfficiënt voor elk loopbaanjaar vanaf 2021, voor pensioenen die ten vroegste ingaan vanaf 1 januari 2022
- 01/07/2021: verhoging minimumpensioenen met 2%
- 01/07/2021: verhoging proportionele pensioenen (dus exclusief minima) met 1,7%
- 01/07/2021: verhoging proportionele pensioenen (dus exclusief minima) ingegaan vanaf 1984 tot 2020 met 1,7%

- 01/07/2021: verhoging forfaitair pensioen met 1,7%
- 01/01/2023: verhoging met 2% van de proportionele pensioenen ingegaan in 2016
- 01/01/2023: verhoging met 2% van de proportionele pensioenen ingegaan in 2017
- 01/05/2023: verhoging van de welvaartspremie voor zelfstandige gepensioneerden met 3%
- 01/07/2023: verhoging minimumpensioenen met 2%
- 01/07/2023: nieuwe proportionele pensioenen (dus exclusief minima): verhoging van de pensioenopbrengst voor loopbaanjaren voor 1984 en tussen 1984 en 2020 met 1,7%. Deze verhoging komt bovenop de in het kader van de vorige enveloppe voorziene verhoging.
- 01/07/2023: verhoging met 1,2% van de proportionele pensioenen ingegaan vóór 2008
- 01/07/2023: verhoging met 2% van de proportionele pensioenen ingegaan in 2018
- 01/01/2024: verhoging met 2% van de proportionele pensioenen ingegaan in 2019
- 01/01/2024: verhoging minimumpensioenen met 2,08%

3. Ziekte- en invaliditeitsuitkeringen

- 01/03/2019: verhoging met 0,7% van de minima voor regelmatige werknemers met gezinslast of alleenstaanden in de werknemersregeling en, in de zelfstandigenregeling, van forfaits voor gezinshoofden en alleenstaanden.
- 01/05/2019: verhoging van de inhaalpremie na 1 jaar arbeidsongeschiktheid (met 50 euro voor personen met gezinslast en 20 euro voor personen zonder gezinslast) en na 2 jaar arbeidsongeschiktheid (met 50 euro voor personen met gezinslast en 40 euro voor personen zonder gezinslast) in de werknemersregeling. Verhoging van de inhaalpremie met 8,25 euro in de zelfstandigenregeling
- 01/07/2019: verhoging met 1% van minima voor regelmatige werknemers met gezinslast of alleenstaanden (met 2,4112% voor samenwonenden) in invaliditeit en arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling; verhoging met 1% van minima voor gezinshoofden of alleenstaanden (met 2,4112% voor samenwonenden) in invaliditeit en arbeidsongeschiktheid in de zelfstandigenregeling
- 01/07/2019: verhoging met 2% van minima voor onregelmatige werknemers zonder gezinslast in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
- 01/07/2019: verhoging van forfaits mijnwerkers met 2,4112%
- 01/07/2019: verhoging van de moederschapsuitkering, van de adoptie-uitkering, van het pleegouderverlof in de zelfstandigenregeling met 1%
- 01/08/2019: verhoging forfaitaire tegemoetkoming voor hulp van derden in de werknemers- en zelfstandigenregeling met 5%
- 01/08/2019: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan vóór 2010 (exclusief minima) in de werknemersregeling met 0,7%
- 01/09/2019: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (in de loop van 2013) en van invaliditeitsuitkeringen ingegaan 5 jaar geleden (in de loop van 2014) (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2%
- 01/01/2020: verhoging loonplafond in de werknemersregeling met 1,1%
- 01/01/2020: verhoging van de minima voor onregelmatige werknemers met gezinslast (1,25%) en zonder gezinslast (1,225%) in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
- 01/01/2020: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan vóór 2010 (exclusief minima) in de

- werknemersregeling met 0,0993%
- 01/01/2020: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan 5 jaar geleden (in de loop van 2015) (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2%
 - 01/05/2020: verhoging van de inhaalpremie na 1 jaar arbeidsongeschiktheid (met 50 euro voor personen met gezinslast en 20 euro voor personen zonder gezinslast) en na 2 jaar arbeidsongeschiktheid (met 55 euro voor personen met gezinslast en 40 euro voor personen zonder gezinslast) in de werknemersregeling. Verhoging van de inhaalpremie met 46,55 euro in de zelfstandigenregeling
 - 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: geleidelijke invoering van een minimumbedrag bij primaire arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling (vanaf de 5e maand in 2021, de 4e maand in 2022 en de 3e maand in 2023)
 - 01/05/2021: verhoging van de inhaalpremie met 80 euro voor personen met gezinslast en 30 euro voor personen zonder gezinslast
 - 01/07/2021: verhoging moederschapsuitkering, adoptie-uitkering en pleegouderverlof in de zelfstandigenregeling met 1%
 - 01/07/2021: verhoging vervroegde minima in primaire arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling
 - 01/07/2021: verhoging minima regelmatige werknemers met 2,5% voor gezinshoofden en 2% voor de overige categorieën in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
 - 01/07/2021: verhoging van de minima voor onregelmatige werknemers met 2% in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
 - 01/07/2021: verhoging minimumuitkeringen met 2,5% voor gezinshoofden en 2% voor de andere categorieën in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de zelfstandigenregeling
 - 01/07/2021: verhoging invaliditeitspensioen mijnwerkers met 2,5%
 - 01/07/2021: verhoging forfaitaire tegemoetkoming voor hulp van derden in de werknemers- en zelfstandigenregeling met 0,5%
 - 01/07/2021: verhoging uitkeringen ingegaan in 2016 met 2% en uitkeringen ingegaan voor 2006 met 0,95% (exclusief minima)
 - 01/01/2022: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan in de loop van 2017 (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2%
 - 01/01/2022: verhoging loonplafond voor de nieuwe intredes in de werknemersregeling met 1,1%
 - 01/05/2022: verhoging van de inhaalpremie met 10 euro voor personen zonder gezinslast
 - 01/05/2023: verhoging van de inhaalpremie met 80 euro voor personen met gezinslast en 30 euro voor personen zonder gezinslast
 - 01/07/2023: verhoging moederschapsuitkering, adoptie-uitkering en pleegouderverlof in de zelfstandigenregeling met 1%
 - 01/07/2023: verhoging vervroegde minima in primaire arbeidsongeschiktheid in de werknemersregeling
 - 01/07/2023: verhoging minima regelmatige werknemers met 2,5% voor gezinshoofden en 2% voor de overige categorieën in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling
 - 01/07/2023: verhoging van de minima voor onregelmatige werknemers met 2% in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de werknemersregeling

- 01/07/2023: verhoging minimumuitkeringen met 2,5% voor gezinshoofden en 2% voor de andere categorieën in primaire arbeidsongeschiktheid en invaliditeit in de zelfstandigenregeling
- 01/07/2023: verhoging invaliditeitspensioen mijnwerkers met 2,5%
- 01/07/2023: verhoging forfaitaire tegemoetkoming voor hulp van derden in de werknemers- en zelfstandigenregeling met 0,5%
- 01/07/2023: verhoging uitkeringen ingegaan in 2018 met 2% en uitkeringen ingegaan voor 2008 met 0,95% (exclusief minima)
- 01/01/2024: verhoging invaliditeitsuitkeringen ingegaan in de loop van 2019 (exclusief minima) in de werknemersregeling met 2%
- 01/01/2024: verhoging loonplafond voor de nieuwe intredes in de werknemersregeling (invaliditeit, primaire arbeidsongeschiktheid en moederschap) met 1,1%
- 01/05/2024: verhoging van de inhaalpremie met 10 euro voor personen zonder gezinslast

4. Werkloosheid

- 01/05/2019: verhoging van de uitkeringen voor thematische verloven voor alleenstaanden met kinderen (14% voor voltijdse uitkeringen, halftijdse uitkeringen = ½ voltijdse uitkering, 1/5de uitkeringen = 1/5 voltijdse uitkering) en verhoging van de uitkeringen voor alleenstaande 50-plussers met kinderen tot het niveau van gelijkaardige uitkeringen voor alleenstaanden jonger dan 50 jaar
- 01/07/2019: verhoging minima en forfaits bij volledige werkloosheid en werkloosheid met bedrijfstoelage (3,5% voor gezinshoofden, 2,4112% voor alleenstaanden, 2% voor niet-bevoorrechte samenwonenden, 3,5% voor bevoorrechte samenwonenden), bij tijdelijke werkloosheid (3,5%) en bij onthaalouders (2,4112%)
- 01/07/2019: verhoging inschakelingsuitkering (3,5% voor gezinshoofden, 2,4112% voor alleenstaanden, 2% voor niet-bevoorrechte samenwonenden, 3,5% voor bevoorrechte samenwonenden)
- 01/09/2019: verhoging loonplafond (1,1%) in volledige en tijdelijke werkloosheid
- 01/01/2020: verhoging inschakelingsuitkering voor alleenstaanden (3,5%), verhoging minima jeugd- en seniorvakantie met 2,4112%, optrekken minima samenwonende werklozen tot code 39, één minimum (op het niveau van dat met gezinslast) in tijdelijke werkloosheid
- 01/01/2020: verhoging van de uitkeringen voor thematische verloven voor alleenstaanden met kinderen (4,5%)
- 01/01/2020: verhoging loonplafond jeugd- en seniorvakantie (1,1%) en loonplafond in werkloosheid met bedrijfstoelage (1,0%)
- 01/01/2020: uniforme uurtoelage (op het niveau van die met gezinslast) voor de inkomensgarantieuitkering
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging van minimumuitkeringen en forfaits na werk en studies met 1,125%
- 01/07/2021: verhoging minima en forfaits in volledige werkloosheid, inschakelingsuitkeringen en SWT met 3,5% voor gezinshoofden en bevoorrechte samenwonenden, met 2,4112% voor alleenstaanden en met 2% voor samenwonenden
- 01/07/2021: verhoging minima met 3,5% in tijdelijke werkloosheid en met 2,4112% voor jeugd- en seniorvakantie en onthaalouders
- 01/07/2021: verhoging loonplafond voor de nieuwe en bestaande gevallen met 1,1% in volledige en

tijdelijke werkloosheid en jeugd- en senior vakantie; en met 1% in SWT

- 01/07/2021: verhoging van tijdskrediet 1/5 en thematische verloven (privé en publiek) met 2,4% voor alleenstaanden met kinderen; en verhoging van bedrag 1/10 ouderschapsverlof voor alleenstaande ouders tot de helft van 1/5
- 01/07/2023: verhoging minima en forfaits in volledige werkloosheid en SWT met 1,3%; in inschakelingsuitkeringen met 3,5% voor gezinshoofden en bevoorrechte samenwonenden, met 2,4112% voor alleenstaanden en met 2% voor samenwonenden
- 01/07/2023: verhoging minima met 3,5% in tijdelijke werkloosheid en met 2,4112% voor jeugd- en seniorvakantie en onthaalouders en mantelzorg
- 01/07/2023: verhoging berekeningsplafond voor de nieuwe en bestaande gevallen met 1,1% in volledige en tijdelijke werkloosheid en jeugd- en seniorvakantie en met 1% in SWT
- 01/07/2023: verhoging van tijdskrediet 1/5 en thematische verloven (privé en publiek) met 1,2% voor alleenstaanden met kinderen

5. Beroepsziekten en arbeidsongevallen

- 01/07/2019: verhoging van minima en forfaits voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2,4112%
- 01/08/2019: verhoging uitkeringen ingegaan vóór 2010 voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,7%
- 01/09/2019: verhoging uitkeringen ingegaan 6 jaar geleden (intredes van 2013) en 5 jaar geleden (intredes van 2014) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/10/2019: verlaging sociale bijdrage na pensionering tot 5,34% (voor arbeidsongevallen en beroepsziekten)
- 01/01/2020: verhoging loonplafond voor nieuwe gevallen in arbeidsongevallen en beroepsziekten met 1,1%
- 01/01/2020: verhoging uitkeringen ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2015) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/01/2020: verhoging uitkeringen ingegaan vóór 2010 voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,0993%
- 01/07/2021: verhoging minima en forfaits voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/07/2021: verhoging uitkeringen ingegaan vóór 2006 voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,95%
- 01/07/2021: verhoging uitkeringen (exclusief minima) ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2016) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/07/2021: verlaging sociale zekerheidsbijdragen na pensionering (van 5,34% tot 4,45%)
- 01/01/2022: verhoging uitkeringen (exclusief minima) ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2017) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/01/2022: verhoging loonplafond voor nieuwe gevallen in arbeidsongevallen en beroepsziekten met 1,1%
- 01/07/2023: verhoging minima en forfaits voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/07/2023: verhoging uitkeringen ingegaan vóór 2008 voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 0,95%
- 01/07/2023: verhoging uitkeringen (exclusief minima) ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2018) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/07/2023: verlaging sociale zekerheidsbijdragen beroepsziekten na pensionering (van 4,45% tot 3,55%)

- 01/01/2024: verhoging uitkeringen (exclusief minima) ingegaan 5 jaar geleden (intredes van 2019) voor arbeidsongevallen en beroepsziekten met 2%
- 01/01/2024: verhoging loonplafond voor nieuwe gevallen in arbeidsongevallen en beroepsziekten met 1,1%
- 01/01/2024: 50% vermindering van nog bestaande kloof socialezekerheidsbijdragen arbeidsongevallen na pensionering

6. Inkomensgarantie voor ouderen (IGO)/ Gewaarborgd inkomen voor bejaarden (GIB)

- 01/07/2019: verhoging van de IGO en het GIB met 0,3%
- 01/01/2020: verhoging van de IGO en het GIB met 0,8973%
- 01/07/2020 tot 01/09/2021: extra steun van 50 euro per maand voor IGO-gerechtigden
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging van de IGO en het GIB met 2,58%
- 01/07/2021: verhoging van de IGO en het GIB met 2%
- 01/10/2021 tot 01/03/2022: extra steun van 25 euro per maand voor IGO-gerechtigden
- 01/07/2023: verhoging van de IGO en het GIB met 2%

7. Inkomensvervangende tegemoetkoming voor personen met een handicap (IVT)

- 01/07/2019: verhoging van de IVT voor samenwonenden en alleenstaanden met 2%
- 01/01/2020: verhoging van de IVT voor samenwonenden en alleenstaanden met 1,225% en voor personen met gezinslast met 1,25%
- 01/07/2020 tot 01/09/2021: extra steun van 50 euro per maand voor personen met een handicap met een IVT of integratietegemoetkoming (IT)
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023, 01/01/2024: verhoging van de IVT met 2,69%
- 01/01/2021: afschaffing “prijs van de liefde” voor personen met een handicap (bij de berekening van de integratietegemoetkoming wordt er geen rekening meer gehouden met de inkomsten van de partner)
- 01/07/2021: verhoging van de IVT met 2%
- 01/10/2021 tot 01/03/2022: extra steun van 25 euro per maand voor personen met een handicap met een IVT of IT
- 01/10/2021: grotere vrijstelling van het inkomen uit arbeid en vervangingsinkomen voor de berekening van de IT
- 01/07/2023: verhoging van de IVT met 2%

8. (Equivalent) leefloon

- 01/07/2019: verhoging voor samenwonenden en alleenstaanden met 2%
- 01/01/2020: verhoging voor samenwonenden en alleenstaanden met 1,225% en voor personen met gezinslast met 1,25%
- 01/07/2020-01/09/2021: extra steun van 50 euro per maand voor mensen met een leefloon
- 01/01/2021, 01/01/2022, 01/01/2023: verhoging van het (equivalent) leefloon met 2,69%
- 01/07/2021: verhoging van het (equivalent) leefloon met 2%
- 01/10/2021 tot 01/03/2022: extra steun van 25 euro per maand voor mensen met een leefloon
- 01/07/2023: verhoging van het (equivalent) leefloon met 2%

9. Overbruggingsrecht, mantelzorg uitkering en andere uitkeringen in de zelfstandigenregeling

- 01/03/2019: verhoging van het overbruggingsrecht en het forfait mantelzorg met 0,7%
- 01/07/2019: verhoging van het overbruggingsrecht en het forfait mantelzorg met 1%
- 01/05/2021: verhoging van het overbruggingsrecht en het forfait mantelzorg met 2%
- 01/05/2021: verhoging vaderschapsuitkering met 1%
- 01/05/2023: verhoging van het forfait mantelzorg met 2%
- 01/07/2023: verhoging van het overbruggingsrecht met 2%
- 01/07/2023: verhoging vaderschapsuitkering met 1%

Bijlage 2 - Gedetailleerde tabellen van de determinanten van de sociale uitgaven en de budgettaire kosten van de vergrijzing

Tabel 14 Belangrijkste resultaten van de 'Demografische vooruitzichten 2022-2070 - Update Oekraïne' (1) en verschil met de 'Vooruitzichten 2021-2070' (2)
Situatie op 30 juni

	2022		2028		2050		2070	
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)
Totale bevolking in duizendtallen	11636,0	-10,0	11904,5	33,8	12632,2	114,3	13098,8	222,2
0-17 jaar	2328,3	-5,2	2291,8	16,4	2420,9	37,7	2444,4	60,7
18-66 jaar	7289,0	-1,3	7327,7	20,7	7313,5	78,9	7498,4	141,0
67 jaar en ouder	2018,6	-3,6	2285,0	-3,3	2897,8	-2,3	3156,0	20,6
<i>waarvan 67 tot 79 jaar</i>	1375,3	-2,6	1543,3	-3,6	1618,1	-2,6	1703,5	8,8
<i>waarvan 80 jaar en ouder</i>	643,2	-1,0	741,8	0,3	1279,6	0,2	1452,4	11,8
Leeftijdsstructuur in %								
0-17 jaar	20,0	-0,0	19,3	0,1	19,2	0,1	18,7	0,1
18-66 jaar	62,6	0,0	61,6	-0,0	57,9	0,1	57,2	0,1
67 jaar en ouder	17,3	-0,0	19,2	-0,1	22,9	-0,2	24,1	-0,3
Enkele indicatoren								
Afhankelijkheid van de ouderen: (67+/18-66)	27,7	-0,0	31,2	-0,1	39,6	-0,5	42,1	-0,5
Vergrijzingsintensiteit (80+/67+)	31,9	0,0	32,5	0,1	44,2	0,0	46,0	0,1
p.m. afhankelijkheid van de ouderen: (65+/15-64)	30,9	-0,0	34,6	-0,1	42,5	-0,5	45,1	-0,6

a. Leeftijdscategorie 1-17 jaar op basis van de leerplicht; leeftijdscategorie 67 jaar en ouder op basis van de verhoging van de wettelijke pensioenleeftijd tot 67 jaar in 2030.

Tabel 15 Toestand op de arbeidsmarkt, referentiescenario van juli 2023 (1) en verschillen ten opzichte van de resultaten van de SCvV van juli 2022 (2) - administratief concept
In %

	2022		2028		2050		2070		2019-2070	
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)
Werkgelegenheidsgraad ^a	71,0	0,7	74,4	1,3	77,5	1,1	77,5	1,1	6,5	0,4
<i>Vrouwen</i>	66,7	0,6	70,1	1,1	73,3	0,9	73,3	0,9	6,5	0,3
<i>Mannen</i>	75,3	0,9	78,6	1,6	81,7	1,4	81,7	1,4	6,5	0,6
waarvan 55-66 jaar ^b	53,7	0,7	62,0	2,4	71,3	0,9	71,5	0,9	17,8	0,2
<i>Vrouwen</i>	48,9	0,6	57,3	2,0	67,5	0,5	67,4	0,3	18,5	-0,3
<i>Mannen</i>	58,5	0,8	66,6	2,7	75,3	1,4	75,5	1,5	17,0	0,7
Werkloosheidsgraad ^c	8,1	-0,1	7,2	0,2	7,0	0,0	7,0	0,0	-1,1	0,1
Activiteitsgraad ^d	77,3	0,7	80,0	1,4	83,4	1,2	83,3	1,2	6,1	0,5
<i>waarvan 55-66 jaar</i>	58,6	0,6	66,5	2,2	76,2	0,9	76,3	0,8	17,7	0,2
Potentiële activiteitsgraad ^f	77,7	0,6	80,3	1,3	83,7	1,2	83,7	1,2	6,0	0,6

a. Totale werkgelegenheid in % van de bevolking van 18 tot 66 jaar. In tabel B.1 van de statistische bijlage van de 'Economische Vooruitzichten 2021-2027' van het Federaal Planbureau heeft de werkgelegenheidsgraad betrekking op de totale bevolking van 15 tot 64 jaar.

b. Werkgelegenheid van de 55-66-jarigen in % van de bevolking tussen 55 en 66 jaar

c. Werkloosheid, inclusief oudere werklozen met maxi-vrijstelling en werkzoekende werklozen met bedrijfstoelag, in % van de beroepsbevolking; beroepsbevolking = totale werkgelegenheid + werkloosheid, inclusief oudere werklozen met maxi-vrijstelling en werkzoekende werklozen met bedrijfstoelag

d. Beroepsbevolking in % van de bevolking tussen 18 en 66 jaar

e. Beroepsbevolking tussen 55 en 66 jaar in % van de bevolking tussen 55 en 66 jaar

f. Potentiële beroepsbevolking (= beroepsbevolking + niet-werkzoekende werklozen met bedrijfstoelag + tijdskrediet/volgtijdse loopbaanonderbreking) in % van de bevolking tussen 18 en 66 jaar.

Tabel 16 Toestand op de arbeidsmarkt, referentiescenario van juli 2023 (1) en verschillen ten opzichte van de resultaten van de SCvV van juli 2022 (2) - administratief concept
In duizendtallen (tenzij anders vermeld)

	2022		2028		2050		2070		1/2 ^b
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	
Bevolking van 18 tot 66 jaar	7289,0	-1,3	7327,7	20,7	7313,5	78,9	7498,4	141,0	1,9
Beroepsbevolking ^a	5631,3	52,1	5872,9	133,7	6096,2	154,3	6249,4	208,4	3,4
Werkgelegenheid	5176,7	52,5	5448,6	111,1	5669,5	143,5	5812,0	193,8	3,4
Werkloosheid ^a	454,6	-0,4	424,3	22,6	426,7	10,8	437,5	14,6	3,4

a. Inclusief de oudere werklozen met maxi-vrijstelling en de werkzoekende werklozen met bedrijfstoelag.

b. Procentueel verschil

Tabel 17 Macro-economische projectie, referentiescenario van juli 2023 (1) en verschil ten opzichte van de resultaten van de SCvV van juli 2022 (2)
In %

	Gemiddelde jaarlijkse reële groei, in % ^a								Niveau in reële termen, in %	
	2023-2028		2029-2050		2051-2070		2023-2070		2028	2070
	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)	(1)-(2)	(1)/(2)	(1)/(2)
Werkgelegenheid	0,9	0,2	0,2	0,0	0,1	0,0	0,2	0,0	2,1	3,4
Productiviteit per arbeidsplaats	0,5	-0,2	1,2	0,0	1,5	-0,0	1,3	-0,0	-1,2	-1,1
Loonmassa ^b	1,8	0,3	1,4	0,0	1,6	0,0	1,6	0,1	-0,1	1,3
Bbp	1,4	-0,0	1,4	0,0	1,6	0,0	1,5	0,0	0,9	2,3
Bbp/hoofd	1,0	-0,1	1,1	-0,0	1,4	0,0	1,2	-0,0	0,6	0,6

a. De gemiddelde jaarlijkse groeivoet van het jaar x tot het jaar y houdt rekening met de groeivoet tussen x-1 en x. Zo wordt bij de groeivoet voor de periode 2020-2027 rekening gehouden met de groeivoet tussen 2019 en 2020.

b. Lonen van de bezoldigde werknemers, de overheidsambtenaren en de beroepsinkomsten van de zelfstandigen.

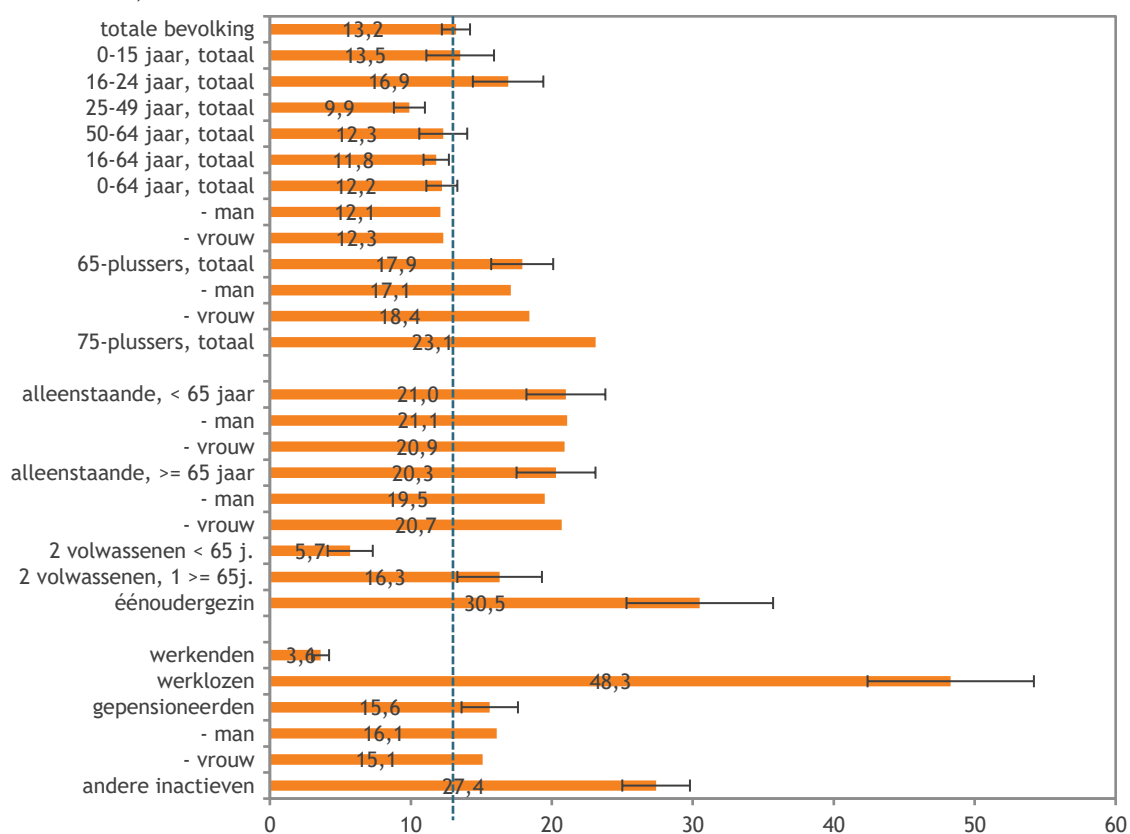
Bijlage 3 - Armoederisico bij gepensioneerden en ouderen: bijkomende indicatoren

a. Betrouwbaarheidsintervallen bij armoede-indicatoren

Uit de resultaten van de EU-SILC enquête 2022 blijkt dat in 2021 13,2% van de Belgische bevolking een armoederisico heeft (zie figuur 39). Hun equivalent beschikbaar inkomen is lager dan de armoederempel die voor dat jaar 16 388 euro bedraagt, of 1 366 euro per maand.

De onder- en bovengrens van het 95% betrouwbaarheidsinterval van het armoederisico in 2021 loopt van 12,2% tot 14,2% en dat van de armoederempel voor dat jaar van 1 344 euro tot 1 387 euro per maand. Een 95% betrouwbaarheidsinterval betekent dat de waarde van de indicator in de populatie met 95% zekerheid binnen het opgegeven interval ligt. De betrouwbaarheidsintervallen worden niet bij alle indicatoren vermeld. Ook in dat geval moet voorzichtig worden omgesprongen met (kleine) verschillen tussen groepen omdat deze mogelijk enkel het gevolg zijn van het steekproefkarakter van de data en dat deze verschillen zich dus niet voordoen binnen de volledige populatie.

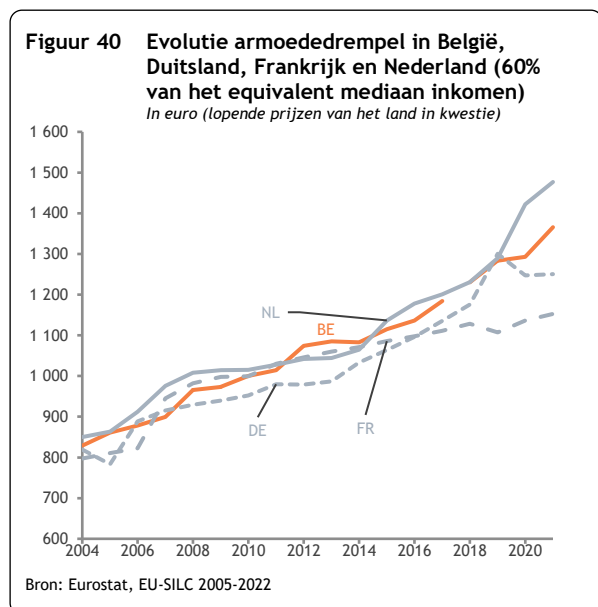
Figuur 39 Armoederisico in België in 2021 - naar leeftijd, gezinstype en socio-economisch statuut
In %, betrouwbaarheidsintervallen

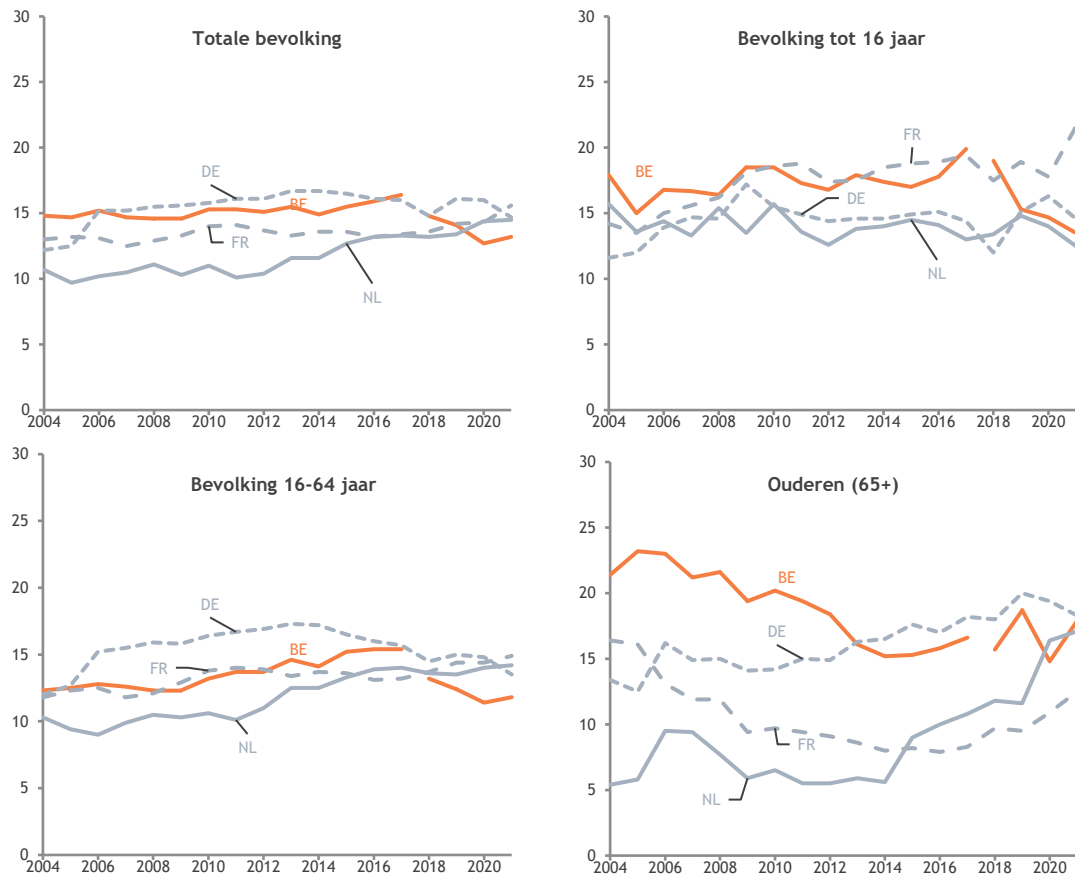
Bron: Statbel, EU-SILC 2022 (inkomen 2021)

Betrouwbaarheidsintervallen zijn ook relevant om de significantie van evoluties over de tijd te bepalen. Er zijn verschillende methodes om de statistische significantie te bepalen van evoluties van het armoederisico. Er is bij statistici nog geen consensus over de meest aangewezen methode. De SCvV doet geen uitspraak over de significantie van veranderingen van het armoederisico over de tijd heen op basis van de EU-SILC.

b. Vergelijking met buurlanden

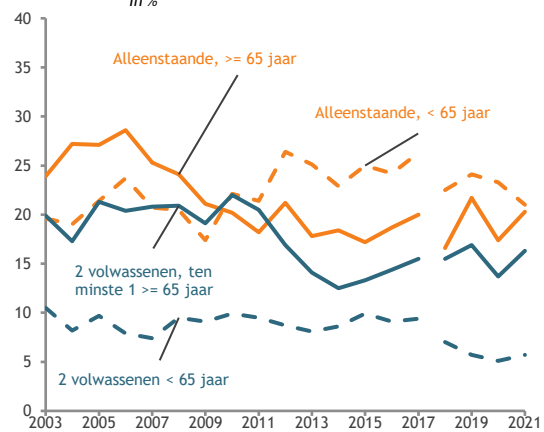
Figuur 41 Evolutie armoederisico (2004-2021) naar leeftijd in België, Duitsland, Frankrijk en Nederland
Armoederisico in %

Bron: Eurostat, EU-SILC 2005-2022

c. Naar gezinstype (koppel of alleenstaand)

Figuur 42 Evolutie armoederisico naar gezinstype
In %

Bron: EU-SILC 2004-2022 (inkomen 2003-2021), Statbel

